

T.C.

**İSTANBUL AREL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**YENİ EBEVEYN OLMUŞ GENÇ YETİŞKİNLERİN
ANNELİĞE VE BABALIĞA İLİŞKİN SÖYLEMLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MELTEM ARAKELİYAN

155101131

TEZ DANIŞMANI

DR. ÖĞR. ÜYESİ UMUT ŞAH

İSTANBUL, 2019

T.C.
İSTANBUL AREL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**YENİ EBEVEYN OLMUŞ GENÇ YETİŞKİNLERİN
ANNELİĞE VE BABALIĞA İLİŞKİN SÖYLEMLERİ**

Yüksek Lisans Tezi
Tezi Hazırlayan: Meltem Arakelyan

KABUL VE ONAY

Meltem Arakelyan tarafından hazırlanan “Yeni Ebeveyn Olmuş Genç Yetişkinlerin Anneliğe Babalığa İlişkin Söylemleri” başlıklı bu çalışma, /.... /..... tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Dr. Öğr. Üyesi Umut ŞAH (Danışman)

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Göklem TEKDEMİR YURTDAS

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Zeynep MAÇKALI

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

[İ m z a]

Prof. Dr. Ümit ATAMAN Enstitü Müdürü
Enstitü Müdürü

Not: Bu tezde kullanılan özgün ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge ve şekillerin kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunundaki hükümlere tabidir.

YEMİN METNİ

Yüksek lisans tezi sunduğum “Yeni Ebeveyn Olmuş Genç Yetişkinlerin Anneliğe Babalığa İlişkin Söylemleri” başlıklı bu çalışmanın, bilimsel ahlak ve geleneklere uygun şekilde tarafımdan yazıldığını, yararlandığım eserlerin tamamının kaynaklarda gösterildiğini ve çalışmanın içinde kullanıldıkları her yerde bunlara atıf yapıldığını belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

[19.01.2019]

Meltem Arakelyan

ONAY

Tezimin/raporumun kağıt ve elektronik kopyalarının İstanbul Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- ✓ Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim/Raporum sadece İstanbul Arel yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Tezimin/Raporumunyıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum.

Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

[19.01.2019]

Meltem Arakelyan

ÖZET

YENİ EBEVEYN OLMUŞ GENÇ YETİŞKİNLERİN ANNELİĞE VE BABALIĞA İLİŞKİN SÖYLEMLERİ

Meltem ARAKELYAN

Yüksek Lisans Tezi, Psikoloji Ana Bilim Dalı

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Umut ŞAH

Ocak, 2019 - 81 sayfa

Bu araştırmanın amacı, Türkiye’de yaşayan ve yeni ebeveyn olmuş genç yetişkin anne ve babaların, anneliğe ve babalığa dair söylemlerini ve bu söylemlere kaynaklık eden *açıklayıcı repertuarları* (söylemsel kaynakları) incelemektir.

Bu amaç doğrultusunda; 26 ile 39 yaşları arasında yer alan 6 anne ve 6 baba ile birebir derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Görüşmeler, ses kayıt cihazı ile kaydedilmiş ve ardından yazıya dökülmüştür. Yazıdökümler “söylem analizi” ile analiz edilmiştir. Bu çalışmada kullanılan söylem analizi Potter ve Wetherell’in (1987) “açıklayıcı repertuarlar” yaklaşımına dayanmaktadır.

Görüşmeler “anneliğe ilişkin söylemler” ve “babalığa ilişkin söylemler” olmak üzere iki başlık altında analiz edilmiştir. Analiz sonucunda, anneliğe ilişkin söylemlere kaynaklık eden 5 farklı açıklayıcı repertuar elde edilmiştir; “sorumlu/iyi annelik”, “keyifli/mutlu annelik”, “zor annelik”, “ideal annelik” ve “kutsal annelik”. Babalığa ilişkin söylemlere kaynaklık eden 4 farklı repertuara ulaşılmıştır; “zor babalık”, “koruyucu babalık”, “kız babası olmak” ve “sorumlu olmayan/yardımcı babalık”.

Araştırma sonuçları dikkate alındığında, yeni ebeveyn olan anne ve babaların anneliğe ve babalığa ilişkin açıklamalarında, aileye ilişkin geleneksel/ataerkil söylemlerin halen önemli bir yer tuttuğunu, diğer yandan bunların modern/eşitlikçi söylemlerle iç içe geçtiğini söylemek mümkündür. Hem anneler hem de babalar

ebeveynlik görevlerinin paylaşılması gerektiğini ifade ediyor olmakla birlikte, bu paylaşımda esas görevin “doğası itibariyle” annede olduğu şeklindeki söylemin halen geçerliliğini koruduğu da görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Annelik, Babalık, Ebeveynlik, Aile, Söylem Analizi, Açıklayıcı Repertuarlar

ABSTRACT

THE DISCOURSES OF YOUNG ADULTS WHO HAVE JUST BECOME PARENTS ON MOTHERHOOD AND FATHERHOOD

Meltem ARAKELYAN

Master's Thesis, Psychology

Advisor: Assistant Professor Umut ŞAH

January, 2019 – 81 pages

This research aims to investigate the discourses and the resources of these discourses (interpretative repertoires) of young adults who have just become parents on motherhood and fatherhood.

Within the scope of this purpose, in-depth interviews are made with 6 mothers and 6 fathers between the ages of 26-39. Interviews are all tape-recorded and then transcribed. The texts of the interviews are analyzed by “discourse analysis”.

The analysis is made with regard to basis of discourses on motherhood and discourses on fatherhood. As a result of analysis, five different interpretative repertoires are obtained as resources for discourses on motherhood; “responsible/good motherhood”, “joyful/happy motherhood”, “tough motherhood”, “ideal motherhood” and “holy motherhood”. Four different interpretative repertoires are obtained as resources for discourses on fatherhood; “tough fatherhood”, “protective fatherhood”, “being father of a girl” and “irresponsible/helper fatherhood”.

This study manifests that traditional/pariarchal discourses are still dominant in the explanations of mothers and fathers on motherhood and fatherhood. On the other hand, we can see that they are combined with “modern/equalitarian” discourses. While both mothers and father talking about importance of sharing the parenting duties, they

also give the primary responsibility to the mothers with regard to “the nature of motherhood”.

Keywords: Motherhood, fatherhood, parenting, family, discourse analysis, interpretative repertoires

ÖNSÖZ

Bu çalışmada bilgi ve deneyimiyle bana yol gösteren, beni destekleyen ve yoğun çalışmaları arasında bana zaman ayıran, tez danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Umut Şah'a ve tez jürimde yer almayı kabul eden Dr. Öğr. Üyesi Göklem Tekdemir Yurtdaş ve Dr. Öğr. Üyesi Zeynep Maçkalı'ya emekleri ve katkıları için teşekkür ederim.

Eğitim hayatımın her aşamasında bana destek olan, annem Gülten Varan, babam Fikret Varan ve zorlandığım her anımda elimden tutan kardeşim Akif Varan'a sonsuz teşekkür ederim.

Çalışmam boyunca bilgi ve deneyimleriyle bana destek olan, bu çalışma boyunca yetişemediğim, eksik kaldığım tüm durumlarda çokça özverili ve fedakâr davranan eşime Hagop Arakelyan'a teşekkür ederim. Tez çalışmamda, içeriden bakmamı sağlayan ve de hayata bakış açımı tümenden değiştiren canım kızım, Zepür'e teşekkür ederim.

Meltem ARAKELYAN
2019

İÇİNDEKİLER

ÖZ	iii
ABSTRACT	v
ÖNSÖZ	vii
İÇİNDEKİLER	xi
TABLolar LİSTESİ	xiii
KISALTMALAR LİSTESİ	xiii

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

1.1. Araştırmanın Problemi ve Önemi.....	1
1.2. Araştırmanın Amacı.....	2

İKİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1 Toplumsal Roller ve Normlar	3
2.2. Toplumsal Cinsiyet	4
2.3. Annelik ve Babalık	6
2.3.1. Annelik	7
2.3.2. Babalık	9
2.4. Annelik ve Babalığa Dair Yapılmış Çalışmalar	11
2.4.1. Anneliğe İlişkin Çalışmalar	12
2.4.2. Babalığa İlişkin Çalışmalar	16
2.5. Sosyal İnşacılık ve Söylemsel Psikoloji.....	21

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

3.1. Araştırma Modeli	23
3.2. Söylem Analizi	23
3.3. Açıklayıcı Repertuarlar	24
3.4. Veri Toplama Tekniği, Katılımcılar ve Uygulama	25

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ANALİZ SONUÇLARI

4.1. Anneliğe İlişkin Söylemler	27
4.1.1. Sorumlu/İyi Annelik	27
4.1.2. Keyifli/Mutlu Annelik	29
4.1.3. Anne Olmanın Zorluğu	31
4.1.4. İdeal Annelik	34
4.1.5. Kutsal Annelik	37
4.2. Babalığa İlişkin Söylemler	39
4.2.1. Baba Olmanın Zorluğu	39
4.2.2. Koruyucu Babalık	41
4.2.3. Kız Babası Olmak	43
4.2.4. Sorumlu Olmayan/Yardımcı Babalık	45

BEŞİNCİ BÖLÜM

TARTIŞMA VE SONUÇ

5. Tartışma ve Sonuç	49
----------------------------	----

KAYNAKÇA	60
-----------------------	-----------

ÖZGEÇMİŞ	68
-----------------------	-----------

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo-1: Katılımcılara ilişkin demografik bilgiler

KISALTMALAR LİSTESİ

AKT. : Aktaran

BKZ. : Bakınız

K : Katılımcı

A : Araştırmacı

ÖRN: Örneğin

VB: Ve Benzer

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

1.1. Araştırmanın Problemi ve Önemi

Annelik ve babalık, kişisel olarak yaşamak isteyebileceğimiz bir duygu ve rol durumu olmakla birlikte toplumun geçirdiği siyasi, sosyal, kültürel sonuçlarla beraber şekillenir. Farklı zamanlarda farklı anlamlar yüklenen annelik ve babalığa dair çeşitli normlar, roller ve beklentiler ortaya çıkar. Tarihsel ve kültürel olarak değişiklik gösterebilmekle birlikte, annelik ne yazık ki çoğunlukla kadınların ataerkil otoritenin baskısı altında kalmalarına sebep olan bir olgu olarak karşımızda durmaktadır. Bu anlamda anneliğe dair tartışmalar, çeşitli soruların türetilmeye devam edileceği bir alan olarak süre gidecektir. Bir kimlik olarak, bir rol olarak annelik *özel* alanda konumlandırılması ve *kamusal* alandan uzaklaştırılması suretiyle, cinsiyete dayalı işbölümünü yeniden üretir. Bu çalışmaya iki yılı aşkın süredir hazırlansam da aslında hayat içindeki kadın olma varlığım beni konuya daha evvelinden hazırlamıştı. Kadın olmanın, özgürlük ve eşitlik için bu kadar direnmek zorunda kalmayı beraberinde getirdiğini anlamam, benim için büyük bir uyanıştı. Bulunduğum her sosyal yapılanmanın içinde, entelektüel olsun-olmasın kadınlar ataerkil düzenin boyunduruğuna tabiydi, özgürlük sadece mahrum olanın bildiği tehlikeli bir fikirdi. Bu ataerkil rejimde var olmak savaşını yaşamamış tek bir kadın olduğunu sanmıyorum. Hayatımız sadece bize bağlı değil, geçmişten geleceğe birbirimize bağlıyız ve ilişkisellik içinde var oluyoruz. Kendimizi ve diğerlerini ancak bu ilişkisellik içerisinde anlamlandırabiliriz. Bu çalışmaya başladığım ilk dönemlerde dünyaya daha bireysel bir pencereden bakarken, tam da bu çalışmanın omurgası ve hatta esas ihtiyacı olan detaylı kavrayışa ulaştım. Önce evlilik ve ardından annelik deneyimini edindim, en güzeli de bir kızımın doğmuş olması. Anne ve baba olmanın erkek veya kadın olmayı gerektirmediğine, bu olguların cinsiyetten bağımsız olması gerektiğine dair bir düşünceyle, bu çalışmayı yapmaya ve yeni anne-baba olmuş kişilerin söylemlerini incelemeye karar verdim.

Türkiye’de yaşayan insanların kadın ve erkek olmaya dair söylemleri ile ilgili çeşitli çalışmalar yapılmış olmakla birlikte, anne ve baba olmak ile ilgili *söylemler* çok

fazla araştırma konusu yapılmamış özellikle babalık söylemleri araştırmacılar tarafından çok az incelenmiştir. Bu nedenle, bu çalışma babalık söylemlerinin incelenmesi açısından da önem taşımaktadır. Gelenekçilik ile modernlik arasında gidip gelen Türkiye’de annelik ve babalığa dair ne tür yeni söylemlerin söz konusu olduğunu anlamak açısından da bu araştırmanın literatüre bir katkısının olacağı umulmaktadır.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, Türkiye’de yaşayan ve yeni ebeveyn olmuş genç yetişkin anne ve babaların, annelik ve babalığa dair açıklamalarını ve bu açıklamalara kaynaklık eden *açıklayıcı repertuarları* incelemektir.

Buna göre çalışmanın ele aldığı soruları şu şekilde sıralayabiliriz;

1. Annelik ve babalık, anne ve babalar tarafından nasıl tanımlanmaktadır?
2. Annelerin annelik ile ilgili açıklamalarına kaynaklık eden repertuarlar nelerdir?
3. Babaların babalık ile ilgili açıklamalarına kaynaklık eden repertuarlar nelerdir?
4. Annelik ve babalık hakkındaki baskın toplumsal söylemler ile bu çalışmaya katılan anne ve babaların açıklamaları arasında nasıl bir ilişki vardır?

İKİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Toplumsal Roller ve Normlar

Rol teorisi (Biddele, 1986) sosyal hayatın en önemli özelliklerinden biri olan karakteristik davranış biçimleri ya da “rol” ile ilgilidir. Bu teori, rolü, kişilerin sosyal durumların öğeleri olduğu ve kişilerin kendi davranışlarıyla başkalarının davranışları hakkında beklenti içinde olduğunu farz ederek açıklar. Kavramları ve ilgileri, sosyal bilimciler ve uygulamacıları arasında popülerdir ve birçok çalışmaya neden olmuştur.

Sözlük terimi olarak rol; “bireyin çevresi veya çeşitli çevreleri içindeki davranışları” şeklinde tanımlanmaktadır (Hançerlioğlu, 2000). Terimi kullanan ilk kişi olan Linton’dan beri ‘rol’ kavramı, sosyolojide toplumsal yapıyı kapsadığı bireylerin karakteristik davranışlarına bağlamak için kullanılan bir kavram olagelmıştır (Uğurlu, 2003). Rol kavramı; toplum, normlar, değerler, stereotipler, statü gibi kavramlarla iç içe geçmiştir. Haralambos’a (1984) göre, toplum içindeki her üyenin belirli bir sosyal pozisyonu bulunur ve “statü” adı verilen bu pozisyonun karşılığında kendisinden beklenen davranışlar vardır. Haralambos, belirli bir statü karşılığında sergilenen bu davranışlara rol adını vermektedir. Rol kavramı, bireyin toplum içindeki konumu olarak da ifade edilebilmekte, toplumsal yaşamın bireylere yüklediği görevleri ve beklentileri tanımlamak üzere kullanılabilir.

Batı toplumlarında meslek sahibi olmak, çoğunlukla bireysel statünün işareti olarak kabul edilir. Aile içinde de erkek ya da kız çocuk olmak, baba ya da anne olmak veya kadın ya da erkek olmak bulunan bir statü işaretidir. Statülerin biyolojik cinsiyet farklılığına rağmen, kültür tarafından tayin edildiğini ifade eden Haralambos (1984), her statünün gerektirdiği normlar çerçevesinde rol beklentileri olduğundan söz etmektedir; örneğin, kocalık statüsüne kocalık rolünün, rahiplik statüsüne de rahiplik rolünün eşlik ettiğini söylemektedir. Diğer yandan bir kişinin birden fazla rolü olabileceğini de belirtmektedir; bir kadından beklenen kadınlık rolüne ek olarak bununla örtüşen annelik rolü de olabilir, benzer şekilde erkekten beklenen erkek rolü de babalık rolü ile bir arada bulunabilir.

2.2. Toplumsal Cinsiyet

Cinsiyet olgusu günümüzde çoğunlukla iki başlık altında ele alınmaktadır; biyolojik cinsiyet ve toplumsal cinsiyet. *Biyolojik cinsiyet (sex)*, üreme organlarına ve kromozomlara bakılarak kişiye atanan cinsiyettir; yani bedensel cinsiyet olarak da tanımlanabilir. *Toplumsal cinsiyet (gender)* ise dişi ve erkek bireylere uygun olduğu düşünülen toplumsal beklenti ve varsayımları; ve bu beklentilerin etkisi altında bireylerin sergileyeceği öngörülen tutum ve davranışları ifade eder (Stone, 2016). Bu çerçevede çoğunlukla hem biyolojik (dişi ve erkek) hem de toplumsal cinsiyetin (kadın ve erkek) ikiye ayrıldığı varsayılır/kabul edilir; ki bu tür bir varsayım “iki-kutuplu cinsiyet ideolojisi” olarak adlandırılır ve çeşitli yazarlar tarafından eleştirilir (Stone, 2016). Bedene dayalı toplumsal yargılar sağlıklı olmayı, çalışmayı, çocuk doğurmayı, kadınlar için güzel erkekler için güçlü görünmeyi, vs. toplumsallaşmanın temel koşulları haline getirir. Bedenimiz, hem nasıl bir hayat yaşayacağımızın kaynağı hem de nasıl bir hayat yaşadığımızın sonucu haline gelir. Genel olarak nüfus politikaları (kürtaj, çocuk doğurma, vb.) ile ilgili söylemler, çokça rastlanan iktidar söylemleridir. Yaşam deneyimlerimiz üzerine söz söyleyen ideolojilerin doğallaştırıcı bir söylemle pekiştirilip yaygınlaştırılması modern iktidarların sıklıkla başvurdukları bir tekniktir. Kişilerin üstlendiği annelik/babalık rollerini, kişilerin kendi deneyimleri değil de daha önce ataerkil düzenin kendi sürekliliği için ürettiği popülist anne/baba söylemleri üretmiştir ve tıpkı suya atılmış taşın etkisinde olduğu gibi tekrarlanarak büyüyerek halka halka yayılır. Kadın ve erkek arasındaki bütün farklılıkların doğuştan geldiği, yoksulların zenginlere göre daha düşük zekâyâ sahip oldukları, anne ve çocuk arasındaki ilişki yoğunluğunun dişil hormonlardan, erkeklerin cinselliğe olan hevesinin testosterondan kaynaklandığı, kadınların beyin yapıları dolayısıyla duygusal oldukları söylenir; yani ölçülemez/belirlenemez soyut kavramlar üzerine kapsayıcı yargılar geliştirilir. Bir şeyin doğal olduğunu iddia etmek, o şeyin değiştirilemez olduğunu ima etmektir; eğer kadın ve erkek arasındaki eşitsizlik “doğal” durumdan kaynaklanıyorsa, buna karşı direnmenin anlamı yoktur. Beden, doğum ya da cinsellik gibi biyolojik etkilerle bağları olan eylemleri içerdiğinden, çok daha fazla doğallaştırılma riski taşır. Faşizm ve cinsiyetçilik gibi ideolojilerin, kendini meşrulaştırmak üzere bedene ve doğallaştırıcı söylemlere sıkça başvurmalarının nedeni budur (Elçik, 2016; akt. Saygılıgil 2016).

Cinsiyetlilik hâli, günlük yaşantımızı belirleyen en önemli etkenlerden biridir. Cinsiyet olgusunun belirli düzeyde biyolojik bir mahiyeti olsa da toplumsal cinsiyet kimliği kişinin aile, yakın çevre, mahalle, şehir, ülke, kültür ve dâhil olduğu zaman diliminin özelliklerine göre şekillenerek oluşur. Toplumsal cinsiyet normları, sosyal yönden kadın ve erkekte beklenen veya uygun görülen davranışların biçimlerini tanımlar ve sınırlandırır. Bu yönüyle, özellikle de ataeril rejimlerde, erkeklerin ve kadınların toplumsal yaşama katılma şekli ve düzeyinde farklılıklar oluşmasına yol açar; kadınların erkeklere kıyasla ev işlerinde ve çocuk bakımında daha fazla sorumluluk üstlenmesi gibi (İlkaracan, 1998). Ataeril rejimin en önemli göstergelerinden birisi, kadınlık ve erkeklik arasındaki toplumsal eşitsizlik ve hiyerarşidir. Erkekliğin üst konuma yerleştirildiği bu ilişkilerde kadınlığa ikincil/aşağı bir konum atfedilir (Bozok, 2018). Toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri, ev içi ilişkilerin nasıl kurulduğunu ve nasıl deneyimlendiğini de yansıtır. Bu nedenle de biyolojik cinsiyetten ziyade mevcut toplumsal cinsiyet ideolojisine ve bu ideoloji çerçevesinde işleyen toplumsal cinsiyet normlarına ve rollerine bakmak gerekir.

Toplumsal cinsiyet rollerinin toplumsal yaşama ilişkin yansımaları geleneksel ve eşitlikçi roller olarak kadın ve erkeklerin yaşamını farklı yönlerde şekillendirmektedir (Zeyneloğlu, 2008). Kadınlara yüklenen geleneksel roller; çocuk doğurma ve büyüme, temizlik yapma, bulaşık yıkama, yemek pişirme gibi ev işlerinden sorumlu olma, kendilerinden önce eşlerinin ve çocuklarının ihtiyaçlarını karşılama, onların mutluluğu ve rahatı için kendi isteklerinden ödün verme, iş hayatında aktif olmama gibi eşitlikçi olmayan sorumluluklardır. Erkeklere yüklenen geleneksel roller ise; ev dışında çalışma, aileleri için zorluklarla mücadele etme, evin geçiminden sorumlu olma, parasal kaynaklar üzerinde kontrol sahibi olma ve evin reisi olma gibi eşitlikçi olmayan sorumlulukları içermektedir (Zeyneloğlu, 2008; Atış, 2010). Toplum tarafından kadın ve erkeğe yüklenen eşitlikçi roller ise; aile, çalışma, evlilik ve eğitim yaşamında kadın ve erkeğin eşit olarak sorumlulukları paylaşmaları olarak belirtilmektedir (Hunter ve ark., 2004; Atış, 2010). Birçok kültürde çocukların bakımı temelde annelere atfedilmiş olmakla beraber, tarihsel süreç içerisinde babaların hiç ilgi göstermemekten eşit rollerde davranmaya doğru bir değişim gösterdiği söylenebilir. Günümüzde ise birçok toplumda babaların çocuklarıyla daha nitelikli zaman geçirme, daha ilgili, daha pozitif, daha aktif ebeveynlik yapma eğilimleri artmaktadır. Zira tarihsel olarak orta sınıf ailelerde erkeğin eve ekmek getiren yegâne

aktör olduğu aile modeli değişime uğramıştır, uğramaktadır. Babalar aile içerisinde, aynı zamanda eş olma görevini yürütmektedir. Babalar, anneleri aile içerisindeki sorumlulukları konusunda destekleyerek ve yardımcı olarak, çocuğun gelişiminde bir görevi daha üstlenmiş olurlar. Annenin rolünü ve fonksiyonlarını destekleyen, teşvik eden ve ödüllendiren bir babanın sağladığı uyumlu ve huzurlu bir ortam sayesinde babalar, çocuklarının gelişimi üzerinde dolaylı etkiye sahiptir (Tezel, 2007).

Yıldırım’a (2009) göre modernliğin eşitlik ilkesi cinsel kimlikler ve toplumsal cinsiyet rollerine de yansımaktadır. Modernleşen toplumlarda kadın ve erkek çalışma, eğitim, toplumsal ve siyasal katılım konularında görece eşitlenmektedir. Demokratik toplumların hukuk metinleri bu eşitliğin öncülüğünü yapan üst değerlerdir. Eğitim süreci bunu destekleyen bir kültürel değişim programı uygulamaktadır. Aile kurumu kadınların eşitlik taleplerine göre yeniden biçimlenmektedir. Kadının aile içindeki rolü, erkekle eşit haklara sahip olma ilkesi doğrultusunda yeniden yapılanmaktadır. Kadın aile içinde erkekle eşitlenerek aynı roller içinde konumlanmaya başlamaktadır. Artık kadın sadece anne değildir, aynı zamanda çalışan, karar veren, meslek sahibi olabilen, bireysel çabalarıyla para kazanabilen bir varlık haline gelmektedir. Evin geçiminde ve kararların alınmasında kadın, erkekle eşit hak ve sorumluluklara kavuşmakta, böylelikle erkek ve kadın işleri biçimindeki rol farklılaşmaları gittikçe ortadan kalkmaktadır (Yıldırım, 2009).

2.3. Annelik ve Babalık

Günümüzde ataerkiye dayalı aile yapısının iki ebeveynin de çalıştığı çekirdek aileye dönüşmesi, çekirdek aile yapısı içindeki bireylerin rol ve sorumluluklarının değişmesi, kadının eğitim düzeyinin artması ve ekonomik yönden erkeklere bağımlı olarak yaşamak zorunda kalmaması kadının toplum içindeki statüsünde değişmelere neden olduğu gibi aile içindeki rolleri ve söylemleri de değişirmiştir. Günümüz toplumlarında geleneksel/kültürel inanç ve değerlere sahip annelik-babalık ile modern annelik-babalık uygulamalarının bir arada yaşatıldığı görölmektedir. İlgili literatür incelendiğinde, babalığa ilişkin tutum ve davranışları belirleyen etkenler konusunda gerçekleştirilen çalışmaların yetersiz olduğu ve konuyla ilgili araştırmalara ihtiyaç duyulduğu görölmektedir. Türkiye toplumunun kültürel yapısı içinde günümüz erkeklerinin babalığa ilişkin tutum ve davranışlarının değişiminde hangi faktörlerin

etkili olduğunu çoğunlukla kadınlık ve feminizm üzerine yapılmış çalışmalardan okuyabiliyoruz.

2.3.1. Annelik

Mevcut düzende evli kişiler için toplumun belirlediği temel rol çocuk sahibi olarak ailenin soyunu devam ettirmektir. Ancak, annelik ve babalık kavramlarını yalnızca ebeveynlik becerileri ile tanımlamak mümkün değildir. Bu becerileri sarıp sarmalayan toplumsal ilişkiler ve bireylerin erkek, kadın veya çocuk kimliklerine sahip oluşu da annelik ve babalık kavramlarının şekillenmesinde önemlidir. Çünkü aile içindeki güç ilişkilerinin üretilmesinde rol oynarlar. Annelik tartışmasını ilk kez ortaya atan Simone de Beauvoir (1993:110-145) kadının biyolojik yapısının bütünüyle insan türünün devamına dönük olmasından dolayı “bedensel yazgısını” annelikle tamamladığını ve bunun annenin doğal görevi olduğunu belirtir. Fakat “annelik içgüdü” diye bir şey olmadığı ile devam eder, bu bağlamda annelik içgüdüünün insan türüne uygulanamayacağını ifade eder. Öğrenilmiş bu roller çerçevesinde annelik, biyolojik yapısıyla ilgili olarak kadının doğasına uygun bir rol iken, toplumsal dayatma ile ortaya çıkan annelik miti Elisabeth Badinter’in (2011:13) “Annelik içgüdüünü ve dayattığı davranışları daima canlı tutmak anneliğin en büyük düşmanı mıdır?” sorusunu akıllara getirmektedir. Bu soru çerçevesinde yeniden düşündüğümüzde anneliğin tarihsel süreçte, farklı kültürler içerisinde anlamının ve değerinin farklılaştığını söyleyebiliriz. Annelik, genel olarak “çocuk doğuran kadın” ifadesi ile tanımlanırken, çocuğun varlığı ile başlayan sosyolojik, fizyolojik ve duygusal bir süreç olarak görülebilir, böylece türün özelliklerine göre çeşitlilik gösterir, yeni bir his ve zorunluluk dünyası oluşturduğu için kadının bireysel ruh dünyasını ve çevresiyle ilişkilerini alt üst eder (Deutsch vd., 1993). Badinter (1992) annelik kavramının çift-anlamlı kullanımı ile güçlendiğini ifade eder. Bu çift-anlamlılık bir yandan dölütün sağ kalması için uğraşıp embriyoya ve bireye dönüşmesine yani hamilelik sürecine vurgu yaparken, diğer yandan uzun vadede sefkatle ve eğitimle ortaya çıkan annelik kavramına vurgu yapmaktadır.

Bu şekilde bakıldığında anneliği sadece bedensel bir olgu olarak tanımlamak doğru görünmemektedir. Coward (1995:88); “Annelik kadınların... nasıl olmaları ve neyi başarmaları gerektiğine ilişkin reçetelerin en katı olanıdır” demiştir. Coward’a

göre, toplum, sanki annelerin elinde hayatın tüm mücadeleleriyle başa çıkmakla kalmayıp bir de anneliğin getirdiği yeni ve acil sorunlarla ustaca başa çıkmalarını sağlayacak sihirli bir değnek varmışçasına bir beklenti içindedir. Kestenberg ise bu durumu; “...gerçek bir anne olan kadına ilişkin ideal resmimizde, bebeğiyle ne yapacağını salt sezgileriyle bilen, her şeye gücü yeten ve her şeyi bilen bir anne vardır” sözleriyle ifade etmektedir (akt. Türkdogan, 2013:38).

Bu söylemlerden yola çıkarak anneliğin toplumsal yapı içinde oluştuğunu ifade etmek mümkündür. Gittins (1985:105), anneliği kadının “doğal kaderi” olarak tanımlamış ve evlilik dışı anne olmanın toplum tarafından doğal karşılanmadığına vurgu yaparak anneliğin sosyal bir kavram olduğunu ifade etmiştir. Gittins aynı çalışmasında şöyle demiştir;

“Patriarka, kadınlık kavramının erkeklerden asla beklenmeyen bir biçimde kendini başkalarına hizmet etmeye adanmış idealiyle özdeşleştirilmiştir. Babalık kavramı annelik kavramının tersine sadece meydana getirmek ya da en fazla biyolojik çocuklarına karşı -asla başkalarına değil- belirsiz bir sosyal ve ekonomik sorumluluk anlamını içerir. Ama kadınlardan medeni hâli ve yaşı ne olursa olsun çocuk, teyze, abla, yeğen ya da torun olarak akraba ve yakınlarına annelik etmeleri beklenir.” (Gittins, 1985:105)

Annelik daha küçük yaşlardan itibaren kız çocuklarına öğretilen bir kavramdır. Küçük kız çocuklarına, kendilerinden küçüklerin bakımlarını üstlenmeleri, mesleği ne olursa olsun “bakım”, “şefkat”, “ev işleri” gibi konularda hazırda olmaları öğretilir. Daha da ötesi çocuğu olsun ya da olmasın bütün kadınlardan annelik yapmaları beklenmektedir.

Günümüzde halen varlığını koruyan “annelik içgüdü” ve her annenin kendiliğinden çocuğunu seveceği düşüncesi, kadına “annelik sevgisi” rolünü atfetmiş ve sosyokültürel değerlerin oluşturduğu kategorilerden olan “anne olmanın” aşırı sevgi içermesi beklenmiştir. Ancak Beaviour (1993:110-145) –daha önce de belirtildiği gibi- annelik içgüdü” diye bir şeyin olmadığını, annelik içgüdü”ünün insan türüne uygulanamayacağını; Badinter (1992:10) de “annelik içgüdü” diye bir kavramın olmadığını söyleyerek anneliğin öğrenilmiş bir davranış olduğunu ileri sürmüştür.

Badinter (1992) bunun kanıtı olarak hamile kalan bir kadının hamileliğini doğal yollardan (ortaya çıkan belirtilerden) ya da doktora gitmeden anlayamamasını gösterir. Hamileliğin anlaşılmamasını anneliğin içgüdüsel olmadığının kanıtı olarak ileri sürer.

İster öğrenilmiş bir davranış ister içgüdüsel olsun, annelik kadına toplumsal açıdan büyük beklentiler yüklemektedir. Kadının hayatın her alanında yer aldığı günümüz dünyasında halen kadının evde oturup çocuklarına ve kocasına bakması gerektiğini savunan geleneksel, baskın söylemlere rastlamak mümkündür. Işık'ın (2016) “Küresel kültürel değişim ve yeni annelik” adlı çalışmasında, erkek katılımcıların kadınların çalışmasına karşı olmadığını söyledikten sonra “Ama burada şu var, bir kadın çalıştığı zaman acaba gerektiği şekilde çocuğunu yetiştiriyor mu?” benzeri ifadeleri, annenin işi olarak ev işlerinin ve çocuğun bakımının yanında “çocuğun yetiştirilmesi” yani eğitime de vurgu yapıldığını göstermektedir. Bu dikkat çekici beklenti, anneliğe atfedilen sorumluluklar adına önemli bir örnek teşkil etmektedir. Dahası kadından annelik adına beklenen davranışlar nesilden nesile aktararak, annelik adeta değişmez kural ve sorumluluklara tabi tutulmakta ve böylece anneliğe atfedilen kutsallık, neredeyse kadın olmanın önüne geçmektedir.

2.3.2. Babalık

Erkeklik çalışmaları alanında önemli isimlerden biri olan Connell (2000, 2005) diğer toplumsal cinsiyetlere tahakküm eden “hegemonik erkeklik” tipinden bahsetmekte ve onun toplumsal yaşamda bedensel olarak güçlü, yapılı ve kas gücünü kullanmaktan çekinmeyen, duygularını kontrol edip mantığıyla hareket eden bir heteroseksüel erkek olarak temsil edildiğinin altını çizmektedir. Bu imge aslında Türkiye’deki aile yapısı ve toplumsal hayatı içinde bir babadan beklenen özelliklerdir denilebilir, çünkü Türkiye toplumunda da bir erkeğin/babanın çelimsiz, güçsüz, duygusal bir insan olması onun zayıflığına işaret etmektedir (Navaro, 2007).

Toplumsal cinsiyet rolleri arasındaki keskin sınırların kalkması, annelik ve babalık rollerinin değişmesini beraberinde getirmiş, babalık kavramı da bu değişimlerden etkilenmiştir. Erkeklerin ev işi ve çocuk bakımıyla ilgili sorumlulukları paylaşmaya başlaması, babalık olgusuna ilişkin tutum ve davranışlarda değişime ve babalık olgusuna yeni anlamlar atfedilmesine yol açmıştır. Ülkemizdeki ataerkil yapı,

erkekliği başıboş ve kontrolsüz özerklik üzerinden tanımlama eğilimindeyken, baba olmayı bu sorumsuzluğun terk edildiği, yetişkinlik hayatına geçiş zamanı olarak tanımlamaktadır. Günüümüzde Türkiye’de baba olmak, “ailenin reisi” konumundan daha önce bir başka koşulu yerine getirmeyi gerektirmektedir. Bu koşul, ailenin geçimini sağlamaktır (Bozok, 2018). Genel toplumsal kanıya göre, ailenin geçimini sağlaması gereken kişi baba olmalıdır. Yine erkeklerin iktidarının hem sağlayıcısı hem de kontrolcüsü olarak ev ekonomisinin belirleyicisi olurlar. Erkeği evin dış ilişkileri ve maddi olarak yönetiminde ağır yükümlölüklerle maruz bırakan bu kanı evin iç işleri ve çocuk bakımını da kadına yüklemiştir. Erkeklerin birçoğunun ailelerinin geçimini sağlamak için daha yoğun, ağır koşullarda çalışması, onları koruyucu ve gelir sağlayıcı olarak konumlandırmanın yanı sıra ebeveynlik ve ev içi işbirliği gerektiren temizlik, yemek yapma, vb. rollerden muaf tutulmalarına da meşru bir gerekçe sağlamaktadır.

İnsanlardan kadına ve erkeğe ilişkin rolleri betimlemeleri istendiğinde, kadınlar ve erkekler için farklı tanımlamalar yapmaktadırlar. Genellikle sahip oldukları bu kalıp yargıların farkında değildirler (Liebert, Wicks-Nelson ve Kail, 1986) ve bu kalıp yargıları -toplumun çoğunluğu tarafından paylaşılmakta olduğu için- sosyalleşme sürecinin bir parçası olarak öğrenirler (Basow, 1992). Örneğin, geleneksel babalık rolünde baba, evin geçimini sağlar, çocuğuna disiplin uygular ve nadiren çocuğuyla oyun oynar (Feldman, Nash ve Aschenbrenner, 1983). Bu babalar için çocuk bakımı, parasal destek sağlamak ve disiplin uygulamakla sınırlıdır. Ailelerini ekonomik olarak destekledikleri için sorumluluklarını yerine getirdiklerini düşünürler (Barnett ve Baruch, 1988). Ailedeki iş bölümü biyolojik durumun sonucu olarak değil, kültürel ve ekonomik bağlar içinde oluşmaktadır (Coltrane, 1995). Nitekim sosyal ve ekonomik değişimler ebeveyn rolünü ve ailedeki iş bölümünü derinden etkilemiş (Evans, 1997), kadının ve erkeğin sosyal rollerine yönelik toplumsal algı değişmeye başlamıştır. Endüstrileşme ve kentleşmeyle para kazanmanın güçleşmesi, annenin evde oturup çocuk baktığı, babanın ekonomik geçim sağlayıcı olduğu geleneksel aile yapısına bağlı kalmayı zorlaştırmıştır (Basow, 1992). Ayrıca kariyer yapmayı kendine saygı olarak gören kadınların artması ve gelişen doğum kontrol yöntemleri çocuk sayısında azalmaya yol açarak kadının dışarıda çalışmasını kolaylaştırmıştır (Santrock, 1983). 1990’lı yıllara kadar, giderek artan sayıda kadının ekonomik özgürlüğünü kazanır hale gelmesi, kadın ve erkeğin cinsiyet rollerine ilişkin kalıp yargıları değiştirmiştir (Bahr, 1990).

Bununla birlikte, her ne kadar geçmişe göre günümüzde babalar çocuklarıyla daha çok ilgileniyor olsalar da halen annelerden daha az zaman geçirmektedirler. Aynı zamanda neyi nasıl yapacağını bilememek de babayı çocuğuyla daha etkin bir iletişim içerisine girmekten alıkoymaktadır. Bilmediği bir rolün içine düşmüş olan erkek, çocuğuyla ilişki kurmakta zorlanmakta, çocuk yetiştirmede aktif rol almada başarısız olmaktadır. Çocuk psikolojisini ve eğitimini bilmemek, çocuklarla nasıl etkileşimde bulunacağını kestirememek; çocuk ile baba arasındaki ilişkiyi sekteye uğratmakta, çocuğun farklı gelişim alanlarında değişik sorunlara yol açabilmektedir. Hızlı değişimlerle dolu günümüzde, babanın kendine düşen rolü kavraması ve yerine getirmesi çok daha güç görünmektedir. Çocuğun yaşamı üzerinde belirleyici etkisi olduğu göz önüne alındığında, babanın çocuk gelişimi ve eğitimi konularında bilgilenmesi, kendisinin önemini fark etmesi ve öğrendiklerini davranışa dönüştürebilmesi için farklı programlar çerçevesinde desteklenmesinin önemi kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. Nitekim babaları destekleyen programların, babaların çocuklarıyla daha çok ilgilenmelerine, çocuklarının hayatlarında daha fazla yer almalarına katkı sağladığını, yapılan bilimsel araştırmalar da göstermektedir (Taşkın ve Erkan, 2009).

2.4. Annelik ve Babalığa Dair Yapılmış Çalışmalar

Ebeveynlik üzerine tartışmalar, İkinci Dünya Savaşı'nı izleyen yıllarda Kuzey Amerika'da gelişim psikolojisindeki ampirik araştırmaların artmasına paralel bir artış göstermiştir. Ancak 1970'lere değin gerek psikoloji gerekse de sosyoloji disiplinlerindeki çalışmalarda ebeveynlik, ağırlıklı olarak annelik üzerine odaklanılarak incelenmiştir. İkinci Dünya Savaşı sonrasında, Batı'da orta sınıf çekirdek ailelerde, ailenin geçimini sağlayan, zamanının çoğunu çalışarak ve ev dışında geçiren baba, genellikle duygularını ifade etmekten kaçınan, çocuklarına ve eşine oldukça mesafeli ve çocuk bakımına aktif bir biçimde katılmayan bir figür olarak betimlenmektedir. Kimmel (1996) ABD'de 1950'lerin babalarına, çocuklarına ilgi göstermekle beraber bu ilginin "aşırıya kaçmaması" gerektiğinin öğütlendiğine dikkat çekmektedir. Coltrane'in (1995) de vurguladığı üzere, bu dönemi izleyen süreçte, kadınların işgücüne katılımlarının artmasıyla beraber cinsiyete dayalı iş bölümünün ev içini kadınlara, iş yeri başta olmak üzere kamusal alanları ise erkeklere bıraktığı

ayrımalar dünyada keskinliğini yitirmeye başlamıştır.

Literatüre bakıldığında, Türkiye’de annelik ve babalık hakkında yapılan çalışmaların yetersiz olduğu görülmektedir. Özellikle babalık ile ilgili olarak yapılan çalışmaların azlığı nedeniyle geçmişten günümüze babalık kavramıyla ilgili ne tür değişimlerin yaşandığını ifade etmek zorlaşmaktadır. İlerleyen kısımlarda Türkiye’de annelik ve babalık ile ilgili olarak yapılmış olan çalışmalar sunulmaktadır.

2.4.1. Anneliğe İlişkin Çalışmalar

Ülkemizde anneliği inceleyen *niceliksel* çalışmaların sıkça görülen ortak paydası anneliğin ilk dönemlerindeki duygusal durumlar üzerinedir; anne depresyonu, postpartum depresyonu, lohusa depresyonu, taşıyıcı annelik, vb. Örneğin, Kara ve arkadaşlarının (2001) “Doğum Sonrası Depresyon” adlı çalışmalarında Beck depresyon skalasını kullanmışlar ve buna göre, doğum sonrası grupta %17 oranda depresyon tespit etmişlerdir. Eren’in (2007) “Postpartum Depresyon Prevalansı ve Sosyodemografik Risk Faktörleri” adlı çalışmasında da postpartum depresyonunun prevalansı %17,5 bulunmuştur. Çalışmaya göre, 103 kadından 18’inde postpartum depresyon görülmüştür.

Birçok başka niceliksel çalışmada ise annelik, çeşitli ölçekler aracılığıyla ebeveynlik tutumları, rolleri veya becerileri üzerinden incelenmiştir. Örneğin, Çalışır (2003) annelik rolüne uyumu, ilk kez anne olacak kadınların “annelik rolü başarımı” üzerinden incelemiştir. Annelik rolü başarım süreci gebeliğin öğrenilmesiyle başlayan, gebelikte gelişen, doğum sonrası dönemde devam eden ve annelik kimliğinin oluşumu ile tamamlanan bir süreçtir. Annelik rol başarım süreci, etkileyen faktörlere bağlı olarak her kadında değişiklik gösterir. Çalışmada; annenin yaşı, eğitim durumu, kişiliği, benlik kavramı, sağlık durumu, sağlığı algılayışı, aldığı sosyal destek, çocuğuna bağlanma durumu, çocuğun babasıyla olan ilişkisi, yenidoğan bebeğin mizacı ve ailenin sosyoekonomik durumu gibi nitelikler annelik rolüne uyumu ve annelik rolü başarımını etkileyen etmenler olarak dile getirilmiştir.

Yine benzer şekilde; Dursun ve Bıçakçı (2015) annelik becerileri ile öz-yeterlilik arasındaki ilişkiyi; Şen ve Boyraz (2017) annelik rolü ile tüketim davranışı

arasındaki ilişkiyi; Kılıçgün (2015) ebeveynlik (annelik-babalık) rolleri ile çocuk haklarına ilişkin tutumları arasındaki ilişkiyi; Koyun ve Demir (2012) ise fetüsün cinsiyetinin annelik rolüne ve gebeliğe ilişkin fikirlere olan etkisini incelemişlerdir. Güler (2016) 588 anne ile yürüttüğü çalışmasında, annelerin algıladıkları sosyal destek ile annelik deneyimleri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırma sonucunda, sosyal desteği az olan annelerin annelik memnuniyetlerinin de daha az olduğu saptanmıştır. Taner (2014) de 348 anne ile yürüttüğü çalışmasında planlanmamış gebeliklerin annelik davranışına etkisini incelemiş ve çalışma sonucunda kadınların planlamadan gebe kalması, canlı doğum sayısının fazla olması, algıladıkları gelirin giderden az olması ve doğum öncesi bebek bakımı ile ilgili bilgi almamış olmasının doğum sonrası erken dönemde bebeklerine gösterdikleri annelik davranışını olumsuz etkileyen faktörler olarak bulunmuştur.

Annelik ile ilgili yapılan *niteliksel* çalışmalarda ise genellikle kapitalizm, medya ve annelik mitleri (muhteşem annelik, ideal annelik, vb.) arasındaki ilişkiler inceleme konusu edilmiştir (Türkdoğan, 2013; Bal, 2014; Uğurlu, 2013; İrem, 2007). Örneğin, Türkdoğan'ın (2013) “Ana Akım Medyada Annelik Miti” adlı çalışmasında, cinsiyet rollerinin ve bu rollerin sonuçlarından biri olan annelik mitinin yeniden üretiminde, kitle iletişim araçlarının etkisi incelenmiştir. Bu çalışmada çeşitli ulusal gazetelerdeki haberlerde yer alan “annelik miti”, somut örneklerle ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Bal (2014) ise internet reklamlarında “muhteşem anneliğin” söylemsel olarak nasıl kurulduğunu ve meşrulaştırıldığını incelemiştir.

Uğurlu'nun (2013) araştırmasında, akademisyen olan anneler ile derinlemesine görüşmeler yapılarak, annelik rolünün öğrenilme sürecinde medyanın, özellikle de internet, televizyon ve yazılı basının etkisi anlaşılmaya çalışılmıştır. Yazara göre, çocuğun yaşaması için anneye gereksinim duyduğu yönündeki söylemlerin ve ekonomik üretimin çocuğa verdiği kıymetin artmasıyla birlikte toplumda annelik değer kazanmış, annelik ideali de bu koşullarda oluşmaya başlamıştır; kitle iletişim araçları ise bu tür söylemlerin pekişmesini sağlamaktadır.

Burç'un (2015) “Popüler Kültür ve Annelik: Anneliğin Farklı Görünümleri” adlı araştırmasında, popüler kültür ve annelik olgularının tanımlanması ve bu iki kavram arasındaki ilişkiselliğin ortaya konulması amaçlanmıştır. Çalışma sonucunda,

annelik kavramının, popüler kültürün esnetici ve dönüştüren etkisine rağmen geleneksel içeriğini korumaya devam ettiği belirlenmiştir.

Sancar'ın (2013) “Televizyon Dramalarında Annelik Temsilinin İzleyici Tarafından Alınlanması: Adını Feriha Koydum” adlı çalışmada, söz konusu dizinin izleyicisi olan 6 erkek ve 10 kadın ile derinlemesine görüşmeler yapmıştır. Çalışmadan elde edilen sonuçlara göre, katılımcılar annelik kavramına dair ifadelerinde anneyi “sevgi dolu” bir varlık olarak tanımlamış, annelik sevgisini karşılıksız olarak nitelemiş, annelik sevgisinin annelik duygusundan kaynaklandığını belirtmiş ve bu duygunun Allah vergisi, içgüdüsel, vb. olduğunu savunmuşlardır. Katılımcılar, anne denildiğinde akıllarına gelen en önemli özelliklerden birinin fedakârlık ve bu fedakârlığın temelinde bulunan sabır olduğunu, annelerin kendi canından önce evladını düşünmesi gerektiğini söyleyerek, annenin en önemli görevlerinden birinin çocuklarını eğitmek olduğunu vurgulamıştır. Katılımcılar tarafından dizide çocuklarıyla iyi iletişimi olan anneler olumlanırken, iletişimi kötü olan anneler ise eleştirilmiştir.

Bayraktar (2011), İstanbul'un yoksul bir kenar semtinde resmi kurumların düzenlediği anne eğitim seminerlerini izleyerek *katılımlı gözlem* yoluyla alan araştırması yapmıştır. Yazar, anne eğitim seminerlerini, “sözde anneleri” “makbul annelere” dönüştürme gayreti olarak görmekte; iktidarın (devletin) annelerin tüm sorunlarını (yoksulluk, cinsiyet ayrımcılığı, temel ihtiyaçlardan uzak kalmak, şiddet, vs.) görmezden geldiğine yani annelerin sınıfsal konumlarında hiçbir değişime yol açmadan onlardan bu kurslar sonunda mutlu orta sınıf aileler ve anneler gibi olabileceklerine inanmalarının beklendiğine işaret etmektedir. Böylece “aslında görevliler ve devlet dâhil herkesin yaptığı gibi” anneler de inanmak istedikleri iyi aile ve iyi anne olma beklentisini rol yaparak yerine getirmektedirler.

Kazak (2009) anneliğin siyasal alandaki işlevleri ve bu işlevleri dâhilinde ve aracılığıyla siyasal alandaki inşa biçimlerini incelemiştir. Yazara göre, annelik siyasal alanda tanımlanan roller dâhilinde ve bu roller aracılığıyla “makbul” ve “sözde” olarak kategorileştirilmektedir. İktidar alanında tarihsel ve kültürel olarak yapılandırılmış annelik kodları, bireyler tarafından içselleştirildiği, kullanıldığı ve yeniden üretildiği ölçüde anneliğin makbul biçimleri de yeniden üretilir. Makbul anneliğin izin verdiği

sınırlar aşılmadığı sürece anneliğin ve annelerin siyasallaşması uygun görülür; ama bu sınırların dışına çıkan annelikler ‘makbul’ kategorisinden dışlanır ve “sözde” annelik olarak damgalanır. Bu da kadınların makbul annelik kodlarının dışına çıkmalarını engellemeye dönük bir cezalandırma tehdidi olarak işler.

Erdoğan (2008) “Toplumsal Cinsiyet Organizasyonunun Merkezi Unsuru Olarak Annelik” adlı çalışmasında, ebeveynlik organizasyonu simetrik hale geçmedikçe, yani erkekler biyolojik anneliğin dışında kadınlar tarafından sürdürülen toplumsal ve kültürel rolleri üstlenmedikçe, cinsiyetçi sosyo-kültürel yapının ve cinsiyet hiyerarşisinin varlığını devam ettireceğini ifade etmektedir. Bunun bir sonucu olarak, ikili toplumsallaşma sürecinde kadının maruz kaldığı baskı ve ayrımcılık mekanizmaları, toplumsal kurumlar ve bireyler arası ilişkiler sürecinde her gün yeniden üretilen cinsiyetlendirilmiş kişilikleri yaratmayı sürdürecektir. Ancak ebeveynliğin simetrik oluşuyla birlikte feminenlik-maskülenlik biçimindeki iki kategorili toplumsal cinsiyet yapısı nispeten ortadan kaldırılabilecektir. Dolayısıyla bu husus gerçekleştirildiği ölçüde, sosyo-kültürel yaşamın farklı alanları, cinsiyetçi bir karakter taşımak yerine, bireysel eylem ve çabaların sonuçlarına göre eşitlikçi bir toplumsal cinsiyet ideolojisi yönünde farklılaşıp çoğullaşabilecektir.

Son olarak sözünü edeceğimiz Kağıtçıbaşı’nın (1975, 2003) aile değişim modeli araştırması otuz yıllık bir araştırmadır. 1975’teki bulgular, 2003 yılında “Çocuğun Değeri Araştırması” ile desteklenmiştir. Öncelikle ilk araştırmanın, dörtte üçünün kadın ve dörtte birinin erkek olduğu toplam 2305 kişi olmak üzere, evli katılımcılardan oluşan ulusal düzeyde temsili bir örnekleme bulunmaktaydı. Şimdiki araştırma ise üç kuşaktan oluşmakta ve ergenler hariç olmak üzere, büyük bir metropolitan merkezindeki (İstanbul) ve Türkiye’nin Batı ve Doğu illerinde yer alan iki kırsal alandaki orta/üst orta ve düşük sosyoekonomik tabakalardan gelen ve toplamda 1025 kişiden oluşan sadece kadın katılımcıları içermektedir. Burada, otuz yıl içerisinde tam bağımlı bir modelden, psikolojik bağımlılık modeline geçilmiş olduğu görülmektedir. İstenen çocuk sayısı ve mevcut çocuktan beklentilerin değişmiş olduğu görülmektedir. Toplumsal değişimi anlamada otuz yıllık arayla yapılan karşılaştırmalar özellikle yararlı olmuştur. Çocuğun Değeri Araştırması, Türkiye’deki ailelerin günümüz dinamiklerini ve kuşaklararası ilişkileri daha fazla anlama imkânı sağlamaktadır. Kuşaklar ve toplumsal tabakalar ve bunların çok sayıdaki etkileşimleri

arasındaki ortak yönlerle beraber farklılıklar, karmaşık ama yine de sistematik örüntüleri ortaya koyan gerçekliklere işaret etmektedir.

2.4.2. Babalığa İlişkin Çalışmalar

Konuya ilişkin literatüre bakıldığında, Türkiye’de özellikle babalığa ilişkin tutum ve davranışları belirleyen etkenler konusunda gerçekleştirilen çalışmaların yetersiz olduğu ve konuyla ilgili yeni araştırmalara gerek olduğu görülmüştür. Dünya genelinde ebeveynlik, babalık ve erkeklik ilişkilerini inceleyen araştırmalar mevcut olmasına rağmen (örn; erkeklik çalışmaları alanında Connell [2010]; babalık üzerine ise Kimmel [1996]; Basow, [1992]; Barnett ve Baruch, [1988]), ülkemizde babaların gebelik, doğum ve doğum sonrası dönemdeki rol ve sorumluluklarına, baba olmanın nasıl anlamlandırıldığına ve babalığın erkeklik inşası ile ilişkisine dair çalışmalar oldukça azdır.

Mevcut çalışmaların bir kısmı -annelik rolü üzerine yapılan çalışmalara benzer şekilde- *babalık rolü* ve bunun çeşitli değişkenlerle ilişkisini inceleyen *niceliksel* çalışmalardır. Örneğin, Asena ve Özkan (2016) 3-6 yaş arası çocuğu olan babaların “babalık rolü algısı” ile eğitim, meslek, gelir durumu algısı, aile tipi, ilk kez baba olma yaşı, sahip olduğu çocuk sayısı, çalışma durumu, yaş, evlilik süresi, babalıkla ilgili bilgi alınan kaynaklar gibi değişkenlerle olan ilişkisini incelemişlerdir. Seçer, Çeliköz ve Yaşa (2007) ise 5-6 yaş grubunda çocuğu olan babaların “babalığa yönelik tutumları” ile yaş, eğitim düzeyi, sahip olduğu çocuk sayısı ve ilk baba olma yaşı gibi değişkenlerle ilişkisini incelemişlerdir. Şahin ve Demiriz’in (2014) çalışmasında ise 650 babanın katılımıyla babalık rolü algısı ile okul öncesi eğitim kurumlarında uygulanan aile eğitim çalışmalarına katılım durumu arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Çalışma sonucunda; çocuğun cinsiyetinin, babalık rolünü ve aile katılımını etkilemediği, ilk çocuğu olan babaların, babalık rolü algısı ve ev temelli katılım düzeyinin yüksek olduğu, tek çocuklu babaların, iki ve daha fazla çocuklu babalara göre babalık rolü algısı ve ev temelli katılım düzeyinin daha yüksek olduğu, babaların eğitim ve ekonomik düzeyleri yükseldikçe babalık rolü algısı ve aile katılım çalışmalarına katılımlarının da yükseldiği yönünde bulgular elde edilmiştir.

Niceliksel çalışmaların dışında babalıkla ilişkili olarak yapılan *niteliksel*

alışmalar da mevcuttur. Örneğin, Evans (1997) tarafından yapılan çalışmada İstanbul ili içinde düşük sosyo-ekonomik düzeyden gelen, ilkokul mezunu kişilerin babalık rollerine ilişkin tutumlarının incelenmesi amacıyla görüşmeler yapılmıştır. Çalışma sonucunda, babaların çocukların fiziksel bakımını annelerin işi olarak düşündükleri görölmüştür. Babalar kendi görevlerini ise çocuğa zihinsel beceriler öğretmek, eğitimi hakkında karar vermek, bakımını sağlayacak parayı kazanmak olarak ifade etmişlerdir.

Güngörmüş ve Arkonaç (1998) tarafından çalışmada, İstanbul’da yaşayan ilkokul mezunu ve yüksekokul mezunu olan 80 kişilik iki grup ile yapılan yüz yüze görüşmelerde babalara kendilerini nasıl bir baba olarak gördükleri ve “ideal babanın” özelliklerini nasıl tanımlayacakları sorulmuştur. Babaların eğitim düzeyi arttıkça çocuklarıyla ilgili işlere doğrudan katıldıkları ve daha demokratik bir tutum içerisinde oldukları görölmüştür. İlkokul mezunu babalar kendileri ile ideal baba arasında bir fark görmezken, yüksekokul mezunu babalar, kendilerinden farklı olarak, ideal babanın ailesine daha fazla zaman ayıran, çocuğuna güven veren, onu destekleyen ve hoşgörü ile yaklaşan babalar olduğunu belirtmişlerdir.

Şahin’in (2007) yaptığı çalışmada, günümüz toplumunda baba-ocuk ilişkisini incelemek, babanın çocuğun gelişimi ve eğitimindeki değışen rolünü ve önemini açıklamak amaçlanmıştır. Babaların, eskiye göre çocuklarıyla beraber vakit geçirmek için arzulu olduğu ve bunun bir kısmının kendi kendine yeterlilik ve güvenden, bir kısmının da toplumdan aldıkları bazı mesajlardan kaynaklandığı ifade edilmiştir. Yine Şahin ve Özbey’in (2007) yaptıkları çalışmada, babaların ev işleri, ocuk bakımı ve eğitimi konularında geçmişte olduğundan daha fazla sorumluluk üstlendikleri ve çocuklarıyla daha fazla vakit geçirdikleri gösterilmiştir. Ancak bu çalışmalarda babaların çocuğun gelişiminde, eğitiminde, bakımında benimsedikleri rolleri ile ilgili ortaya koydukları görüşlerini günlük yaşama nasıl aktardıkları inceleme konusu edilmemiştir.

Kuzucu’nun (2011) “Değişen Babalık Rolü ve ocuk Gelişimine Etkisi” adlı tarama makalesinde, babaların ocuk bakımına katılımlarına ilişkin algıları ile eşlerinin bu konudaki beklentileri konu edilmiştir. Makalede, baba katılımının aile yapılanmasındaki olumlu etkilerinden bahsedilmiş, ancak baba katılımının eskiye oranla artsa da katılımı olumsuz etkileyen baskın cinsiyet rollerinin halen varlığını

sürdürdüğü ifade edilmiştir. Toplumsal hayattaki değişimlerin anne-babaların bakış açılarını, alışkanlıklarını, cinsiyet rol algılarını etkilemeye devam ettiği; aile içi sorumlulukların yeniden tanımlanmasına yol açan bu gelişmelerin uzun vadede hem toplumsal hem de aile içindeki ilişkilerin daha demokratik hale gelmesini sağlayacağı belirtilmiştir. Bununla birlikte, Ünal ve Kök'ün (2015) 0-6 yaşları arasında çocuğu olan ebeveynlerin babalık rolüne ilişkin görüşlerini inceledikleri niteliksel araştırmalarının sonucunda, babaların değişen baba rolünü benimseme konusundaki istekliliklerine rağmen annelerin eşlerinden geleneksel baba rolünü benimsemelerini ve geleneksel baba rolünün beraberinde getirdiği sorumlulukları yerine getirmelerini beklemekte olduğu görülmüştür.

Zeybekoğlu'nun (2013) "Günümüzde Erkeklerin Gözünden Babalık ve Aile" adlı çalışmasında niceliksel ve niteliksel yöntemler bir arada kullanılmıştır. Öncelikle, geleceğin baba adayları olan erkek öğrencilere uygulanan anketlerle babalığa ilişkin tutum, davranış ve düşüncelere dair veriler elde edilmiş; ardından bu nicel verileri güçlendirmek amacıyla derinlemesine görüşmeler yoluyla nitel veriler toplanmıştır. Bu çerçevede, katılımcıların anne ve babalarının eğitim düzeyleri, ailelerinin yaşadığı yer, ailelerinin gelir düzeyi ve ailelerinin kaçınıcı çocuğu olduklarının katılımcıların babalık tutumlarına olan etkisi anlaşılmaya çalışılmıştır. Çalışmada, erkeğin egemenliği üzerine kurulu geleneksel aile yapısı babanın her konuda tek söz sahibi olmasından uzaklaşarak, daha eşitlikçi bir ilişkiler ağına dönüştüğü; bu tür ailelerde çocuğa ilişkin konularda anne ve babanın birlikte karar verdiği, çocuğa verilen önem ve değerin arttığı belirtilmektedir. Yaşanan toplumsal değişimler sonucunda aile yapısındaki değişmelere yönelik tartışmaların bir boyutunun da babalık tutumları ile ilgili olduğu söylenebilir. Günümüzde erkeklerin (baba olanlar ve geleceğin muhtemel babaları) babalığa ilişkin tutum ve davranışlarında nelerin etkili olduğunun ve babalık olgusuna yükledikleri anlamların saptanması amacıyla yola çıkılan bu çalışmada, baba adaylarının babalığa ilişkin tutum ve davranışlarının oluşması ve gelişmesi sürecinde annelerinin ve babalarının eğitim düzeylerinin etkili olduğu saptamasını yapmak mümkün görünmektedir.

Kocatepe'nin (2017) "Toplumsal Bir Kurgu Olarak Babalık: Annelerin Öz Yaşam Öykülerinde Baba İmgesi" adlı çalışmasında, toplumun babalığı nasıl kurguladığı incelenmiştir. Bu kurguyu anlamak üzere annelerin bakış açısı kullanılmış;

böylelikle annelerin kendi yaşam öykülerinde öne çıkan babalık imgesi tespit edilmeye çalışılmıştır. Çalışmanın bir diğer amacı ise annelerin yaşam öykülerinde ve günlük yaşam anlatılarında öne çıkan babalık imgesinin altında yatan cinsiyetçi yargıların ne olduğu ve yeniden nasıl üretildiğini anlamaktır. Batı Karadeniz bölgesinde yaşayan 15 anne ile görüşmeler yapılarak değerlendirilen çalışmada söylem analizi kullanılmıştır. Araştırmanın bulgularına göre, annelerin öz yaşam öykülerinin babalığa ilişkin yaptıkları tanımlar üzerinde etkili olduğu görülmüştür. Ayrıca, annelerin babaları ile geçmiş yaşantılarının yanı sıra bu yaşantıları ve eşleri ile ilgili anlatılarında öne çıkan babalık tanımlarında toplumda var olan cinsiyetçi yargıların belirleyici olduğu tespit edilmiştir. Anneler, ayrıca, bu anlatılarında ve bu anlatılar vasıtası ile var olan cinsiyetçi yargıları yeniden üretmektedirler. Anneler, öznellik alanlarını kamusal alan ile karşıtlık ilişkisi ile konumlanan ev ve ev işleri içinde sınırlarken, babayı öncelikli olarak eve ekmek getiren, çocukları ile oyun oynayan, çocukların dersleri ile ilgilenen ev işlerinde yardımcı olan olarak tanımlamışlardır.

Son olarak, Bozok (2018) tarafından yakın tarihlerde gerçekleştirilmiş olan “Ebeveynlik, Erkeklik ve Çalışma Hayatı Arasında Türkiye’de Babalık” adlı alan araştırması önemli bir çalışma olarak karşımıza çıkmaktadır. 2016 yılında başlatılan araştırmaya Türkiye örneklemini temsil eden, 0-10 yaş arası (erken ve orta çocukluk dönemi) çocuğu olan çeşitli yaşlardan ve sosyoekonomik düzeylerden (SED) babalar katılmıştır. Araştırma kapsamında derinlemesine görüşmelerden oluşan bir nitel çalışma ve anketlerden oluşan bir nicel çalışma hayata geçirilmiştir. Nitel çalışma kapsamında İstanbul, Gaziantep, Konya, Trabzon ve Tekirdağ’da yaşayan 40 baba ile derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiş; nicel bölümde ise 51 ilden 3235 baba ile anket çalışması yapılmıştır. Bu çalışma ile Türkiye’de toplumsal koşullara bağlı olarak ortaya çıkan farklı babalıkların ve bu farklı babalıkları etkileyen faktörlerin tespit edilmesi, farklı babalıklar ve erkekliklerin birbirlerini nasıl inşa ettiklerinin ortaya konulması amaçlanmıştır. Araştırmanın bulgularına göre, 0-10 yaş arası çocukları olan babaların %91’i çocukların bakımından sorumlu birincil kişiyi anneleri olarak görmektedir. Babalar, genel olarak çocuklarına sıcak ve yakın davranışlarda bulunduklarını söylemişlerdir, ancak babalar çocukları ile gelişimini destekleyecek şekilde vakit geçirmemektedir. Mevcut duruma baktığımızda Türkiye’de babaların çocuklarının bakımı ile meşgul olmadığı, bunu annelere bıraktığı görülmektedir. Babalar çocuklarını daha çok olumsuz disiplin yöntemleri ile kontrol etmekte ve bunun

çocuğa verdiği zararları da bilmemektedirler. Diğer yandan çocuklarına yakınlıklarını sevgi göstererek belirtmekte ve onlarla zaman geçirmektedirler. Ancak, geçirilen zamanın niteliğini iyileştirici çabaları olmadığı gibi niteliğin önemi ile ilgili bilgi sahibi de değildirler. Araştırmaya katılan birçok baba, baba olmaktan dolayı mutlu olduğunu ve çocuklarıyla daha iyi ilişkiler kurmak istediğini belirtmiştir. Az sayıda da olsa çocuklarının gelişimine daha olumlu bir biçimde katılmaya çalışan ve eşiyle görece daha demokratik ve eşitlikçi ilişkiler kurmaya çalışan farkındalık sahibi babalar, araştırmada “ilgili babalar” olarak tanımlanmıştır. Bu kişiler eğitim düzeyi yüksek, birçoğu büyük şehirlerde yaşayan, üst sosyoekonomik statüye mensup ve ilgili, katılımcı ve demokratik yollarla babalık yapan ya da “değişerek” çocuğunun gelişimine daha olumlu katkılar sağlamak isteyen babalardır. İlgili babalıkta belirleyici etmenlerden biri toplumsal cinsiyete yönelik tutumlardır. Geleneksel rol dağılımları, ev içi iş bölümünü kabul etmemek ve kadına karşı cinsiyetçi tutumlara sahip olmak “ilgili babalık” davranışlarını sergilemenin önündeki en büyük engel olmaktadır. Bozok’a göre, ebeveynlik yapma pratikleri ve aile içi ilişkilerden hareketle mevcut ataerkil ilişkilerin değiştirilerek, cinsiyetler arası eşitliğin geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması konusunda önemli bir dönüşüm aracı olarak babaların “ilgili baba” olmalarının önündeki engellerin anlaşılması ve ilgili babalar olabilmeleri için ihtiyaç duydukları alanların yaratılması önemli bir tartışma ve müdahale alanı olarak karşımızda durmaktadır.

Buraya kadar aktarılan çalışmalara bakıldığında, annelik ve babalığa ilişkin Türkiye’de giderek artan bir literatür olduğunu söylemek mümkündür. Bununla birlikte bu literatürün büyük oranda niceliksel çalışmalara dayandığı, annelik ve babalığa ilişkin söylemlerin ise sınırlı sayıda çalışma tarafından ele alındığı da görülmektedir. Bu tür çalışmalar her ne kadar artıyor olsa da bunların büyük kısmı iletişim bilimleri ve sosyoloji gibi alanlarda yapılmakta, psikoloji alanında ise bu tür çalışmalara pek rastlanmamaktadır. Böyle bir eksiklikten hareketle, daha önce de söylendiği gibi, bu çalışmada yeni ebeveyn olmuş genç yetişkinlerin annelik ve babalığa ilişkin söylemlerinin incelenmesi ve böylece literatüre bu yönde bir katkı sağlanması amaçlanmıştır.

2.5. Sosyal İnşacılık ve Söylemsel Psikoloji

Sosyal inşacılık (social constructionism) kendinden önceki yaklaşımların tersine, insanların ve olayların içinde onları belirleyen bir “öz” olduğu fikrini reddeder. Gerçekliğin doğrudan algılandığı görüşüne karşı çıktığı için de gerçekçilik (realizm) karşıtıdır. Bu epistemolojik görüşe göre, bütün bilgi/bilme şekillerimiz tarihsel ve kültürel olarak kurulur veya inşa edilir. Bu sebeple “nesnel olgu” gibi bir şey olamaz çünkü bütün bilgimiz dünyaya baktığımız açılardan türemektedir. Kişi bu yaklaşıma göre algılayan değildir, *anlamlandırır*dır. Aslında bu sebeple anlamı kurandır, inşa edendir. Sosyal inşacılık, bilimsel bilgi de dâhil olmak üzere her türlü bilgiye eleştirel yaklaşır. Bilimin ve bilginin nasıl işlediğine yönelik şüpheli durmakla birlikte, araştırmaların etik yönü hakkında titiz ve ısrarcıdır (Arkonaç, 2017).

Zihinde işleyen faaliyetlerin sonuçlarına *kognisyon/biliş* (cognition) adı verilir ve her ‘zihin’ için aynı olan belirli işleme tarzı ve kuralları olduğu iddia edilir (Reisberg, 1997; akt. Arkonaç, 2001). Uyarı algılama, kategorileştirme, düzenleme, çıkarım yapma, geri getirme, karar verme ve bunlarla beraber hareket eden düşünce, dil, hafıza gibi psikolojik süreçler kognitif dünyada işleyen kurallar takımıdır (Arkonaç, 2001). Zihinde işleyen bu süreçlerin incelenmesi sonucunda insanın belirli davranışlarına ve dış dünyaya dair temsillerine açıklamalar getirilmeye çalışılmaktadır. Arkonaç (2008), psikolojinin kognitif-sosyal yaklaşımında, insanın sosyal davranışını belirlediği düşünülen süreçlerin üç ayrı düzeyde ele alındığını belirtmektedir. Bunlar; *kişisel/işsel* düzey, *kişilerarası* düzey ve *toplumsal* düzeydir. Kişisel/işsel düzeyde, kişinin içinde nelerin olup bittiğine bakılmaktadır. Kişinin sosyal davranışını etkileyen hafıza, düşünme, kategorizasyon, duygu gibi süreçler kognitif düzeyde ve kontrol ihtiyacı, benlik saygısı gibi konular da motivasyonel düzeyde ele alınmaktadır. Kişilerarası düzeyde ise kişiler arasında nelerin olup bittiğine bakılmaktadır. Kendini temsil etme biçimleri, sosyal etkileşimler ve ilişkilerin önemi üzerinde durulmaktadır. Ancak, burada etkileşime *sonuç* muamelesi yapılmaktadır. Toplumsal düzeyde ise kültürel süreçler ve sonuçları üzerinde durulur. Temelde bireyden anlaşılan, kişinin zihninde işleyen kognitif yapıların varlığıdır. Kognitif yaklaşımda kişi, çevresini doğru bir şekilde temsil etmeye, çevresini anlamaya ve üzerinde bir kontrol kurmaya çalışan akılcı (rasyonel) bir organizma olarak görülür (Arkonaç, 2008). Gerek psikolojide gerek sosyal psikolojide insan ve

birey kavramlaştırmaları farklı farklı olsa da temel alınan insan modeli ortaktır; tekil, kendine yeten, bağımsız ve kendinden menkul olan insan (Arkonaç, 2008).

Sosyal inşacı paradigmada ise meseleye daha farklı bakılmaktadır. Konuşma (ve diğer *sembolik etkileşim* biçimleri) belirli anlam inşalarını zorunlu kılar. Bu anlamlar, konuşulan dilden bağımsız ve alelade bulunmazlar. Bir anlamın ve ihtiva ettiklerinin vücut bulduğu yer *söylemler*dir. İnsanların bir nesneye ve olaya dair yaklaşımları, tavırları ve davranışları; konuşulan dilde, anlamların kurulduğu söylemler aracılığıyla anlaşılabilir. Söylemler, konuşulan şeyin kendisinin o dildeki çoklu olasılıkları olarak dil yoluyla bilginin, gerçekliklerin, nesnelerin, metaforların, anlamların, kimliklerin, kısacası dünya hakkında konuşma yollarının ve sosyal pratiklerin üretimidir. Sosyal inşacı paradigmadan beslenen *söylemsel psikoloji*, dünyayı anlama tarzlarımızın “nesnel gerçeklikten” gelmediğini ve insanlar arasındaki etkileşimin bir ürünü olduğunu vurgular ve etkileşimin ön koşulu olarak ‘dil’i merkeze alır. Anti-kognitivist nitelikte olan bu yaklaşımın inceleme odağı, zihinde işleyen kognitif süreçlerden çok konuşma eyleminden hareketle, dilin yapılandırılma tarzı olan söylemler ve kaynaklarıdır. Bu amaçla, söylemsel psikoloji, insanların dünyayı açıklama tarzlarını incelemek amacıyla söylem analizini kullanır. *Söylem analizi*; söylemlerin, olayları veya nesneleri nasıl inşa ettiğine ve aynı zamanda, o dili konuşan insanlar tarafından yine ve yeniden nasıl üretildiğine bakar. Bunun yanında söylemlerin durum içinde konumlandırılmış, eylem yönelimli ve bağlama özgü olma özelliklerini de hesaba katar (Potter, 1996, 2004; Arkonaç, 2008).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, evren ve örneklem, veri toplama süreci ve verilerin analizinde kullanılan yöntem hakkında açıklamalara yer verilmiştir.

3.1. Araştırma Modeli

Bu çalışma, niteliksel araştırma modeli çerçevesinde *söylem analizi* yöntemi ile gerçekleştirilmiştir. Yarı-yapılandırılmış derinlemesine bireysel görüşmelerle elde edilen veriler söylem analizine tabi tutulmuştur.

3.2. Söylem Analizi

Bu çalışmada, katılımcılarla yapılan görüşmelerin analiz edilmesi amacıyla *söylem analizi* (discourse analysis) kullanılmıştır. Söylem analizi, sosyal eylemlerde bulunurken söylemlerin *nasıl inşa edildiği* ve etkileşim esnasında insanların dünyaya dair farklı açıklama biçimlerini nasıl bir araya getirdikleriyle ilgilenir. Söylem analizi kullanılan araştırmalarda örneklem seçimi, (anaakım) psikolojide genel kabul gören görüşten biraz farklılaşmaktadır. Araştırmanın çerçevesini ve örneklemine, araştırmanın problemi belirlemektedir. Burada araştırmaya katılan kişi sayısından ziyade farklı söylemlere erişebilirlik önem kazanmaktadır. O nedenle araştırmacı, farklı söylem gruplarından ve araştırmaya katılmaya gönüllü kişilerden bir örneklem seçer (Potter ve Wetherell, 1995).

Söylem analizi yönteminde araştırmaya katılan kişiler kadar görüşmeleri yapan kişi de önem taşımaktadır. Görüşmeyi yapan kişi, katılımcılarla birlikte söylemin bağlamını ve anlam inşasını etkileyen bir diğer katılımcıdır (Parker, 2005). Bu sebeple araştırmacının kendisi de (görüşmenin asıl temasını araştırma problemi dâhilinde tutma müdahaleleri dışında) katılımcı gibi görüşmelerde etkin rol oynar. Görüşme sırasındaki etkileşimde yaptığı konuşmalar da analize tabi tutulur.

Bu çalışmada, niteliksel yöntemlerde kullanılan “birebir görüşme tekniği” kullanılmıştır. Görüşmeler sırasında işlenecek temalar ve katılımcılara sorulacak olan sorular önceden belirlenmiş olsa da temaların ve soruların sırası etkileşim sırasındaki

doğal akışa bırakılmış ve açık uçlu yorumlara izin verilmiştir. Katılımcılar ile yapılan görüşmeler kaydedilerek sonrasında yazıya dökülmüştür. Yazıya dökme işlemi katılımcıların ağızından çıkan kelimelere sadık kalınmış, anlamı bozabilecek noktalama işaretleri kullanılmaktan kaçınılmıştır.

3.3. Açıklayıcı Repertuarlar

Bu çalışmada yürütülen söylem analizinde temel alınan analiz birimi “açıklayıcı repertuarlar”dır. Dünyamızı inşa ederken, ona dair açıklamalarda bulunurken veya bir duruş edinmemiz gerektiğinde ulaşılabilir söylem kaynaklarını kullanırız. Kullanılan bu söylem kaynaklarına “açıklayıcı repertuarlar” denir. Potter ve Wetherell (1987:138), açıklayıcı repertuarları, “olayları ve eylemleri nitелеmek ve değerlendirmek için kullanılan bir metaforlar ve terimler kaydı ya da sözlüğü” olarak tanımlamışlardır. Açıklayıcı repertuarlar; insanların belirli bir konuyla ilgili açıklamalarda bulunurken söylemler içinden çekip aldıkları kelimeler, kategoriler, imajlar, metaforlar; kısacası, açıklama üretmede kullanılan alet kutularıdır.

Açıklayıcı repertuarlar, bir nesneyi rutin bir şekilde benzer yollarla inşa ederler. Bu inşa sırasında benzer türden ifade biçimleri, argüman ve değerlendirmelerin kullanımını da içerirler. Paylaştıkları sosyal dünya içerisinde rol alan insanlar tarafından üretilen anlamlı beyanatların dayanaklarını sunarlar. Bir olay ya da nesne hakkında konuşmanın birden fazla yolu bulunmaktadır. İnsanlar bir olay ya da nesne hakkında beyanda bulunurken, kullanılan dildeki elde edilebilir olan söylem kaynaklarını kullanmaktadırlar. Bir söylemde kaynağın elde edilebilirliği ise, onun, o toplumda paylaşılan “sosyal anlamalarına” temel sağlayan sağduyunun bölünmez bir parçası olmasında ileri gelmektedir. İnsanlar farklı söylem kaynakların kullanarak doğru konuşmalar da ve bir olay veya nesne hakkında konuşmanın birden fazla yolu olsa da, konuşulan şey aslında “hiç konuşulmamış” bir şey değildir. O an inşa edilen şeyin onlarca görünümünden sadece biridir. İnşa, aralıksız akıp giden bir eylem sürecidir. Anaakım psikolojinin varsaydığına tersine; anlamlar, nesneler ve/veya olaylar, insanlar tarafından tutarlı ve sabit bir düzende inşa edilmezler. Her konuşulan veya açıklanan (yani anlam kazandırılan) şey, o anki etkileşim bağlamına özgüdür ve inşa süreci içinde anbean değişebilmektedir. Konuşma sırasında kullanılan açıklayıcı repertuarlar da konuşmayı yapan kişinin ilgisine hizmet edecek şekilde sahiplenilen ya

da reddedilen bir kaynak haline gelebilirler. Yani konuşmacı, belirli bir anlamı inşa eden bir açıklayıcı repertuarı kullanırken, konuşmadaki tavırlarına göre başka bir anlamı inşa eden bir diğer repertuara da başvurabilir (Potter ve Wetherell, 1987; Potter ve Wetherell, 1995;akt; Elçi, 2010).

3.4. Veri Toplama Tekniği, Katılımcılar ve Uygulama

Yukarıda da belirtildiği gibi söylem analizinde veri toplama teknikleri ve “örneklem” seçimi, anaakım psikolojide olduğundan farklıdır. Konuşmalarda kullanılan söylemleri ve söylemsel kaynakları inceleyen söylem analizi için temel veri toplama yöntemlerinden biri *yarı-yapılandırılmış bireysel görüşmeler*dir. Burada önemli olan katılımcıların sayısı değildir; araştırma konusuna göre uygun söylem gruplarının belirlenmesi ve görüşme yapılacak kişilerin bu gruplar arasından seçilmesidir. Bu nedenle, 10-20 kişiyle yapılan, en az 30-40 dakika süren derinlemesine bireysel görüşmeler çoğu zaman yeterli verinin elde edilmesini sağlayabilmektedir. Çünkü burada görüşme, gündelik hayatın akışındaki sıradan bir etkileşim olarak iş görür; görüşmeler soru-cevap şeklinde değil gündelik hayattaki konuşmaların akışı gibi yapılır. Böylece elde edilen veri, oldukça zengin ve derinlikli olur (Arkonaç, 2017).

Bu çalışma için seçilen katılımcılar; yeni ebeveyn olmuş (0-3 yaş arasında çocuğu olan), genç yetişkin (25-40 yaş aralığında), üniversite mezunu ve çalışan anne ve babalardır. Bu niteliklere sahip ebeveynlerle yarı-yapılandırılmış bireysel görüşmeler yapılmış ve katılımcıların konuşmaları söylem analizine tabi tutulmuştur. Daha önce de belirtildiği gibi, yarı-yapılandırılmış görüşmelerde, genel bir çerçeve belirlemek üzere belirli sorular araştırmacı tarafından önceden hazırlanır, ancak görüşmeler katı bir şekilde bu sorular üzerinden soru-cevap tarzında ilerlemez; onun yerine daha esnek ve katılımcılara alan bırakan bir şekilde ilerler. Bu çalışmada da görüşmeler aşağıdaki sorular üzerinden yürütülmüştür:

- Annelik/babalık kavramından ne anlıyorsunuz? Nasıl tanımlıyorsunuz?
- Annelik/babalık sizde neleri değiştirdi?
- Çocuğunuzun kız/erkek oluşu ebeveynliğiniz ile ilgili bir etkisi var mı?
- Çevrenizde gördüğünüz ebeveynliklerle ilgili deneyimleriniz hakkında ne düşünüyorsunuz?
- Kadınlık/erkeklik gibi roller ebeveynliğe nasıl etki ediyor?
- Çocuğun bakımında nasıl bir iş bölümünüz var?

- Çocuğunuzla nasıl vakit geçiriyorsunuz, bir sorun olduğunda nasıl davranıyorsunuz?

Çalışmanın genel çerçevesine ve amacına uygun olarak hazırlanan bu soruların işlerliğinin test edilmesi için asıl görüşmelere başlamadan önce 6 tane pilot görüşme yapılmıştır. 6 farklı ebeveynle yapılan bu pilot görüşmelerde, soruların amaca uygun bir şekilde işlediği ve görüşmelerin akışında bir sorun olmadığı görülmüştür. Böylece esas görüşmelerin yapılmasına geçilmiştir. 6 anne ve 6 baba olmak üzere toplamda 12 ebeveynle görüşme yapılmıştır (bkz. *Tablo-1*). Katılımcılar 26 ile 39 yaşları arasında yer almaktadırlar. Katılımcılara kartopu yöntemiyle ulaşılmış, çalışmanın konusu hakkında bilgi verilmiş ve gönüllü olanlar çalışmaya katılmışlardır. 20 Mart ile 20 Mayıs 2018 tarihleri arasında yapılan görüşmelerin en kısısı 20 dakika, en uzununu ise 80 dakika sürmüştür. Toplamda ise yaklaşık 10 saatlik veri toplanmıştır. Görüşmeler, ses kayıt cihazı ile kaydedilmiş ve ardından yazıya dökülmüştür. Ses kayıtları yazıya dökülürken, hiçbir ekleme-çıkarma yapılmamış, noktalama işareti eklenmemiş ve konuşmacıların söylediği her şey olduğu gibi yazılmıştır. Yazı dökümlerde katılımcıların kişisel bilgilerini belirtebilecek tüm izler silinmiş veya anonim hale getirilmiştir.. Birbiriyle evli olan katılımcılar, partner I ve partnerII olarak işaretlenmiştir.

Tablo-1: Katılımcılara ilişkin demografik bilgiler

Katılımcı Sayısı	Cinsiyet	Yaş	Meslek
1	KADIN	28	Klinik Psikoloji
2		26	Çocuk Gelişimi Öğrt (PartnerI)
3		33	Sınıf Öğrt. (PartnerII)
4		28	Sınıf Öğrt.
5		30	Sosyal Hizmet Uzm.
6		33	Psikolog
7	ERKEK	28	Sınıf Öğretmeni
8		28	İşletme (PartnerI)
9		32	Beden Eğitimi Öğrt.
10		32	Metalurji Mühendisi
11		39	Pilot
12		34	Akademisyen (PartnerII)

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ANALİZ SONUÇLARI

Görüşmelerden elde edilen yazı dökümler “anneliğe ilişkin söylemler” ve “babalığa ilişkin söylemler” başlıkları altında analiz edilmiştir. Anneliğe ilişkin söylemler başlığı altında, anne olan katılımcıların “annelik” ile ilgili; babalığa ilişkin söylemler başlığı altında ise baba olan katılımcıların “babalık” ile ilgili açıklamalarına kaynaklık eden açıklayıcı repertuarlar sunulmuştur.

4.1. Anneliğe İlişkin Söylemler

Analiz sonucunda katılımcıların anneliğe ilişkin açıklamalarına kaynaklık eden 5 farklı açıklayıcı repertuar olduğu görülmüştür. Bunlar; “*sorumlu/iyi annelik*”, “*keyifli/mutlu annelik*”, “*Anne olmanın zorluğu*”, “*ideal annelik*” ve “*kutsal annelik*”tir.

4.1.1. Sorumlu/İyi Annelik

Görüşmeler esnasında anne olmanın anlamına dair konuşmalardan elde edilen açıklayıcı repertuarlardan birincisi ‘sorumlu/iyi annelik’ repertuarıdır. Burada anneler, anne olmayı öncelikle “sorumlu/iyi/içgüdüsel annelik” üzerinden tarif etmektedirler. Buna göre, katılımcılar kendi annelik konumlarından söz ederken “sorumluluk sahibi ve iyi bir anne” olarak tarif etmekte ve anneliği “içgüdüsel olarak yapılan” bir şey olarak tanımlamaktadırlar. İçgüdüsellığe yapılan vurgu ile ‘anne olmak’ zaten mevcut olan ve açıklanması mümkün olmayan bir önkabul olarak temsil edilmektedir. Bununla birlikte, burada katılımcıların anne konumunu alarak hangi anlamları inşa edebileceklerini ve bu anlamları hangi zeminlerde inşa edebileceklerini aradıkları bir durum söz konusu olduğu da söylenebilir.

1. Alıntı (K1, 33 Yaş, Anne, Psikolog)

15 A: Düzeniniz, besleyiciliğiniz.. Adaptasyonu o büyüdükçe gerçekleşen. daha da kolaylaşan bir süreçtir umarım...Peki.. kolay olan tarafı neydi?

16. K1: Kolay olan tarafı; bir şekilde bu anneliğe herhalde alışmak. Yani bu içgüdüsel gibi, yani bir anda sanki anne olmuşsunuz gibi, sanki hep annemişsiniz gibi, sanki her şeyin en iyisi yani siz biliyormuşsunuz gibi, işte onu en iyi siz koruyacağmışsınız gibi, işte en iyi ona siz davranacağmışsınız gibi ya da en çok onu siz sevebilirmişsiniz gibi geliyor. Yani böyle bir şey...

Yukarıdaki alıntıda K1, anneliğin içgüdüsel yanının bu süreci kolaylaştıran bir unsur olduğunu söyleyerek, yaması gerekenleri sanki daha önceden biliyormuşçasına bir duygu yaşadığını ifade etmiştir. Bu duygunun annelik sürecinde işini kolaylaştırdığını söyleyen K1, ilk defa anne olmasına rağmen sanki daha önce anne olmuşçasına bir duygu yaşadığını söylemiştir.

2. Alıntı (K10, 30 Yaş, Anne, Sosyal Hizmet Uzmanı)

A: Başka neler değişti hani bireysel olarak da artık bakamıyoruz farkındaysanız, bebeğimle birlikte gibi bir kelimeyi taşıyor annelik, bebeğinizle birlikte hayatınıza ne kattınız? bebekli hayat size görev sorumluluk olarak duygulardan konuştuk.

K10: yani bebekle birlikte bana sorumluluk olarak çok şey eklendi nasıl açıklayayım hepsini...?

3. Alıntı (K1, 33 Yaş, Anne, Psikolog)

85. A: ne yönde bir babalık olurdu bu merak ettim

86. K1: (baba olsaydım) yani şöyle destekleyici bir baba olurum ama neden daha kolay olurdu biliyor musunuz? Annelik çok büyük bir sorumlulukmuş. Çok büyük bir sorumlulukmuş çünkü sorumluluğun %80'i sizde

89. A: Kafamda soru işaretleri soyut kaldığı için soruyorum. Sorumluluk nedir?

90. K1: Yetiştirmesi, kızmalar belki yani çok yan yana olmak hani o anneliğin duygusal inişleri çıkışları bunu kendimden söylüyorum, yani çocuğun gününün atıyorum %80'ni anneye beraber geçirdiği için hani babayla çok az vakit geçirdiği için o sorumluluğun mesela ben kendime çok yüksek bir şekilde hissediyorum. Zaten sorumluluklarını çok yüksek yaşayan biri olduğum için çocukla ilgili sorumluluğu da çok yüksek olarak da kendimde hissediyorum. Yani çok sorumluyum ondan yani her hareketinden ya böyle olmamalıydı şöyle yapmamalıydı bu büyüdüğünde de muhtemelen böyle olacak.

91. A: hangi hareketlerinden bahsediyoruz burada?

92. K1: yani işte şu en başta benim çocuğum olursa ben bunu yapmam kesinlikle asla öyle yapmam yedirmem şunu yapmam bunu yapmam dediğinizde yani hepsinde bir sorumluluk hissediyorum. Acayip bir şey hatta suçluluk hissediyorum hatta nasıl böyle oluyor... (susuyor)

Yukarıdaki 1. ve 2. alıntılarda K10 ve K1, anneliğin kadına büyük sorumluluklar yüklediğine vurgu yaparak, bu sorumluluğun baba olmak ile kıyaslanamayacağını söylemişlerdir. K1, toplumsal yapının anne ve babaya verdiği roller gereği, babaların çocukla daha az vakit geçirdiğini ve bu nedenle çocuğun gelişiminde annenin daha büyük sorumluluğu olduğunu söylemiştir. Baba olmanın daha kolay olduğunu söyleyen K10, çocuğun ileriki yaşamında gösterebileceği davranışlardan bile sorumlu olduğu duygusunu taşıdığını ifade etmiştir.

4. Alıntı (K5, 26 Yaş, Anne, Psikolog)

51. A: Annelik sadece çocuğun bakımıyla tamamlanan bir süreç değil ve çalışan da bir annesiniz evin de ihtiyaçları var hani yardım anlamında bu konularda hassaslar mı bu konuda destekleri var mı?

52. K5: Evet hani açıkçası şöyle ben onlardan sadece şey istiyorum; İlk dönemde de öyleydi daha bebekken de öyleydi kucak çocuğuyken de öyleydi ne olursunuz hani siz çocuğa bakın ben her şeyi yapayım çünkü o şeyleri yapmak bana da rahatlık veriyor yani. Haa! ama mesela onlardan istesem yemeğim yok koşar da yapar getirirler. Aama sadece ben çocukla ilgilenmek yerine bazen onun sorumluluğundan böyle sıyrılmayı tercih ediyorum. Hani ütü yapmak, çamaşır yıkamak, bulaşık hele yemek yapmayı çok severim. Hani onlar benim için bir nefes aldığım yer o yüzden onların benden alınmasını istemiyorum ama çocuğu benden alabilirsiniz diyorum yani.

(...)

102. K5 (Psikolog olarak danışanlarıma) onu derdim. Yani çocuğun için en doğrusunu her zaman sen bilebilirsin sen biliyorsun ve bu en değerlisi hiçbir bilgi ve bence aslında çocuk da en iyi çocuk biliyor öyle sen hani onu takip ederek ancak o ilişkiyi o frekansta tutabilirsin yeterince iyi bir anne olabilirsin... Hani şu anda mesela o var yani her gelen anneye vermek istediğim şey. Yani mükemmel olamazsın, mükemmel olmak zorunda değilsin mesajı. Şu an kendi sınırlarımı esnettiğim nokta da bu yani... hani yeterince iyi bir anneyim, hani bu bana yetmeli... hani evet bazen dayanamadığım zaman telefon veriyorum işte bazen gerçekten bağıriyorum sinirleniyorum dayanamıyorum çok yorulduğum zaman ya da bazen işte böyle abur cubur mesela veriyorum kendimce yapmaya gücüm yetmiyor mükemmel olamam ama birçok hani şeye şartlara göre göre de gerçekten yeterince iyi bir anne olabiliyorum hani bu benim dayandığım nokta oluyor (bebek konuşması duyulur) efendim? ama bitanem oruçluyum ya ben akşam yiyeceğim tamam mı sen yiyebilirsin bir tane daha vereyim mi? bu arada size hiç tekli etmedim biraz değişik boyutta bir çubuk...

Yukarıdaki alıntıda K5, bir psikolog olarak kendi danışanlarına annelik üzerine verdiği tavsiyeleri kendi hayatına uyarlamaya çalıştığını, mükemmel anne olmak yerine iyi anne olmanın yeterli olacağını düşündüğünü söylemektedir. Bazen dayanamadığı zamanlarda yapmaması gereken şeyler yaptığını bildiğini ifade eden K5, kendisini yine de “yeterince iyi bir anne” olarak tanımlamıştır. Anne olmanın, çok fazla vakit aldığını söyleyen K5 yakın çevresinden bebeğin sorumluluğunu paylaşımlarını beklediğini, ancak bu şekilde zevk aldığı şeylere odaklanarak anne olmanın sorumluluğundan uzaklaşabileceğini söylemiştir.

4.1.2. Keyifli/Mutlu Annelik

Anne olmaya dair konuşmalardan elde edilen açıklayıcı repertuarlardan ikincisi ‘keyifli/mutlu annelik’ repertuarıdır. Burada anneler, anne olmayı ‘dünyanın en büyük mutluluğu’ şeklinde tarif etmektedirler. Buna göre; katılımcılar, ne kadar zor olursa olsun, anneliğin çok keyifli bir duygu olduğunu ve tüm kadınların tatması

gereken bir mutluluk olduğunu ifade etmektedirler.

5. Alıntı (K6, 26 Yaş, Anne, Çocuk Gelişimci)

63 A: Bebeğinizle geçirdiğiniz zaman içinde ne hissediyorsunuz?

64 K6: En fazla herhalde sevgi, mutluluk, bunu vermek ve karşılığında da bir insanın gözlerinin içiyle bakması, en ufak bir ses çıkarması, onu görmek mutluluk hepsi, aslında tek bir tarife tek bir cümleye tek bir kelimeye de sığdıramıyorum. Hepsini aynı anda yaşamak... Ya da en ufak bir gözyaşından hepsinin gitmesi, dünyanın başına yıkılması.

(...)

69 A: Annelik-babalık size ne kattı? Ailenize ne kattı?

70 K6: Anne ve baba olmak yani çocuğumuzun doğmasıyla biz tamda aile olduk. çocuğumuz sayesinde aile olduk açıkçası eskiden A ve K6 idik iki ayrı bireydik şimdi biz olduk. Biz olduğumuzu görmek çok mutluluk verici bir şey. Yani herhangi bir problem karşısında birlikte ayakta durabiliyoruz.

(...)

76 A: Hayatınızı değiştirdiği için mutlu musunuz? Nasıl hissediyorsunuz?

77 K6: Şu anda çok çok çok iyi bir yönde değişim olduğu için tabi zorlukları var ama olumlu yönleri daha fazla olduğu için daha iyi hissediyorum.

(...)

94 A: Çok güzel bir görüşmeydi, çok mutlu oldum. Eklemek istediğiniz bir şey var mı? Annelik/babalık/bebek sahibi olmak konularında hatırladığınız bir şeyler varsa...?

95. K6: Yani iyi ki de çocuğum olmuş, iyi ki de o 2 yılı beklememişiz hem aile olduğumuz için hem de bu mutluluğu yaşadığım için çok mutluyum. En çokta böyle bir eşe sahip olduğum için mutluyum çünkü eşim böyle olmasaydı belki bu kadar mutlu olmazdım, zorlanırdım, her şey güzel geliyor. Sizinle bu görüşmeyi yaptığımız içinde çok mutlu oldum, teşekkür ederim.

Yukarıdaki alıntıda K6'nın yaşadığı annelik deneyimin kendisine hissettirdiği duygulardan bahsederken “mutluluk” kelimesini sıkça kullandığı görülmektedir. Çocuğuyla yaşadığı en ufak bir iletişimin bile kendisini çok mutlu ettiğini söyleyen K6, hayatında yaşamış olduğu en büyük mutluluğu anne olarak yaşadığını ifade etmiştir. Çocuğunun doğumuyla gerçek bir aile olduklarını ifade eden K6, eşinin desteğinin bu mutlulukta büyük payı olduğunu da vurgulamıştır.

6. Alıntı (K2, 33 Yaş, Anne, Öğretmen)

75. K2: Çok zor aslında ama ee.. kendi canınızdan can.. nasıl anlatabilirim.. hep ben böyle canımın parçası diye seviyorum oğlumu. Benim canımdan kopan hayattaki en güçlü, en kırılgan, en zayıf yanlarınızı tanıma fırsatı sunan...eee..asla tam olarak doğru veya yanlış olmayan bir süreç. Anne olmak bir süreç değil, bundan sonra hayatımın tüm geri kalanında yaşayacağım, pek çok yanlış yapacağım eee.. çocuğumla beraber farklı bir insan olmaya evrimle süreci..

76. A: Size ne kattı annelik? Ne değiştirdi? Eski K2 ile şimdiki K2 arasında bir fark var mı? Kimlik olarak...

77. K2: immm... var.. daha sabırsız bir insandım.. başında da söyledim daha mükemmeliyetçi bir insandım. Artık sabretmeyi... her şeyin planladığınız,

düşündüğünüz gibi olmadığını, olamayacağını mı öğren.. bana bunu öğretti.. daha merhametli olmayı öğretti, bunu öğretmenlikte de çok hissediyorum yani çocuklara yaklaşımım değişti.. Daha önce onlardan beklentilerim daha az hata yapmaları yönündeydi, şu an hatalarını daha fazla kabullenebiliyorum.. eee daha... yani koşulsuz sevmeyi öğretti her şeyden önce aslında. Sanırım bunu söylemek bana düşmez ama daha iyi bir insan yaptı diyebilirim.. yani eskisinden.. şu an iyi bir insan olmak anlamında söylemiyorum. Eskiye göre beni daha iyi bir noktaya getirdi.

78. A: Peki.. Aren'in sizden anne olarak hep sevgi almasını istediğinizi paylaştınız. babasının da tamamlayıcı olduğunu, ona vakit ayıran ve ilgi gösteren bir baba olduğunu söylediniz. Aren'in bu ilgiyi hissetmesini istediğinizi, bunu yaşatmaya çalıştığınızı, deneyimlediğinizi söylediniz. Uyumlu bir çocuk olduğunu söylediniz her şeyden önce. Zor bir çocuk olsaydı aynı annelik sürecini geçirir miydiniz sizce?

79. K2: Daha zor bir çocuk olsaydı belki bu kadar huzurlu, keyifli olamayabilirdim, yani dürüst olmak gerekirse, şu an söylediğim şeyler farklı olabilirdi belki. Her zaman söylüyorum hani, ben şanslı olduğumun farkındayım, hissediyorum. Arkadaşlarımın çocuklarından gözlemliyorum. O yüzden şu an söylediğim şeyler daha farklı olabilirdi. Zorlanıyorum, isyan ediyorum diyebilirdim. Sanırım zor bir çocuk olsaydı, şu an söylediklerimi etkilerdi.

Yukarıdaki alıntıda, K2 çocuğuyla kurduğu bağı, “kendi canından can” olarak tanımlayarak bu deneyimi, kendisini keşfetme olarak ifade etmiştir. Anneliğin kendisine hayattaki en güçlü, en kırılgan, en zayıf yanlarını tanıma fırsatı veren bir deneyim olduğunu söyleyen K2, anne olmanın kendisine çok fazla şey öğrettiğini ve eskisine oranla pek çok konuda geliştirdiğini ifade etmiştir. Tüm bu keyifli sürecin eğer zor bir çocuğa sahip olsaydı farklı yaşanabileceğini ifade eden K2, kendisini “şanslı bir anne” olarak tanımlamıştır.

4.1.3. Anne olmanın zorluğu

Anne olmaya dair konuşmalardan elde edilen açıklayıcı repertuarlardan üçüncüsü ‘Anne olmanın zorluğu’ repertuarıdır. Anneliğin zorluğuna yapılan vurgu, sorumluluğa veya mutluluğa yapılan vurguya kıyasla annelerin daha güçlükle dile getirdikleri bir söylemdir. Her ne kadar anneliğin ne kadar zor bir rol olduğu bilinse de kadınların anneliğe ilişkin açıklamalarında öncelikle dile getirdikleri bir söylem olarak değil, daha çok görüşmelerin ilerleyen kısımlarında karşımıza çıkmaktadır.

7. Alıntı (K9, 28 Yaş, Anne, Sınıf Öğretmeni)

72. A: Bu annelik süreci zor biliyorsunuz, hormonların değişimi var, hatta hamilelik süreci bile çok zor doğumdan sonra da bakım bekleyen bir bebek var. Çok zor bir süreç bu nasıl atlattınız?

73. K9: Zor bir süreç evet. Loğusalığım çok zor geçmişti evet ama hamileliğim

çok kolay geçmişti, ondan sonra ailemizin desteğiyle atlattık eşimin desteğiyle atlattık. Zor bir süreç gerçekten zor. İlk zamanlar bebek doğduktan sonra daha zor oluyor. Yani annem, kayıinvalidem ondan sonra eşim, babam herkes yardımcı olmaya çalışıyor ama benim psikolojik olarak atlatmam baya uzun sürmüştü o loğusalık dönemi. Çocuğa alışması onun durması kendimin, vücudumun toparlanması en zoru. En sonunda zaten psikolojim toparlanmıştı, yani bir anda 2 kişiyken 3 kişiye geliyorsun, bomm gerçek hayat oluyor zorlanmıştım.

74. A: Evcilikten evliliğe geçiş galiba

75. K9: Evet o dönem baya bir zor bir dönemdi

(...)

86. A: Babalığın ee genelde babalar şöyle yaşıyorlar; Sanki annelik biyolojik olarak her şeyi tamamlamak olduğu için anneye biraz daha lüks davranılmalı gibi. Bunu istiyor muyuz gerçekten? İhtiyacımız var mı buna?

87. K9: Ya belli dönemlerde oluyor tabi, herkesin ihtiyacı var mesela yalnız kalmaya kendini dinlemeye, kendinle bir şeyler yapmaya ama babanın da var. O dışarıda çalışan eve geldiğinde aynı sorumluluğu alan bir insan. Onun da kendine karşı görevleri var, sorumlulukları var. Düşünmesi gereken şeyleri var, annenin de var. Anne bütün gün çocukla geçiriyor, en azından akşama eve gelince birazcık sakinlemek istiyor ama bu sefer de kocasıyla da ilgilenmesi gerekiyor. Yani herkes bir tarafa bölünüyor. O çocuğumla ilgileneceğim, o eşimle ilgileneceğim diye düşününce zor oluyor aslında. Herkesin zorları farklı ama herkesin zorları da çok zor...

Yukarıdaki alıntıda K9'un annelik söyleminde “zor” kavramını sıklıkla tekrarladığı görülmektedir. Doğumun ilk günlerinde aldığı yardıma rağmen çok zorlandığını ifade eden K9, hem psikolojik olarak hem de fiziksel olarak toparlanmasının uzun sürdüğünü söylemiştir. Eşinin bile yaşadığı zorlukları tam olarak anlayamadığını düşünen K9, babalığın da zor yanları olduğuna değinmiştir.

8. Alıntı (K10, 30 Yaş, Anne, Sosyal Hizmet Uzmanı)

11. A: Yardıma ihtiyaç duyduğunuzda ne yaptınız? Destekçileriniz var mıydı?

12. K10: Yok, ilk başlarda çok zorlandığımda kimseye belli etmeden ağlama krizlerine girdiğim zamanlar oldu. sürekli uyanıyor, sürekli emmek istiyor, uykusuz kalıyorum. o dönemlerde eşim anlıyor ama yine de tam olarak anlayamıyordu ne hissettiğimi sanırım. 2,5 ay kadar sürdü bu süreç. O dönemlerde zor zamanlar yaşadım ama hepsini ama onu gördüğümde geçiyordu, unutuyordum.

(...)

66. A: Zor geçti?

67. K10: çok zor bir süreçti, bir de bebeğim erken doğdu bunun zorluğu da var psikolojik olarak biz de çok yıpranmıştık. İlk zamanlarda bebeğim kuvözde kaldı eşimle ikimiz 3 saatte bir hastaneye süt yetiştirmemiz gerekiyor ve hastane evimize 40 dk. uzaklıkta 3 saatte bir hiç uyku uyumadan ikimiz süt sağıp ona götürüp getiriyorduk. Çocuğu 5 dk. sadece anneye gösteriyorlar hiçbir şekilde temas yok çok zordu o dönemde belki üzüntümden sütüm birazcık az gelmişti sonra hepsi geçti hiç gelmeyecek gibi gelmişti o dönemde ikimizde çok yıprandık ama geçti.

68. A: annelik ve babalık farklı zorluklara sahip baba sütü götürücü siz sağlayıcı olmak zorundaydınız. sağlayıcı olmakta zor aslında tabi ama o ulaştırıcı kısımda

baba aslında doğurmadığı halde hem maddi hem manevi destekçi olması bekleniyor babadan. Mesela sizin duygularınız hamilelikten ötürü sizin vücudunuzda o bebeğiniz olduğu için daha kuvvetli.

69. K10: kesinlikle öyle

72. A: sizin biyolojik bir bağıınız var ama babanın ulaşamadığı taşıyamadığı mahrum olduğu bir bağ var. babalıkta farklı, tamamen annelikten farklı şimdi ebeveyn olarak baktığımızda ikinizde sorumluluk sahibisiniz ikinizde görevlere sahipsiniz ama annenin görevi daha öncelikli gibi

73. K10: annenin görevi daha öncelikli ve bence daha zor yani maddi kısmı düşünmezsek babadan o kısmı alırsak annelik kesinlikle daha zor babadan işte. “Annesin bütün gün evde ev hanımısın çalışmıyorsun” diye düşünebilirler işte nasıl yetiştiremiyor bu kadın tüm gün evde bu kadar işte nasıl yemeğini yapamıyor, nasıl temizliğini yapamıyor ama çocuk olunca onlar gerçekten olmuyor. Tümünü demeyeyim ama %80’i annede zor kısmın.

Yukarıdaki alıntıda K10, anneliğin çok zor bir deneyim olduğunu söyleyerek, özellikle bebeğinin kuvvözde kaldığı dönemde yaşadıkları zorlukları dile getirmiştir. K10 toplumsal algının bütün gün evde olan bir annenin hem çocuğuyla hem de eviyle ilgilenecek vakti olduğu yönünde olduğunu ancak gerçekte çocuğun bakımının diğer tüm işleri aksatacak kadar zor olduğunu ifade etmiştir. Anne olmanın baba olmaya oranla %80 daha zor olduğunu söyleyen K10, zorlandığı zamanlarda duygularını herkesin içinde ifade etmek yerine gizli gizli ağladığını belirtmiştir.

9. Alıntı (K1, 33 Yaş, Anne, Psikolog)

7. A: Zorluklardan başladınız.. zor ve kolay olarak niteledik..

8. K1: hıhım..evet..

9. A: .. bu süreci.. Zor dediğinizde fiziksel ihtiyaçlarını karşılamak mı yoksa duygusal olarak geçişler mi? zor kelimesi...

10. K1: Aslında her ikisi de çünkü başından beri böyle çok ağlayan, hep durmayan, sürekli o dönemlerde böyle bana yapışan ve hani o dedikleri 40 günlük o evre, lohusalık evresini de gerçekten dibine kadar da yaşıyormuşsunuz bu arada. Gerçekten o dönem de zor bir dönem çünkü annenin hem fiziksel hem de duygusal olarak böyle bir şeye alışkın değilsiniz, hayatınız baştanbaşa değişiyor. Bir anda küçücük bir şey veriyorlar kucağınıza ve diyorlar ki bu sizin. Siz bunu güzelce büyüteceksiniz, ona sevginizi vereceksiniz. Yani hem bir sürü şey hissediyorsunuz, hem çok mutlusunuz hem de çok tedirginsiniz. Nasıl yapacaksınız yani? bu nasıl olacak nasıl büyüyecek...? eee bebek.. Bebeğin de tabi etkisi var; o da çok ağlayan ve hiç durmayan bir bebek olduğu için o da aslında biraz korkuttu beni. Bu zorlanmalar... o yüzden aslında zorlukları ve kolaylıkları olarak nitelendirdim. En azından ben böyle yaşadım.

(...)

75. A: beklemediğiniz bir şey yaşadınız mı ya da aa bu olmayacaktı dediğiniz

76. K1: Bu çocuk niye bu kadar zor yaa (gülüyor) çünkü neden biliyor musunuz? Benim çevremde hep çok kolay annelikler vardı o yüzden. Benim çevremde hiç benim kadar zorluk yaşayan yoktu. En çok zorluk yaşayan arkadaşlarımın arasında bendim. O yüzden zaman zaman bunu dedim yani niye yani neden ben? Neden buna çözüm bulamıyorum? Niye bu kadar zor oldu? Tamam zor olduğunu tahmin ediyordum ama bu kadar zor muydu? Bu kadar

zor olmak zorunda mıydı? diye.

Yukarıdaki alıntıda K1, anneliğin hem fiziksel hem de ruhsal açıdan çok zor bir süreç olduğunun altını çizerek, hiç bilmediği bir konuda kendisine yüklenen bu sorumluluk karşısında korku ve tedirginlik yaşadığını ve zor bir süreçten geçtiğini ifade etmiştir. Çevresindeki annelerin kendisi kadar zorlanmadığını gözlemleyen K1, yaşadığı zorlukları sürekli olarak “neden ben” diye sorguladığını belirtmiştir. Bu sorgulamalar K1’in yaşadığı zorluklara isyanı niteliğinde olup, anneliğini de “yanlış bir şeyler mi yapıyorum” şeklinde sorguladığını göstermektedir.

4.1.4. İdeal Annelik

Anne olmaya dair konuşmalardan elde edilen açıklayıcı repertuarlardan bir diğeri de ‘ideal annelik’ repertuarıdır. Bu repertuarda, toplumsal olarak anneliğe dair idealleştirmelere maruz kalan annelerin kendilerini bu idealleştirmeler üzerinden açıkladıkları görülmektedir. Katılımcıların “ideal anneliğe” dair öğrendikleri bilgiler/varsayımlar temelinde kendi anneliklerine ilişkin açıklamalar yapmaktadırlar. Bu açıklamalarda doğrudan “ideal” kelimesi kullanılmasa bile belirli “ideal şartlara” veya olması gereken şeylere vurgu yapıldığı, kişinin kendi anneliğinin bunlar üzerinden değerlendirildiği ve hatta bu nedenle yaşanan zorlanma ve suçluluk hissinden bahsedildiği görülmektedir.

10. Alıntı (K1, 33 Yaş, Anne, Psikolog)

K1: Annelik size şöyle idealize ediliyor; çok sevmek, fedakarlık, emek, çaba.. Ben de böyle görüyorum. Yani böyle kısa kısa nitelendirmek gerekirse böyle hani uzun cümleler kuramayacağım belki ama hani annelik baştan aşağıya şudur şudur ama genel anlamda düşündüğümde; büyük bir fedakarlık, kendinizden verdiğiniz büyük bir emek, çaba, sabır, çok büyük bir sabır.. çünkü zaman zaman o sabrınız da taşabiliyor yani kendinizi bazen tanıyamadığınız anlar da oluyor yani ama çok büyük bir sabır, emek, fedakarlık olarak görüyorum.. ve büyük bir sevgi yani şöyle... insan.. herhalde o zamana kadar şunu diyorsun; o zamana kadar en büyük sevginiz kendi aileniz, annem ve babam benim için çok büyük bir sevgi ama şimdi diyorsunuz ki benim hepsinden önce gelen bir şeyim varmış hayatta.. Yani bu sevgi hiçbir şeye benzemiyormuş, onun adı da evlatmış :)
(...)

57. A: K1 hanım çevrenizdeki annelere baktığınızda nasıl değerlendiriyorsunuz. nasıl bir annelik vardı, yada hamile olmadan önce çevrenizde gördüğünüz annelikleri nasıl yorumlardınız. Anne olmayı algılayabiliyor muydunuz?

60 K1:.....Yani yaşamadan anlaşılmıyor. Yani şuradan anlatabilirim belki hamile olmadan önce bir ortama gittiğimde işte bir sürü çocuğun olduğu ortamda rahatsız oluyordum ben. mesela ama şimdi anne olduktan sonra tabi ki

o kadınların o annelerin yaşadığını daha iyi anlayabiliyorum işte herkesin başına böyle bir şey gelebileceğini. İşte çocuğun dışarıda olur olmaz yerde ağlayabileceğini... İşte o çaresizlikleri... işte yaşadıkları o mutlulukları... Belki ağzına bir lokma girdi diye ay ne kadar sevindim olleeeyyy!! Girdi sonunda girdi diyebilmesini... Bunların çok yaşanmadan anlaşılabilirliğini düşünmüyorum. Çünkü o an hayata bakış açınız annelik olarak değil ki kadın olarak. Kadın K1 var orda işte onu mu giysem? bunu mu alsam? Şu tatile mi gitsem? Ay şuraya gitsem ne kadar güzel olur! diye düşünürken anne olduktan sonra Ayaz'a şunu mu alsak acaba? Ayaz'a şunu mu yapsak acaba? gibi ee sürekli onun üstünden dönen onun hayatının üstünden dönen bir hayat dönmeye başlıyor etrafınızda. O iyi olsun mutlu olsun. Ne yaptı bugün nasıl geçti bugün sürekli onun üzerinden dönen bir hayat o yüzden anlaşılıyor. yani sanırım annelik kavramı sonradan gelişen bir şey. Herkesin dediği gibi yani yaşadıkdan sonra öğrenilen bir şeydir belki de... En azından benim için öyle oldu.

(...)

71. A: Aklınıza gelen hani kimseyle paylaşmadığınız belki ama bir düşünüp aslında annelikte bu da var dediğiniz bir şey varsa tabi ki dinlemek çok isterim.
72. K1: Kimseyle paylaşmadığım ya dönem dönem aslında zorluklarıyla alakalı paylaşmadığım şeyler oluyor. Aynen yani şöyle o an özellikle erkeklerin algılayamadığı konulardan bir tanesi o çok zorlandığınızda işte eve kapandığınızda hayat sizin için tamamen durup tamamen onun etrafında döndüğünde o eski K1'i göremediğinizde işte herkes bütün o annelerin dediği kafamı yukardan topladığım 5 gün yıkanmadığım yağlı yağlı ortarlarda geziyorum. Ben böyle olmam diyordum ama aynen öyle oldum. Zaten bebek mememde yapacak başka hiçbir şeyim yok. Sabah öğle akşam bebek memede aynı zamanda o göğsünüzün acıları ağlarken emzirmeler tabi ki bunlar çok zorlayıcı... Hani ve o an açıkçası dönem dönem şunu da düşündüm yani düşünmedim dersem yalan olur. Acaba hiç girmese miydim bu olaya... Yani 30 yaşından sonra böyle bir şey yapmasa mıydım? Ya da daha önce mi karar verseydim yani acaba yaşın sabrın hani bununda etkisi var mı? Kimse size bunları söylemiyor. Annelik idealinizle yaşadığınız aynı olmuyor sonuçta. Tabi dönem dönem çok hani bunu içime dönüp düşündüğüm oluyor açıkçası.

Yukarıdaki alıntıda K1, anneliğin kafasındaki idealize edilmiş halinin “çok sevmek, fedakarlık yapmak” gibi kavramlar üzerine kurulu olduğunu, bu idealin halen devam ettiğini ancak bu olumlu kavramların gibi anneliğin zorlayıcı yanlarının da ancak yaşanılarak öğrenebileceğini söylemiştir. Anne olduktan sonra daha önceleri etrafında gözlemlediği ve eleştirel yaklaştığı anne ve çocukları daha iyi anlayabildiğini söyleyen K1, kendi kişisel bakımına bile zaman ayıramayan bir kadın haline geldiğini belirtmiştir. Anneliğin bu zor yanlarından kendisine çok fazla bahsedilmediğini söyleyen K1, genelde kadınlara idealize edilmiş muhteşem anneliğin anlatıldığını ifade etmiştir.

11. Alıntı (K2, Anne, 33 yaş, Öğretmen)

14. A: İlk aylar nasıldı?

15. K2: eee ilk aylar kötüydü, şu açıdan; ben kendimi çok zorladım yani, lohusa depresyonu gerçekten... Şu an içinden çıkınca yaşadığımı anlıyorum. Her şeyi

ben yapmak istedim, her şeyi ben kontrolüm altında olsun istedim. Biraz karakterim de öyle zaten. Onun verdiği aşırı bir yorgunluk oldu, işte çok uykusuz kaldım. Ama o süreçte annem yanımdaydı, olabilmisti o zamanlar. Onun desteğiyle ve eşimin çok büyük desteğiyle gerçekten... ee atlattık. O işte emzirmeyle ilgili bir takım sıkıntılarım olmuştu ee onlar da dediğim gibi her şeyin çok böyle ideal şartlarda gerçekleşmesini çok planlamıştım kafamda, hamilelik sürecimde... Onlar gerçekleşmeyince ilk aylar biraz zor geçti... Evet... İlk üç ay...

Yukarıdaki alıntıda K2, bebeğinin ilk dönemlerinde annelik sürecinin önceden planladığı gibi gelişmemesi sonucu zorluk yaşadığını ifade etmiştir. Kontrolcü bir yapıya sahip olduğunu ve “ideal bir annelik planı” hazırladığını belirten K2, yaşadığı tecrübelerin planlarına uymaması sonucunda yorgun düştüğünü ve zorlandığını söylemiştir.

12. Alıntı (K5, 26 Yaş, Anne, Psikolog)

33. A: Anneliği çevresel olarak araştırdınız başka neler vardı annelikle ilgili daha önce ne yaptınız?

34. K5: ııı daha önce yani hani böyle ekstradan yaptığım ve şöyle bir şeydi hani ortaokulda falan bile hani hayatı evciliklerde falan oynarken hep böyle oğlum olsun isterdim. Hatta üniversitede bir arkadaşımın anneler gününde eee üniversite 1 ya da 2'ye gidiyordum. Anneler gününde böyle bir mağazanın bebek bölümüne gittik. O da çok böyle anaç ve böyle çocuğu olmasını çok istiyordu o zaman hani böyle evlilik durumumuz falan da yok yani ama çok hoşumuza gidiyor bebek şeylerine falan bakmak. O gün mesela bir bebek badisiyle çorap almıştık ve ikimiz de aynı aldık dedik ki kızın da erkeğin de giyebileceği bir şey olsun. Onun kızı oldu benim oğlum oldu hani... eee böyle yani annelikle ilgili aslında şöyle üzerime sanki yapışmış bir tarafı var anneliğin çünkü mesela erkek kardeşimle aramızda dokuz yaş var hep mesela onunla ilgilenmelerimi falan işte küçük anne derlerdi bana... Mesela babaannem sakat yaşlı yazları onlarla kalırdım üniversitede falan ve ona bakardım. Çocukluktan beri hep onlarla çok kalırdım mesela yani bu ortaokuldan beri üstüme yapışmış bir şey. Babaannem işte o hala der o bizim küçük annemizdi küçük anneydi falan diye e bilmiyorum tam olarak sorunuzun cevabı bu mu ama yani hani annelik için ekstra yaptığım şeyler değil ama var olan yani annelikle ilgili hani repertuarımda var olan şeyler hani sonsuz fedakarlık demek yani benim için.

35. A: anne olmadan önce bile böyleydiniz?

36. K5: Aynen aynen! hani çok böyle aşırı verici bir annem var eee sınırsız sınırları olmayan bir vericilik yıpratıcı bir vericiliği olan bir annem var. Ben şahsen hani kendi terapi sürecimden geçerken de hani nasıl yapıştığımı hani o üçgenden o kurtarıcılıktan nasıl kurtulacağımı eee gerçekten zorlanıyorum hani fark etmek ve o döngüleri kırmak çok zor yani sınır koymakta zorlanan hayır demekte zorlanan bir insanım. Ama bunlar işte o dediğim dönemde bile vardı bende o bilgi hani böyle olmalısın... Yani şu anda da aşırı hassasiyeti olan bir anneyim, yani hani onu mu yedi bunu mu içti ıı hep çabalıyorum ve bu beni çok yoruyor sonra o yorgunlukla birlikte başka şeylere enerjim kalmıyor...

(...)

41. K5: Şimdi mesela şeyi falan da aaa uzun bir süreçte yok aman telefon vermeyeyim onu izlemesin o öyle olmasın bu böyle olmasın falan yok artık baş edemiyorum yani açıyorum veriyorum tamam şimdi veriyorum gene sonra

suçluluk duyuyorum. Ondan sonra onu da sonra yapardım ya boşver diyorum ama bazen gerçekten yani yapmam gereken şey oluyor. “Hadi” diyorum sonra birden uykum geliyor ikinci vakti on on beş dakika uyumak için bile çocuğu ona veriyorum sonra tekrar suçluluk duyuyorum.

Yukarıdaki alıntıda K5, anneli küçük yaşlarından itibaren ailesi ve yakın çevresi tarafından kendisine annelik misyonu verildiğini, hatta kendisinden “küçük anne” diye bahsedildiğini ifade etmiş ve ideal annelik rolüne kendisini küçük yaşlardan itibaren hazırlamış olduğunu belirtmiştir. Kendisinden yaşça küçük olan kardeşine ve hasta olan babaannesine bakmasından ötürü anaç yapısının geliştiğini ve çevresinden kendisiyle ilgili bu doğrultuda bir beklenti oluştuğunu anlatmıştır. Ayrıca kendi annesinin sınırları olmayan bir vericiliğe sahip olan bir anne olmasının kendi üzerinde de bu tür bir annelik idealinin yapıştığını ifade etmiştir. Ancak K5 kendi yaşadığı annelik deneyiminde önceki hayatında kurduğu annelik idealini gerçekleştiremediğini ve bu nedenle suçluluk duyduğunu söylemiştir. K5, idealindeki anne figürü ile yaşadığı anneliğin uyuşmamasından ötürü duyduğu “suçluluk duygusunu” görüşme sırasında sıklıkla tekrarlamıştır.

4.1.5. Kutsal Annelik

Anne olmaya dair konuşmalardan elde edilen açıklayıcı repertuarların sonuncusu ise ‘kutsal annelik’ repertuarıdır. Burada da -ideal annelik repertuarındakine benzer şekilde- anneliğin kutsal olduğuna dair yaygın toplumsal inanç ve kabullerin, katılımcı annelerin anneliğe dair açıklamalarında ortaya çıktığı görülmektedir. Bazı katılımcılar anneliğin “kutsal ve ulvi” bir şey olduğuna dair ifadelerde bulunmakla birlikte, bu kutsallığı yaşamadığını söyleyen katılımcılar da mevcuttur.

13. Alıntı (K5, 26 Yaş, Anne, Klinik Psikolog)

117. A: Aklınıza gelirse çok zorlamayalım durduradabiliriz zaten çok yardımcı oldunuz.

118. K5: (Susuyor) ... Heep aynı şeylere çıkıyorum sanki ama şimdi şeyi de fark ettim. Hani o ıı belki bu gene benle alakalı olan tarafı... O sığınılan liman olmak benim için o kadar hani alışıldık ve öğrenilmiş bir şey ki hani bu mesela daha anlamlı ıı hani yani birinin bende sükun bulması ki bunu da şimdi fark ettim. Ben genelde yakın teması sevmem, sarılmayı öpmeyi ama mesela çocuğumla hiç hiç böyle bir şey olmaz. Doyamıyorum mesela sarılmaya, öpmeye... Hani o büyüten ve değiştiren dönüştüren tarafı, çok değerli anneliğin yani o çocuğun çocuktan öğrendiğim o vesileyle hani öğrenmeniz ya da deneyimlemenizin başka annelik dışında bir yolu yok. Bir başkasının çocuğuna da yani bakıyor olabilirsiniz. Sorumluluk tamamen sorumluluğu sizde olabilir. Gece gündüz annesini kaybetmiş bir çocuğu da almış olabilirsiniz ama hani bu

bu kadar herhalde olmaz yani. O hormonlarla birlikte ortaya çıkması hani bir de şeref gibi inanç boyutundan da bakınca, hani Allah'ın kendi sıfatlarından birini size vermesi yani hani o rahmin rahmaniyetiyle hani o rahim rahmandan bir daldır derler... 11 oda çok büyük bir şeref yani o buyutuyla da bakınca. (Çocuğa kraker teklif ediyor) Şu an başka düşünüyorum hala baya da düşüneceğim de daha muhtemelen.

Yukarıdaki alıntıda K5, anneliğin “kutsallığına” atıfta bulunarak Allah'ın sıfatlarından birinin kendisine verilmiş olduğu hissiyatıyla dolu olduğunu ifade etmiştir. Burada K5, evlat edinilen ya da koruyucu anne olarak bakılan çocuklarda da benzer hissiyatların olabileceğini söylese de kendi rahminden doğan bir çocuğun hissettirdiği kutsiyetin daha büyük olduğuna vurgu yapmıştır. “Rahim Rahman'dan bir daldır” sözüyle anneliğin kadını Tanrı'ya bağlayan bir bağ olduğunu ifade eden K5, bunu anne olduktan sonra düşünmeye başladığını söylemiştir.

Önceki alıntılarda dile getirilenlerden farklı olarak, aşağıdaki alıntıda K1 “kutsallık” meselesine eleştirilerde bulunmaktadır. K1, anne olduğu dönemlerde yaşadığı sorunlar karşısında çevresindeki insanları hatta kendisini bile şaşırtacak bir sabra sahip olduğunu ifade ederek, çok nadir zamanlarda isyan ettiğini belirtmiştir. Ancak buna rağmen annelik deneyiminin anne adaylarına aktarılırken gerçekçi bir bakış açısıyla aktarılması gerektiğini ve zor yanlarının da söylenmesi gerektiğini ifade etmiştir. Anneliğe toplum tarafından atfedilen kutsallığı kendisinin yaşamadığını belirten K1, anneliğin güzel olduğu kadar zor yanlarının da anlatılması gerektiğini söylemiştir.

14. Alıntı (K1, 33 Yaş, Anne, Psikolog)

40. K1: Çocuğuma nasıl davranıyorum.. Aslında çok sabırlı davranıyorum ama tabi ki sabırsızlandığım ve artık bazen hani dayanamadığım raddelerde, o çok ağladığı, hiç susmadığı dönemlerde; “yaa yeter artık tamam ne istiyorsun, neden ağlıyorsun” dediğim zamanlar da geldi ve oldu yani bazen kızdığım şeyler de oldu. Ama genelde çok sabırlı davranmaya çalışıyorum ve şunu da çevremden çok duydum, özellikle ilk dönemlerde çok aşırı. İlk 5 ay falan aşırı sabırlıydım. “Hiç senden beklemediğimiz performansı gördük” diyen akrabalarım ve çevrem, eşim, dostum çok büyük çaba harcadığımı gördüklerini söylediler.

41 A: Eski K1'dan farklıydı

42. K1: Aynen! “Hiç senden bunu beklemiyordum, sen hani çok naziktin, çok çit kırıldımın ama sen şu anda inanılmaz bir emek sarf ediyorsun.. o çaba, o şey hani” diyorlardı. Çünkü doğumdan itibaren şu güne kadar öyle hiçbir zaman lohusa yatağım falan olmadı, hiç yatmadım. Doğurdum, geldim, o günden beri ayaktayım :)

(...)

77. A: belki de toplumda anneliği güzelce paylaşamadığımız için iletişim yarım

eksik sadece iyi taraflarını anlattığımız için

78. K1: aynen o yüzden de olabilir ben biraz fazla gerçekçiyimdir. Ben insanlara veya şu an arkadaşlarıma işte hamile olmak isteyenlere ya da hamile olan arkadaşlarıma hiçbir zaman sadece bunun güzel yönlerini söylemedim. Çünkü bu sadece böyle sürekli pembe bir tablo çizebileceğiniz bir şey değil. Annelik tamam çok güzel çok kutsal ama hani ayy her şey mükemmel annelik yani muhteşem hani arşa çıktım böyle bir şey değil tabi ki.

79. A: o kutsallık nedir? onu hissetmek gerçekliğini nerde nasıl hissediyoruz yaa

80. K1: ben onu hissetmedim o yüzden bilmiyorum. Gerçekten yani ben hiç bir zaman o çok aşırı duygusu olup aşırı kutsal olarak bakan annelerden olmadım.

4.2. Babalığa İlişkin Söylemler

Analiz sonucunda katılımcı babaların babalığa dair açıklamalarına kaynaklık eden 4 farklı açıklayıcı repertuar olduğu görülmüştür. Bunlar; “Baba olmanın zorluğu”, “koruyucu babalık”, “kız babası olmak” ve “sorumlu olmayan/yardımcı babalık” repertuarlarıdır.

4.2.1. Baba olmanın zorluğu

Babalığa dair konuşmalarda katılımcıların ilk dile getirdikleri konulardan biri ebeveyn olmanın getirdiği zorluklardır. Bu kapsamda, katılımcılar babalığı öncelikle “Baba olmanın zorluğu” olarak inşa etmektedirler. Ancak bu zorluk sadece babaya ait olarak değil, anne ve babanın “ebeveyn olarak” ortaklaşa yaşadıkları bir zorluk olarak ifade edilmektedir.

15. Alıntı (K3, 34 Yaş, Baba, Akademisyen)

56 K3: Elimden geldiğince iyi olmaya çalışan bir baba, sonuçta eksiklerim vardır yani hepimizin var, ben bunu yok hayır ben iyiyim muhteşem bir babayım, rol modelim diyemem. Günü, insanın yaşadığı iş sokakta trafikte karşılaştığımız bunların hepsi, insan hayatını etkileyen etmenler. Bunu mümkün olduğunca çocuğa ve eve yansıtmamak önemli. Tek başına araba kullanırken ki yaşadığımız tepkiyi bile arabada çocuk varken veremiyorsunuz. Haaa arkada o oturuyor diye kendinizi sınırlayan, bunları düşünmek zorunda kalan, yutkunmak zorunda kalan... Bunların hepsine baktığımızda elimden geldiğince iyi olduğumu düşünüyorum.

57 A: Hatalarımızla kendimizi kabul ettikten sonra daha kolay olacağını, sorunun daha kolay görülebileceğini düşünüyorsunuz, anladığım kadarıyla. Zor gelebilecek bir soru, biraz düşünün. Geçmişte düşündüğünüz, şu anda yaşadığınız, yani hayal edip planladığınız ve yaşanan babalığınıza baktığınızda ne düşünüyorsunuz?

58 K3: Planladığım, düşündüğüm ve yaşadığım babalık arasında uyum görüyorum. Kendi hayal ettiğim, hani gerçekleştirmek istediğim şeyleri evet

hani yaşı dönemi bunların içerisinde gerçekleştirdiğini düşünüyorum.

Yukarıdaki alıntıda K3, kafasında idealize ettiği babalık ile yaşadığı babalığın uyumunu söylemiş ve hayal ettiklerini gerçekleştirebildiğini ifade etmiştir. K3, babalığın en zor yanının dışarıda yaşadığı sıkıntılarını çocuğuna evine yansıtmamaya çalışırken yaşadığını ve baba olduktan sonra daha önce verdiği doğal tepkilerini (sinirlenmek, öfkelenmek v.s) verememesinde olduğunu söylemiştir.

16. Alıntı (K8, 32 Yaş, Baba, Metalurji Mühendisi)

40. K8: Kendime öyle Beşiktaş'ın ilk 11'ini sayıyorum öyle M'yle konuşuyoruz yani o bana ben uyumadım diyor ben de uyumadım diyorum. Hangimiz daha az uyuduğumuzu yarıştıyoruz.

41. A: O zor çok zor anlardan bahsettin, ya sabır konusunda sabrının yettiğini sandığın ama yetmediğini gördüğün insan sınırlarının ötesine geçtin belki de çünkü 3-4 gün 2'şer saat uyumak benim şu anda tahayyül edemediğim bir şey. Beşiktaş müziği dinlemek belki beynen deşarj ediyordu seni ama o kriz nasıldı onu nasıldı tarif edersin?

42. K8: Şöyle hani bir şekilde hayatta kalman gerekiyor. Sanırım ha bilmiyorum ama biz herhalde çocukluktan beri sürekli sana dayatılan toplum tarafından bir baba şeyi var... Ne derler? bir rolü var bir paketi var diyelim. Anne için de aynı şey geçerli. Bir paket var ama o paket içerisinde doğrular ve yanlışlar barındırıyor. Yani o böyle kontroller yapmışlar vermişler sana öyle bir paket. Dolayısıyla senin o paketten bazı şeyleri yok ağabey benim değil deyip dışarı çıkarman bazılarını da evet ağabey böyleymiş hatta bunun 3 katı olsun demen gerekiyor. Şimdi bu zihnen yorucu bir şey... Özellikle de hani mesela benim anneannem o günün şartlarında işte bundan 64 sene 65 sene önce yirmi yaşındayken 3 tane çocuğu varmış şimdiki gibi çamaşır makinası yok...

Yukarıdaki alıntıda K8, babalığın ilk dönemlerinde en çok zorlandığı konunun uykusuzluk olduğunu söylemiş ve eşiyle birlikte günlerce uykusuzluk sorunu yaşadıklarını belirtmiştir. Babaların ve annelerin yaşadığı zorlukların toplum tarafından babalara ve annelere biçilen rollerle birlikte sanki bir paketmiş gibi verildiğini söyleyen K8, kendi anneannesinin yıllar önce yaşamış olduğu zorlukları hatırlayarak kendi hayatıyla kıyaslama yapmıştır.

17. Alıntı (K4, 28 Yaş, Baba, Satış Elemanı)

36. A: çocuk bakmak kolay bir iş değil

37. K4: Evet gerçekten de zor. Bütün zamanınızı onunla geçiriyorsunuz. Bütün iş hayatınızı zamanınızı vaktinizi ona göre yönlendiriyorsunuz. Ona göre tasarlıyorsunuz. Kalkıp diyemezsiniz ya ben bugün şöyleyim bugün böyleyim böyle olduğum için çocukta böyle olsun diyemiyorsun yani çocuğun o an ki durumu olur bir şey olur rahatsızlığı olur her şeyiniz ona odaklı.

Yukarıdaki alıntıda ise K4, babalığın zor olduğunu ifade ederek, bu zorluğu başka işler yapmak için zaman harcayamamak ile ilişkilendirmiştir. Hayatındaki her şeyi

çocuğuna göre ayarladığını ve çocuk söz konusuken bahaneler yaratılamayacağına vurgu yapmıştır.

4.2.2. Koruyucu Babalık

Babalık ile ilgili söylemlere kaynaklık eden açıklayıcı repertuarlardan ikincisi “koruyucu babalık” repertuarıdır. Bu repertuarın kaynaklık ettiği açıklamalarda baba olmak annelikten farklı olarak “koruyuculuk” üzerinden inşa edilmektedir. Katılımcılara göre, babalara toplum tarafından yüklenen en önemli rollerden biri koruyuculuktur; yani aileyi ve çocukları başta fiziksel olmak üzere hemen her tehdit karşısında koruma görevi babaya verilmiştir.

18. Alıntı (K12, 28 Yaş, Baba, Öğretmen)

7. A: Korktuğun bir şey oldu mu? Kaygılandığın bir şey? Çocuk sonuçta, ailenize yeni bir geldi.

8. K12: Korku ilk başlarda olmadı. Zamanla çocuğun varlığını yavaş yavaş kabullendikten sonra geleceği için kaygılanmaya başlıyorsun. Acaba ona daha iyi bir hayat nasıl sunarım diye düşünceler belirmeye başlıyor insanın kafasında ve o zaman biraz hafıftan korkuyorsun. Özellikle günümüz şartlarında çocuk yetiştirmek çok zor. Bu nedenle ufak tefek korkularım oldu.

9. A: En çok korkutan ne seni? Yani çok zor dedin ya!

10. K12: Zor dediğim aslında... Her gün görüyoruz aslında. İyi ebeveyn olamıyor anneler babalar... Çocuklarını koruyamıyorlar ve çocukların başına türlü türlü şeyler geliyor. Özellikle yaşadığım şehirden kaynaklı, İstanbul'dan kaynaklı... Yani çocukları dışarıya çıkarmamak, her an ellerini tutmak falan... Bunlar korkutuyordu beni. Ama şimdi biraz daha rahatladım aslında. Çocuk doğduktan sonra bu korkuları aşacağımı düşünüyorum.

11. A: yani yanında olacağını düşünüyorsun.

12. K12: Evet evet kesinlikle, yanında olacağımı düşünüyorum. Yani onu en iyi şartlarda yetiştireceğimi inanıyorum.

(...)

34. Annelikle babalık arasında çok büyük bir fark var mı? Babalık diyorsunuz ya yadım eden işte, gerektiğinde ihtiyaç duyulduğunda işte orda olan...

35. Ben şöyle söyleyeyim aslında ben çok evcimen bir insanım. Yani böyle dışarıda çok hayatı olmayan bir insanım. Evde daha çok zaman geçiririm ama eşimin hamilelik süreci boyunca, 9 ay boyunca sürekli herhangi bir şey olacakmışçasına nöbet tuttum resmen. Mesela arkadaşlarla dışarıya çıkacağız. Önceden daha uzak bir yerde bulaşacakken, artık onlardan rica edip daha yakın bir yerde bulduğumuz çok oldu. (Gülüşmeler oluyor). Gerçekten öyle oldu ama. Mesela önceden Şirinevler'de buluşurken şimdi Avcılar'da kendi yaşadığım yerde, eve daha yakın bir eyerde oturup, sohbet edip...

36. Sürekli tetiktesiniz yani!

37. Kesinlikle, sürekli kulağım orda. Yani bir şey olursa hemen koşayım, yakın olayım. Hissi vardı. Bir nevi nöbet tuttum yani. 9 ay boyunca öyle geçti. Bundan sonra da öyle olacak. Dışarıya çıkma olacak tabi ki, kendi sosyal hayatımdan vazgeçmem. Bizim de buna ihtiyacımız var. Dışarı çıkacağız ama haftada bir olacak. En basitinden İstanbul'da araç kullanmayı sevmiyorum ben. Sırf çocuk olduğu için araç aldım yani.

Yukarıdaki alıntıda K12, günümüzde çocukların dış dünyada yaşadığı tehlikelere çok açık olduğunu ifade ederek bir baba olarak çocuğunun gelecekte yaşayabileceği olumsuz durumlar için korku yaşadığını söylemiştir. Çocuğunu koruması gerektiğini ifade eden K12, İstanbul gibi bir metropolde çocuğunu korumakla ilgili “elini bırakmamak, sokağa çıkarmamak” gibi sözlere yer vermiştir. Ayrıca K12, eşinin hamilelik sürecinde ve doğum sonrası kendilerine her an ihtiyaç duyabileceklerini düşünerek evden çok fazla uzaklaşmadığını ve sırf bu nedenle araba aldığını söylemektedir.

19. Alıntı (K7, 37 Yaş, Baba, Pilot)

163. A: anladım babalığı var etmeyi sahip olmayı sevmeyi çok sevdim ama günümüz gerçeği böyle değil her şey böyle değil bunu görmek gerekiyor birkaç tane çok iyi örnek verdin kötü örneklerden hani dünyayı gezdiğinde bir örnek verdin sorunlarla baş edemeyen işte kötü bir baba gördüğün zaman ne hissediyorsun? Yani çünkü babalık kolay bir şey değil aslında hemen kolayca başa çıkılan bir şey değil babalık

164. K7: Yani sorunlarla başa çıkmak o biraz daha böyle ileri seviyede aslında bence çocuğun çocukla beraber karşıdan karşıya geçerken bile rol modelsiniz kırmızıda geçmeyeceksiniz görüyorum ne bileyim benim çocuğumla mesela yan yana aynı yaşta karşıdan karşıya geçiyor bir çocuk. Ben bilmiyorum ki bu çocukla benim çocuğumun yarın öbür gün ilkokula giderken aynı sınıfa düşmeyeceğini... Ben ne kadar hani doğruyu iyiyi güzeli öğretsem de ne kadar korumaya çalışsam da, sonuçta bir de dış dünya var orayla da tanışacak çocuk. Bizi mesela büyütürken ailemiz ben mesela o konuda hani şikayetçiyim şu anda işte “bu doğrudur” “bu iyidir” “bu güzeldir” “bak ağaca işte kuş yuva yapmış bak yavruları var işte dışarıdan şey getiriyor çocukları bebeklerini besliyor” hayat sadece bu değilmiş ve ben hani bunu biraz da şey geç öğrendim aslında. Dışarıda kötü bir hayat olduğunu da göstermek gerekiyor. Dedim ya hani poposunu koruması için popoyu öğretiyoruz vücudun bir uzvu ama ilerisi için gerekiyor mu gerekiyor.

Yukarıdaki alıntıda K7, çocuğunu dışarıdaki etkilerden korumanın en önemli yolunun ona doğruyu ve yanlış öğretmek olduğunu söylemektedir. Kendi çocukluk döneminde yetiştirilirken kendisini korumak için gerekli olan bilgilerin ebeveynleri tarafından yeteri kadar verilmediğini söyleyen K7, kendi çocuğuna vücudundaki uzuvlarına kadar her şeyi öğretmeye çalıştığını ifade etmiştir. Dışarıdaki olumsuzlukların yok sayılamayacağını söyleyen K7, kendisinin bir baba olarak görevinin kızını mümkün olan her konuda bilgilendirerek kendisini korumayı öğretmek olduğunu ifade etmiştir.

4.2.3. Kız Babası Olmak

Babalığı koruyuculuk üzerinden tanımlamanın farklı bir biçimi ise “kız babası olmak” ile ilgili açıklamalarda karşımıza çıkmaktadır. Burada “koruyucu babalık” söylemi ile iç içe geçmiş olmakla birlikte toplumsal cinsiyete ilişkin geleneksel ayrımlar temelinde bir farklılaşma da söz konusudur. Buna göre, katılımcı babaların babalığa dair açıklamalarında erkek çocuk ve kız çocuk babası olmanın farklı olduğuna dair ifadelerde bulundukları ve bu tür açıklamaları çoğunlukla kadınlığa ve erkekliğe dair toplumda yaygın olan fikir ve kabullere dayandırdıkları görülmektedir.

20. Alıntı (K3, 34 Yaş, Baba, Akademisyen)

27. A: peki çocuğunuzun kız veya erkek oluşu süreci nasıl değiştirdi? Nasıl etkiledi?

28. K3: ıı kendi adıma ıı, kız olsa evet hani her zaman toplumun dediği gibi belki babaya daha düşkün olur, erkek daha anneci. Bunu yaşayarak da görüyorum ama ıı yani erkek çocukta ben ııı Çocukla iletişim ya da onun, biz rahat ve keyif alıp bir baba-oğul top oynuyoruz, boğuşabiliyoruz. Belki kız çocuk olsa daha narin, biraz daha bunları sınırlayacak. Bunları değiştirdi belki ama benim için hani.. cinsiyet kavramı orada çok önemli değil. Hangisi olursa olsun bizim çocuğumuz.

(...)

44 K3: ııı yani bunu bana biri söylemişti: “Allah sevdiği kuluna kız evlat vermiş” diye bunu duydum, olsa olur mu acaba dedim, neden olmasın diye düşündüm.

45 A: eee acaba hani şunu düşünersek, siz de erkek evlatsınız, şu açıdan baktığımızda neden böyle bir şey istenmiştir?

46 K3: ııı ya insanlar biz çocuk yaparken ııı şunu görüyoruz, insanlar kendi geleceği için çocuk yapıyor. Biz... Çünkü şey diyorlar: “biz seni okuttuk büyüttük sen de bize bakacaksın”, herhalde bundan dolayı kız evlat istiyorlar. Bu kavramı kimse bunun için çocuk yapıp yapmasın, yani ben öyle düşünüyorum, eşimle de aynı şeyi konuşuyoruz ya da herkesin çocuğu olmak zorunda da değil. Biz çocuktan önce de bunu diyorduk: çocuğumuz olmayabilir, hani toplum içinde illa herkesin çocuğu olacak, yapılacak böyle bir kavram da yok. Bunları böyle tartışıyorduk kendimizle. Toplum da onu diyor, illa işte “seni yetiştirdim, seni büyüttüm, seni okuttum, sen de bana bakacaksın yaşlanınca”. Biz bunlara da girmek istemiyoruz, belki kız kavramı ailelerin biraz daha bu tarz beklentilerinden oluyor.

Yukarıdaki alıntıda K3, toplumsal algıda genel bir yeri olan “kız çocuğu babaya düşkün olur” ve “kız çocukları ebeveynlerine bakar” şeklindeki fikirleri dile getirmiştir. Her ne kadar kız/erkek çocuk ayrımı yapmadıklarını söylese de oğluyla yaptığı bazı şeyleri kızıyla yapamayacağını yani kız çocuk sahibi olmanın “sınırlayıcı” olabileceğini söylemiştir.

21. Alıntı (K7, 37 Yaş, Baba, Pilot)

70 A: şimdi bu ülkeye de bir kız çocuğu getirdin kız çocuk olması bakış açını nasıl değiştirdi

71 K7: değiştirmez olur mu ama şuna inanıyorum kızım var kimle karşılaşacak, kaybedecekleri erkekten daha fazla, bunu herkes biliyor ama biraz ben de öyle hani inançlı bir insanım. Diyorum ki, ben şanslıyım eşimle karşılaştım benim kızım da şanslı olacak benim gibi biriyle karşılaşacak. İçimi hani böyle ferah tutmaya çalışıyorum inşallah öyle olur ama tabi bir şekilde hani eğitimden gene geçiyor olay kendini geliştirip dil bilen meslek sahibi bir insan olunca kendini ezdirmeyecek açık fikirli bir insan olacak eşini seçerken de kendi buna göre davranacak.

76 A: erkek olsaydı bu yaşadığın toplumda işler nasıl olurdu

77 K7: Şöyle tabi hani evlat bir kere ben kız/oğlan olarak bakmıyorum ama tabi Türkiye Cumhuriyetinde sorunlar yaşayacağız. Arkadaşları olacak, gece geç gelmeler, işte diskoya gitmeler, hafta sonları arkadaşta kalmalar olacak mesela akşam geç gelecek değil mi hani kızla erkek arasındaki farkı söyleyeyim size erkek çocuğum olursa gece 10'da gelecek kızım olursa 8'de gelecek.

78 A: (Şiddetli gülme) bayağı adılmışsınız (gülmeye devam)

79 K7: Yani benim adaletim bu ama adil mi adil bence

80 A: Sistem toplumun sisteminde sana adil geliyor yapma etme yok ama kız olmanın bir sınırı var mı var!

81 A: Yurtdışında olsaydın değişir miydi sistem senin bakışın senin görüşün de değişir miydi?

82 K7: Şöyle Suudi Arabistan'da farklı davranırdım Amerika'da farklı davranırdım şöyle hani

85 A: Evet şimdi bu dışarıda çocuğunun bedenine karşı bir koruma çemberi oluşturması kısmına hem bebeklikten hem ergenlikten yani o kısma kadar çıkarsın çocuğunla ilgili kız olduğu için bu kaygıyı duyuyorsun anladığım kadarıyla

86 K7: Yani şöyle kız olduğu için duyuyordum ama bu son yaşananlar bilmiyorum hani bu kadar sık oluyor muydu oğlan çocuklarına yapılanlar hani görüyoruz televizyondan bu kadar çok oluyor muydu veya oluyordu da biz mi görmüyorduk? Ya da yine oluyordu da basına mı yansımıyordu bu kadar onu bilmiyorum ama bildiğim bir şey var sadece kız değil oğlan çocukların da en az kız kadar korunmaya ihtiyacı var. Evlat kız/oğlan diye artık ayırmamak lazım diye düşünüyorum ama tabi zaman geçtikçe oğlan erkek çocuğu daha hani kendini koruma konusunda şey oluyor ama Allah kızları öyle yaratmış yani.

87 A: nasıl yaratmış?

88 K7: Mesela 10 birimin 9'u fiziksel kuvvet erkeğin biri duygusal zeka ama kadını yaratırken 9'u duygusal zeka 1 kuvvet fiziksel olarak hani hiçbir erkek hani nasıl anlatayım size en güçlü kadın hani en güçsüz erkeği fizik olarak fiziksel olarak hani baş edemez diye düşünüyorum ama Allah o duygusal zekayı kadına vermiş hani. 6. his mi diyorlar yani o kendini korumak için fiziksel güçten daha büyük bir kalkan bence.

Yukarıdaki alıntıda K7, kız babası olmanın erkek babası olmaktan daha fazla sorumluluk gerektirdiğini söyleyerek, kız çocuklarının korunmaya daha fazla ihtiyacı olduğuna vurgu yapmıştır. İleride kız çocuğuna tanıyacağı esnekliğin erkek çocuğuna göre daha az olacağını açıkça ifade eden K7, kız çocuklarını fiziksel anlamda korunmaya muhtaç varlıklar olarak gördüğü için dışarıdaki tehlikelere karşı daha korumacı önlemler alacağını söylemiştir.

Kız çocuk babası olmak ile ilişkili olarak dile getirilen bir başka nokta ise çocuğun altını değiştirmek ile ilgilidir. Aşağıdaki alıntıda K11, çocuğunun kız olmasından dolayı altını değiştirmemek konusunda dikkatli olduğunu söyleyerek, sadece mecbur kaldığı zamanlarda bu işi yaptığını belirtmiştir.

22. Alıntı (K11, 32 Yaş, Baba, Beden Eğitimi Öğretmeni)

24. A: evde nasıl bir iş bölümü var

25. K:11 Altını ben değiştirmiyorum kız çocuk olduğu için ben değiştirmemeye dikkat ediyorum. Sadece annesi çok yorgundur, o uyuyordur, sadece onun uykusunu bölmeden ben hallediyorum. O da nedir 5 aydır 2 defa ben anca değiştirmişimdir.

4.2.4. Sorumlu Olmayan/Yardımcı Babalık

Babalık ile ilgili açıklamalara kaynaklık eden repertuarların sonuncusu ise “sorumlu olmayan/yardımcı babalık” repertuarıdır. Buna göre, baba olmak -özellikle de çocuk bakımıyla ilgili konularda- annelik kadar sorumluluk gerektirmeyen ve daha çok anneye “yardımcı olmak” üzerinden tanımlanan bir rol olarak inşa edilmektedir. Sorumluluğun büyük ölçüde anneye düşüyor oluşu ise biyolojik özelliklere veyahut yaradılışa dayandırılarak açıklanmaktadır.

23. Alıntı (K7, 37 Yaş, Baba, Pilot)

97 A: K7 babalık kolay bir şey değil yani sunu kısmını anlattın yapman gerekenler işte gerekirse yardım aldığın eski babalık anılarını yokladığın ama babalığın zorluğuyla kolaylığı kısmına biraz değinmek istiyorum kolay bir şey değil kaygılar var yapılacaklar var.

98 K7: Şöyle zorlandığım demeyeyim de zor kısmı zaten annesi yapıyor onun bilincindeyim en azından o yüzden sesimi çıkarmıyorum

99. A: mutlaka senin de zorlandığın yerler vardır anne işleri tamamlayıcı olsa da yardım....

100 . K7: benim en çok zorlandığım uzak kalmak oluyor işim gereği yeri geliyor bir hafta görmüyorum çocuğumu. Sadece teknoloji vasıtasıyla yine ona da şükür diyorum. Çünkü eskiden o da yoktu, yüzünü görüyorum çocuğumun büyüdüğünü görebiliyorum. Ben biraz böyle hani optimist mi derler öyle bakıyorum uzak mı kalacağım çocuğum için çünkü uzakta kaldığımda daha çok para kazanıyorum uzakta kaldığım zaman daha çok para kazandığım için üç liralık okula göndereceğime beş liralık okula gönderiyorum

(...)

107 A: Babalık deyince uçsuz derya var yani baba kelimesinin altını doldurmak çok zor

108 K7: annelik uçsuz derya bence hani ben haksızlık yapmış olurum eşime hani onu söylersem ama anneliğin doğası bu ama

(...)

131 A: o yüzden babalığın zor tarafını sana göstermek ya da hani onunla ilgili

ne düşündüğünü almakta ısrarcıyım (gülüşmeler) bu kolay mı oldu gerçekten ha baba oldum ben a dur ben bunu biliyorum babalık böyle bir şey öyle bir şey mi babalık gerçekten

132 K7: Tabi ki değil yani ha çok sıkıştım

133 A: düşün hiç acele etme başka bir konuya geçebilirim bir soru daha var çünkü aklımda konuşmak istiyorum onu

134 K7: Yani nasıl anlatayım çok zor bir şey ben sürekli mesela dediği gibi hani eğitimle ilgili benim takıntım var sürekli ne okullar var işte okullardaki işte olumlu tarafları yorumları işte negatif tarafları araştırıp en iyisine göndermeye çalışıyorum

Yukarıdaki alıntıda K7, babalığın zor yanlarıyla ilgili sorulan farklı sorulara “zor bir yanının olmadığı” şeklinde cevaplar vermiştir. Asıl zor olan kısmını “doğası itibariyle” anneye düştüğünü söyleyen K7, mesleğinden dolayı sürekli ev dışında olduğu için babalık konusunda sorun yaşamadığını ifade etmiştir. Ama bir yandan da çocuğu için para kazandığını söyleyerek sorumluluk meselesini çocuğun maddi ihtiyaçları üzerinden kurmuştur.

24. Alıntı (K3, 33 Yaş, Baba, Akademisyen)

10 A: Önceliklerin değişmesi dediniz. Baba olarak yani, anneden farklı olan hissettiğiniz... Çocuğun sizden istedikleri tabii ki sizi çağırması, sizi sevmesi, size tepki vermesi bunlar güzel şeyler ama “annelik nedir – babalık nedir?” diye düşündüğümüzde?

11 K3: Annelik bu işin yüzde yetmişi yüzde sekseni olduğunu gördük. Hakikaten işi yaşayan anne. Yani baba bir noktada annenin destekçisi sadece. Daha sonraki süreçte annenin paylaşımlarıyla annenin yükünü azaltan, çocuğuyla keyif alacak vakitler geçiren, belki sadece yani onun oyun arkadaşı... Çünkü istekleri ve süreci yürüten anne olduğunu ben görüyorum. Hakikaten yani çocuk belirli bir yaşa kadar evet anneye bağımlı, bu iki yaş mı üç yaş mı. Bizim şu anda yirmi yedi aylık, daha belki bu süreçte evet anneye bağımlı gibi. Niye? Uyanıyor “anne” diye sesleniyor, öncelikle onu arıyor... Hani biz daha sonraki süreçte, anneyi buluyor ha babam nerede? sorusu daha sonra geliyor, öncelik hep annede olduğunu, bu da bende olumsuz ya da kıskançlık durumu da yaratmıyor, tam tersine keyifle, ikisini beraber öyle görmek ayrı bir keyif veriyor.

A: Anne aktif olduğu için mi yoksa... Baba da aktif olsa aynı duyguyu çocuk babaya karşı da geliştirir miydi sizce?

12 K3: Bence yaradılıştan ötürü gelen farklılıklar var.
(...)

34 K3: Yo, yani ben kendi yetiştirme sürecimde de hiçbir zaman bunun içinde bulunmadım, ailem de bunu öyle göstermedi ben kendim kendi yemeğimi de yapardım evin temizliğini de. Sadece okurken de, lise öğrencisiyken de annemin o konudaki yönlendirmeleri vardı. Bez değiştirdik; bu bir paylaşım evet hani anne dedim daha önce dediğim gibi öncelikle çocukta hakikaten ama, yeri geldiğinde bunları yapıyoruz, yapmak zorundayız da sonuçta bu çocuk bizim çocuğumuz paylaşacağız. Bu bir yük değil, olması gereken bir şey. Hı belki bize geçen kısmı yüzde otuz ama yapılacaksa bu bizim çocuğumuz, hiç bir değişiklik yok, ben evcil bir insanım hakikaten, evcimenim

35. A: eee istediğimiz aslında, keşke babaları daha çok sahada görsek dediğiniz alanda siz çok... eee mutlu oldum bu konuşmada ben eee.... Yine de şu yüzde

otuzluk kısım beni rahatsız ediyor...

36. K3: hıhı

37. A: Anne var mıydı içinde?

38. K3: Yok çocuk ıı ben hani şey gördüm çocuk yani o dönem değil bu dönemimizde dediğim, doğduğunda baktığımızda ıı hani anneye bağımlı süreç içerisindeydi. Anne de buna mutlu da oluyor sonuçta hani kendisi yapmaya... Eşim de bu konuda kendisi de yapmak istiyor. Anne de bundan mutlu oluyor, çocukta burada hani dediğim belki kız olsaydı daha babacı olacaktı ama, hani anneye olan bu ilişkide beni keyiflendirdi, hani ben ikisini beraber o şekilde görmek beni de mutlu eden bir kavram hani. ıı hazır istedikleri de olması beraber mutlu olduklarında vakit geçirirken... ha bir noktadan sonra onlar da fark ediyor: ha babam orada oturdu bizi seyreliyor ama sesleniyor Aren “baba gel” diye onu da hani beni de katarak şimdi büyük bir keyif ama bu çocuk anne arasındaki ilişkinin yaradılışından bana öyle geliyor... benim söylediğim bir ifade.

Yukarıdaki alıntıda K3, ev işlerinde ve çocuk bakımında eşine severek yardımcı olduğunu ve bunun yetiştirilme tarzıyla ilgisi olduğunu söyleyerek, yemek yapmak gibi uğraşların kendisine asla yük olmadığını ifade etmiştir. Her ne kadar çocuğun yetiştirilmesinde babanın da anne kadar emek sarf etmesi gerektiğini söylese de bunun hemen ardından yine de babanın yükünü %30 olarak gördüğünü, babanın “annenin destekçisi”, annenin “yükünü azaltan” bir rolü olduğunu belirtmiştir. Sorumluluğun büyük kısmının annede oluşunu “yaradılış” özelliğine bağlayan K3, annenin de sorumluluğun büyük kısmını almaktan “mutlu” olduğunu düşündüğünü söylemiştir. Ayrıca çocuğun anneye daha bağımlı olması ve bazı sorumlulukların anneye yüklenmesini çocuğunun cinsiyetine de bağlayan K3, kız çocuğu olması halinde farklı olabileceğini ifade etmiştir.

25. Alıntı (K8, 32 Yaş, Baba, Metalurji Mühendisi)

167. A: Sana düşen ne bu sorumlulukla ilgili baba olmakla ilgili

168. K8: ya bir kere işbirliğinde

169. A: bize verilen değil de senin at

170. K8: Benim anladığım genelde yemek yapmak oluyor çünkü neden rahatlıyorum beni rehabilite ediyor eşim de sevmiyor zaten. Orada böyle bir uyuma oluyor veya ben mesela bazen ozanla oynuyorum zaten ozanda şöyle bir durum var biz evde hani ben teksem oğlan benim dibimde babacım diyor sarılıyor öpüyor. Bilmem neden... Hiç problem yok ve ben artık bilmiyorum neyin özgüveninden... bebekliğinde de öyleydi ozanla ben oynarken her şeyi yapabiliyorum. Ozan da bana çok fazla salça olmuyor mesela atıyorum çocuk oturuyor şurada arabasıyla oynuyor ben o arada gidip yemek yapıyorum arada bir okuyorum bilmem ne mesela... Ama mesela annesiyle olduğu zaman Ozan’ın sevgisi çok çok çok çok böyle yukarılarda dolayısıyla kıza hiçbir şey yaptırtmıyor yani çok fazla tacizkar yani. Benle daha seviyeli bir ilişkisi var. Ondan sonra mesela biz ikimiz birden evdeyse gene aynı şekilde annesini tercih ediyor mesela kız olsa beni tercih edebilirdi belki (...)

178. K8: Yoo çaba harcamadım büyüyünce sever diye düşünüyorum yani aslında şöyle bir şey var. Çocuk sonuçta bir şeyleri tercih edecek iki tane seçenek var annesiyle babası. Yan yanayken temel olarak annesini tercih ediyor ama benle takılırken babacımlar öpücükler bilmem neler... Yani tabi yani tek başıma olduğumda zaten bir problem yok sadece sonuçta bir şeyleri tercih etmen gerekiyor. Şimdi ben bir şey mi ağzıma atacağım? poğaça mı kiraz mı ağzıma atacağım? İkisini birden ağzıma sokamam ya onun gibi bir şey yani...

Yukarıdaki alıntıda K8 de -bir önceki alıntıda K3'ün söylediğine benzer şekilde- evle ilgili işleri eşiyle bölüştüklerini söylüyor. K3, Yemek yapmak gibi ev işlerinin yanı sıra çocukla ilgili işleri de üstlendiğini söylüyor ancak çocuğun öncelikle anneyi tercih ettiğini ekleyerek, çocukla ilgili sorumluluğun büyük kısmını anneye atfetmiş oluyor.

BEŞİNCİ BÖLÜM

TARTIŞMA VE SONUÇ

Toplumun evli bireylerden genel olarak beklentisi, çocuk sahibi olarak çekirdek aile düzenini kurmaları ve soylarını devam ettirmeleri yönündedir. Ancak anne ve baba olmak, sadece ebeveyn olabilme becerileri ile tanımlanamaz. Bu becerileri kapsayan ve şekillenmesine sebep olan pek çok unsur bulunmaktadır. Bu unsurların başında toplumsal yapı ve ilişkiler gelmektedir. Toplumun anne ve baba olmak üzerine kalıplaşmış söylemleri ve ebeveyn olacak kişilerin içselleştirmiş oldukları annelik ve babalık idealleri, ebeveynlik biçimlerinde önemli rol oynamaktadır. Diğer yandan bireylerin erkek, kadın ve çocuk kimliklerine sahip oluşu da aile içindeki güç ilişkilerinin üretilmesinde rol oynadığı için annelik ve babalık kavramlarının şekillenmesinde önem taşımaktadır.

Bu çerçevede, bu çalışma kapsamında, Türkiye’de yaşayan ve yeni ebeveyn olmuş genç yetişkin anne ve babaların, annelik ve babalığa dair söylemlerini ve bu söylemlere kaynaklık eden *açıklayıcı repertuarları* incelemek amaçlanmıştır. Böylece yakın zamanda anne/baba olmuş genç yetişkin bireylerin, anneliği/babalığı nasıl deneyimledikleri ve bu bağlamda ne tür söylemler üzerinden konuştukları anlaşılmaya çalışılmıştır.

Analiz sonuçlarını kısaca özetleyecek olursak; araştırmaya katılan katılımcıların konuşmalarının analizi “anneliğe ilişkin söylemler” ve “babalığa ilişkin söylemler” olmak üzere iki başlık altında gerçekleştirilmiştir. Anneliğe ilişkin söylemlere kaynaklık eden açıklayıcı repertuarlar; sorumlu/iyi annelik, keyifli/mutlu annelik, Anne olmanın zorluğu, ideal annelik ve kutsal anneliktir. Sorumlu/iyi annelik repertuarı, anneliği öncelikle “sorumluluk” üzerinden inşa etmekte, sorumluluklarını yerine getirmek ise “iyi” annelik olarak tarif edilmektedir. Keyifli/mutlu annelik repertuarında, annelik, anne olan kişiye verdiği “mutluluk” üzerinden tarif edilmektedir. Anne olmanın zorluğu repertuarında, anneliğin ne kadar zor olduğu ile ilgili açıklamalar yer almaktadır. İdeal annelik repertuarında, annelik “fedakârlık”, “sorumluluk”, “çaba” gibi idealleştirmeler üzerinden inşa edilmektedir. Kutsal annelik repertuarında ise katılımcıların anneliğe ilişkin kutsallık ve maneviyat içeren açıklamaları yer almaktadır.

Babalığa ilişkin söylemlere kaynaklık eden repertuarlar ise şu şekildedir: Baba olmanın zorluğu, koruyucu babalık, kız babası olmak ve sorumlu olmayan/yardımcı babalık. Baba olmanın zorluğu repertuarında, babalık, ebeveyn olmanın getirdiği zorluklar üzerinden inşa edilmektedir ve bunlar baba ile annenin ortaklaşa yaşadığı zorluklar olarak ifade edilmektedir. Koruyucu babalık repertuarında ise annelikten farklı olarak babalık “koruyuculuk” görevi üzerinden inşa edilmektedir. Kız babası olmak repertuarında ise babaya atfedilen koruyuculuk görevi daha özel bir anlam kazanmakta ve kız çocuğun korunması olarak ifade edilmektedir. Sorumlu olmayan/yardımcı babalık repertuarında ise babalık çocuk bakımı ile ilgili konularda en iyi ihtimalle anneye yardımcı olan bir rol olarak inşa edilmektedir.

Şimdi analiz sonuçlarını ilgili literatür ışığında değerlendirebiliriz. Öncelikle anneliğe dair söylemlere bakalım.

Annelikle ilgili egemen söylemlerin anneler üzerinde yarattığı sorumluluk ve bunun karşısındaki başarısızlık hissi, katılımcı anneler tarafından “çatışma/suçluluk” ifadeleriyle belirtilmiştir. Çocuğun bakımının sorumluluğunu büyük oranda üstlenen annelerin, yanlış veya eksik bir şey yaptıklarına dair olan endişeleri suçluluk duygusuna dönüşmektedir. Toplumun anneye yüklediği misyon “en iyi bakım” üzerinden tanımlandığı için annelerin herhangi bir eksik veya yanlış davranış karşısında “ben iyi ve sorumlu bir anne değil miyim?” endişesiyle suçluluk duyduğu görülmektedir.

Araştırmamıza katılan annelerin tam da toplumsal beklentilere uygun şekilde, çocuğun bakımındaki sorumluluğun büyük kısmını üstlendikleri görülmektedir (bkz; “sorumlu/iyi annelik” repertuarı). “İyi ve sorumlu” bir anne olmayı vaktinin büyük bir kısmını çocuğuyla geçirmek olarak algılayan katılımcı annelerden bazıları, zaman zaman çok zorlandıklarını ve isyan noktasına gelerek iyi ve doğru olarak tanımlanamayacak “çocuğa susması için telefon vermek”, “abur cubur yedirmek”, vs) şeyler yaptıklarını ve sonrasında suçluluk duyduklarını ifade etmişlerdir.

“Yeterince iyi anne” kavramı yeni doğmuş bebeğin, kendiliğinden olgunlaşma gelişimini kolaylaştıracak bir çevreyi sağlayabilen anneyi belirtmek

için Winnicott tarafından kullanılmıştır. Winnicott ‘a (2001) göre doğumdan itibaren anne ve bebeğin gelişimi; annenin kendini sırf bebeğine adadığı ve yalnızca onunla meşgul olduğu, bebeğin duyumsadıklarını tümüyle algıladığı ve böylece gereksinimi olan her şeyi neredeyse eksiksiz olarak sağladığı durumdur. Yeterince iyi anne, daha sonra, bebeğin kendi zihinsel etkinliğiyle annenin ihmallerini giderme gücünü edindiği ölçüde, başlangıçtaki bu sıkı bağımlılığı bir yana bırakabilme başarısını göstermek zorundadır. Yeterince iyi anne olmak için bebeğin benliğini de ortaya koymasına fırsat vermek gereklidir. Buna göre, çok fazla değil, yeterince iyi anne olmak vurgulanmaktadır. Winnicott’ın “yeterince iyi annelik” üzerine söyledikleri, bu çalışmadaki annelerin söylemlerinde de görülmektedir.

Anne olmaya dair konuşmalarda, katılımcıların bazıları, anne olmayı “mutluluk” üzerinden açıklamaktadırlar (bkz; *“keyifli/mutlu annelik” repertuarı*). Buna göre; katılımcılar, ne kadar zor olursa olsun, anneliğin çok keyifli bir duygu olduğunu ve tüm kadınların tatması gereken bir mutluluk olduğunu ifade etmektedirler. Anne olmayı, “tamamlanmak”, “aile olmak”, “bir olmak” gibi kavramlarla ifade eden katılımcılar, bu mutluluğun tüm zorluklara değeceğini yinelemişlerdir. Katılımcılardan birinin çocuğunun en ufak bir davranışıyla duygu durumunun nasıl değiştiğine; çocuğunun mutlu ve keyifli olduğu anlarda tarifsiz bir mutluluk yaşadığına, en ufak bir gözyaşında ise dünyanın başına yıkıldığına dair ifadeleri, anne olmaya ilişkin genel toplumsal fikirlerle de örtüşmektedir.

Anneliğin zorluğuna yapılan vurgu, sorumluluğa veya mutluluğa yapılan vurguya kıyasla annelerin daha güçlkle dile getirdikleri bir söylemdir. Araştırmamızda ise katılımcıların, herhangi bir baskı unsurundan uzak olmaları, eğitilmiş kişiler olmaları ve birebir görüşmede olmaları gibi unsurlarla anneliğin zor yanlarını daha kolay ifade ettikleri görülmüştür (bkz; *“Anne olmanın zorluğu” repertuarı*). Burada dikkat çeken bir unsur, bir annenin, yaşamış olduğu zorlukları çevresindeki insanlarla paylaşmak yerine kimseye belli etmeden yaşadığını ifade etmiş olmasıdır. Toplumun anneden “doğal bir şekilde ve zorlanmadan” yapmasını beklediği davranışları bir anne olarak yapmakta zorlandığını etrafıyla paylaşamaması önemli bir bulgudur. Katılımcının duygu ve gözyaşlarını etrafından gizlemesi, eleştirilere maruz kalmaktan korkmak ve yetersizlik duygusu ile açıklanabilir. Katılımcı annelerin tamamına yakının sıklıkla başvurduğu Anne olmanın zorluğu repertuarında dikkat

eken bir diğ er unsur ise anneliğ in bu kadar zor olduğunu *bilmediklerine* y onelik ifadeleridir. Buna g ore, anneler, benzer zorlukları yaşamakta ancak sadece kendilerinin zorlandıklarını d üş nmektedirler. Bunun da annelik deneyiminin zorluklarının kamusal olarak yeterince konuşulamıyor olmasıyla ilişkili olduğunu d üş nmek mümkündür.

Anne olmaya dair konuşmalarda karşımıza çıkan bir başka unsur anneliğ e ilişkin idealleştirmelerdir (bkz; “*ideal annelik*” *repertuarı*). Hayatları boyunca anneliğ e dair idealleştirmelere maruz kalan annelerin kendilerini de bu idealleştirmeler üzerinden açıkladıkları görülmektedir. Katılımcılar, “ideal anneliğ e” dair öğrendikleri bilgiler/varsayımlar temelinde kendi anneliklerine ilişkin açıklamalar yapmaktadırlar. Araştırmamıza katılan annelerin geçmişte anneliğ i nasıl idealize ettikleri ve sonrasında ne ile karşılaştıkları üzerine yapılan konuşmalarda, annelerin kafalarında oluşturdukları annelik idealini gerçekleştiremedikleri ve bu durum karşısında zorlanma ve suçluluk yaşadıkları g r lm şt r. İdealindeki annelik ile yaşadığı annelik süreci birbiriyle örtüşmeyen annelerin çok fazla zorlandığı ve bu durumdan mutsuz oldukları anlaşılmaktadır. Anneliğ in toplumsal yapı içinde her daim m kemm l ve iyi yanlarına atıfta bulunulduğu için anne adaylarının da annelikle ilgili kafalarında yarattıkları idealler genellikle güzel ve mutlu yanlarıyla ilgili olmaktadır. Katılımcı annelerden biri olan K1’in “kimse size bunları söylemiyor” şeklindeki söylemi, yaşadığı bu zorluklarla ilgili hazırlıklı olmadığına vurgu yapmaktadır.

Annelik ile ilgili yapılan *niteliksel* alışmalarda ise genellikle kapitalizm, medya ve annelik mitleri (muhteşem annelik, ideal annelik, vb.) arasındaki ilişkiler inceleme konusu edilmiştir (T rkdoğ an, 2013; Bal, 2014; Uğ urlu, 2013; İrem, 2007).  rneğ in, T rkdoğ an’ın (2013) “Ana Akım Medyada Annelik Miti” adlı çalışmasında, cinsiyet rollerinin ve bu rollerin sonuçlarından biri olan annelik mitinin yeniden üretiminde, kitle iletişim araçlarının etkisi incelenmiştir. Bu çalışmada çeşitli ulusal gazetelerdeki haberlerde yer alan “annelik miti”, somut örneklerle ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Bal (2014) ise internet reklamlarında “muhteşem anneliğ in” söylemsel olarak nasıl kurulduğunu ve meşrulaştırıldığını incelemiştir. Burç’un (2015) “Popüler Kültür ve Annelik: Anneliğ in Farklı Görünümleri” adlı araştırmasında, popüler kültür ve annelik olgularının tanımlanması ve bu iki kavram arasındaki ilişkiselliğ in ortaya konulması amaçlanmıştır. Çalışma sonucunda, annelik kavramının, popüler kültürün

esnetici ve dönüştüren etkisine rağmen geleneksel içeriğini korumaya devam ettiği belirlenmiştir. Uğurlu'nun (2013) araştırmasında, akademisyen olan anneler ile derinlemesine görüşmeler yapılarak, annelik rolünün öğrenilme sürecinde medyanın, özellikle de internet, televizyon ve yazılı basının etkisi anlaşılmaya çalışılmıştır. Yazara göre, çocuğun yaşaması için anneye gereksinim duyduğu yönündeki söylemlerin ve ekonomik üretimin çocuğa verdiği kıymetin artmasıyla birlikte toplumda annelik değeri kazanmış, annelik ideali de bu koşullarda oluşmaya başlamıştır; kitle iletişim araçları ise bu tür söylemlerin pekişmesini sağlamaktadır.

Daha önce de sözü edilen bazı çalışmalar (bkz; Türkdogan, 2013; Bal, 2014; Uğurlu, 2013; İrem, 2007) ile bu araştırmanın “ideal annelik” söylemleri arasında ortaklıklar söz konusudur. Toplumda yaygın olan ideal annelik söylemi, bireyler tarafından benimseniyor. Bu ‘ulaşılmaz’ annelik söylemi anneleri çatışmalara ve suçluluğa sürüklüyor. İdeal anneliğin gerektirdiği her şeyi yapamayan anneler, “anne şöyle olmalı”, “anne bunu yapmalı” şeklindeki söylemlerin yarattığı baskıyla baş edebilmek üzere farklı söylemlere başvuruyor; “çok zor ama keyif alıyorum”, vb.

Buna benzer bir durum ‘kutsal annelik’ söylemi ile ilgili olarak da karşımıza çıkmaktadır (bkz; “*kutsal annelik*” *repertuarı*). Annelik çok fazla zorluk içeriyor, sorumluluk ve çaba gerektiriyor. Bunu yapabilmeye devam etmek için katılımcı annelerin “kutsal annelik” ve “keyifli/mutlu annelik” söylemlerine başvurdukları görülmüştür. Kutsal annelik söylemi, konuşmalar esnasında anne olarak yaşadıkları zorlukları açıklarken bu zorluğa rağmen anne olmaktan “iyi bir şey” olarak söz edebilmelerini sağlamaktadır. Anneliğin kutsallaştırılması, bu zor yükümlülüğü sürdüren annelerin, kendilerini değerli hissetmelerini ve hatta kadın olarak toplumsal alandaki statülerini yükseltmelerini sağlayan bir işlevi olduğu söylenebilir.

Burada katılımcı annelerden birinin kutsallıkla ilgili ifadeleri özellikle ilgi çekicidir (bkz; 13. *Alıntı*). Katılımcı anneliği “Allah’tan gelen kutsal bir olgu olarak gördüğünü” ifade etmektedir. “Allah’ın sıfatlarından birinin kendisine verilmiş olduğu hissiyatıyla dolu olduğunu” ifade eden katılımcı “anneliğin Allah tarafından kendisine verilmiş bir onur olduğunu” söylemektedir. Burada dikkat çeken husus, katılımcının bu duygunun ancak “biyolojik anne” tarafından hissedilebileceğini söylemesidir. Katılımcıya göre, evlat edinmek veya koruyucu annelik gibi durumlarda bu duygu tam

olarak yaşanamaz. Çünkü katılımcıya göre annelik, “kadın rahmi ile Rahman arasında bir bağıdır” ve anneliğin o kutsallığına ancak o bağ ile ulaşılabilir. Burada katılımcının anneliğe yüklediği kutsallık, toplumun genel yargılarıyla da örtüşmektedir. Ataerkil sistemin yeniden üretilmesinde iş gören egemen cinsiyetçi söylemler ile anneliğin kutsallaştırılması arasındaki ilişkisellik, daha önce sözü edilen Türkdoğan’ın (2013) ve Sancar’ın (2013) çalışmalarında da ortaya konulmuştur. Burada kadınların anne olma vasfının olağan seyrinden çıkarılıp bir yandan “kutsallaştırılması”, diğer yandan ise postmodern dönemin “aşırı anneleri” ile abartılması söz konusudur.

Babalığa dair söylemlere bakacak olursak;

Babalığa dair konuşmalarda katılımcıların ilk dile getirdikleri konulardan biri ebeveyn olmanın getirdiği zorluklardır (bkz; “Baba olmanın zorluğu” *repertuarı*). Katılımcı babalar, babalığı öncelikle “zorluk” üzerinden tarif ediyor olmakla birlikte, kendilerine kıyasla annelerin daha fazla zorlandığını da kabul etmektedirler. Genellikle, zorluk olarak, eski özgür yaşantılarını kaybetmekten bahseden katılımcı babalar, hayatlarının akışını çocuğa göre planlamak zorunda olmak konusunda zorlandıklarını ifade etmişlerdir. Babaların zorlandığı bir diğer durum ise “uykusuzluk” olarak karşımıza çıkmıştır. Bu açıdan bakıldığında, babaların ve annelerin ifade ettikleri zorluklar “ebeveynlik” çatısı altında ortaklaşmaktadır. Yine de bazı babaların dile getirdiği gibi ebeveynlik görevlerinin birincil sorumluluğu anneye atfedildiği için babalığın annelik kadar zor olmadığı da ifade edilmektedir. Toplumsal olarak babaya atfedilen rol (koruyucu olmak, para kazanmak, ihtiyaçları karşılamak) içerisinde çocukla ve ev işleriyle ilgilenmek olmadığı için babalar her ne kadar ebeveyn olmanın getirdiği bazı zorluklardan söz ediyor olsalar da bu zorluklar annelerinkiyle karşılaştırılabilir değildir.

Babalığa ilişkin açıklamalarda tipik şekilde karşımıza çıkan söylemlerden biri “koruyuculuk” söylemidir (bkz; “koruyucu babalık” *repertuarı*). Bu söylemde, baba olmak annelikten farklı olarak “koruyuculuk” üzerinden inşa edilmektedir. Katılımcılara göre, babalara toplum tarafından yüklenen en önemli rollerden biri koruyuculuktur; yani aileyi ve çocukları başta fiziksel olmak üzere hemen her tehdit karşısında koruma görevi babaya verilmiştir. Çocuklarını dışarıdan gelebilecek zararlardan korumak için kendilerine göre önlemler aldıklarını söyleyen katılımcı

babalar, aynı zamanda en büyük korkularının da çocuklarını koruyamamak olduğunu ifade etmişlerdir. Bazı katılımcılara göre, çocuğunu korumanın en doğru yolu ona iyi bir eğitim vermektir. Örneğin, çocuğuna kendisini koruması için bilmesi gereken her türlü şeyi öğretmeyi düşündüğünü söyleyen bir katılımcı, kız babası olarak çocuğunu fiziksel/cinsel saldırılara karşı korumak için vücuduyla da ilgili bilgilendireceğini ifade etmektedir (bkz; 19. *Alıntı*). Sıkça eğitimin önemine vurgu yapan katılımcılar, geçmişte anne ve babaların bu bilince sahip olmadığını ve kendilerine gerekli bilgilerin verilmediğini söylemiştir.

Babalığı koruyuculuk üzerinden tanımlamanın farklı bir biçimi ise “kız babası olmak” şeklinde karşımıza çıkmaktadır (bkz; “*kız babası olmak*” *repertuarı*). Buna göre, katılımcı babaların erkek çocuk ve kız çocuk babası olmanın farklı olduğuna dair açıklamalarda bulundukları ve bu tür açıklamaları çoğunlukla kadınlığa ve erkekliğe dair toplumda yaygın olan fikir ve kabullere dayandırdıkları görülmüştür. Toplumsal algıda kız çocuğunun babaya daha yakın olduğuna dair yaygın olan inanın araştırmamıza katılan baba katılımcılarda da olduğu görülmüştür. Hem kız babalarının hem de erkek babalarının doğumdan önce kız çocuğu istediklerini söylemeleri bu algı ile bağdaşmaktadır. Kız çocuklarının daha sevimli ve cana yakın olduğu ve babalarına daha düşkün oldukları düşüncesi ile kız çocuğu istediklerini söyleyen katılımcıların kız çocuğu babası olmakla ilgili açıklamalarında dikkat çeken bazı unsurlar bulunmaktadır. Bunlardan ilki, kız çocuğunun daha fazla korunmaya ihtiyacı olduğu düşüncesinden dolayı ortaya çıkan kaygılardır. Babalar, kızlarının ileride dış dünyada karşılaşabileceği kötülükler karşısında endişe duyduklarını ifade etmektedirler. Örneğin, bir baba her ne kadar “kız/erkek fark etmez” biçiminde sözler dile getirmiş olsa da, ileride kızına tanıyacağı özgürlük alanının erkek çocuğuna kıyasla daha sınırlayıcı olacağını ifade etmiştir (bkz; 21. *Alıntı*). Kızının ilerideki sosyal hayatını “Arkadaşları olacak, gece geç gelmeler, işte diskoya gitmeler, hafta sonları arkadaşta kalmalar...” gibi ifadelerle dile getiren baba, kız çocuğunun bu gibi davranışlarına karşı sınırlayıcı olacağını bilgisini sunmaktadır. Sürekli olarak kız/erkek ayrımı yapmadığını söylemesine rağmen kız çocuğuna sınırlar getireceğini vurgulayan baba, Türkiye’de yaşıyor olmasını ve medyada duyduğu kötü olayları, fikrini desteklemek adına kullandığı görülmektedir.

Kız babası olmakla ilgili dikkat çeken bir diğer husus ise bazı babaların

annelere yardımcı olurken kız çocuklarının altını değiştirmekten çekinmeleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bazı babalar, kız çocuğunun altını değiştirmekten çekinmekte ve çok mecbur kalmazsa bunu yapmaktan kaçınmaktadır. Toplumsal alanda da yaygın olarak benzer çekincelerin olduğu ve babaların kız çocuklarının altını değiştirmelerinde ya da onları yıkamalarında sakınca olduğu düşüncesi gözlemlenmektedir. Kimileri bu çekinceyi dini görüşlerle desteklerken kimileri de çocuğun cinsel eğitimi açısından gerekli olduğunu savunmaktadır. Ancak burada ilginç olan annelerin kız/erkek diye ayırmadan altını değiştirmek dahil çocuklarının tüm kişisel bakımlarını üstlenmelerine aynı bakış açısıyla yaklaşılmasındır. Konuya -dini ya da cinsel- hangi açıdan yaklaşılsa yaklaşılsın aynı durumların erkek çocuk için de geçerli olabileceğine dair bir inanış bulunmamaktadır. Sonuç olarak burada yine doğru ve yanlıştan ziyade, toplumda egemen olan değer yargılarının öne çıktığı görülmektedir. Kadın ve erkek cinsiyetleri arasındaki kategorik ayrıma dayalı yargıların, ebeveyn-çocuk ilişkilerine de yansıdığı söylenebilir.

Buraya kadar sözü edilenlerin dışında, babalığa dair açıklamalarda karşımıza çıkan önemli bir husus daha söz konusudur. Birçok katılımcı baba, babalığın -özellikle de çocuk bakımı ile ilgili konularda- annelik kadar sorumluluk gerektirmediğinden veya annelikte eş düzeyde sorumluluğa sahip olmadığından söz etmiştir. Bu söylemde, babalık, daha çok anneye “yardımcı olmak” üzerinden tanımlanan bir rol olarak inşa edilmektedir. Bu tür açıklamalarda, sorumluluğun büyük ölçüde anneye düşüyor oluşu, anneliğin veya anne-çocuk ilişkisinin “doğasına” dayandırılmaktadır. Araştırmaya katılan babaların bazıları, ebeveynlik görevleri ile ilgili olarak eşlerine yardımcı olmaya çalıştıklarını, ancak çocuğun fiziksel ve içgüdüsel olarak anneye daha fazla bağımlı olduğunu savunarak sorumluluğun büyük kısmının annede olduğunu söylemişlerdir. Bu babalar, çocuğun doğal olarak anneyi seçtiğini ve bu nedenle sorumluluğun %80’inin annede olduğunu dile getirmişlerdir. Bunu öğrenilmiş ya da öğretilmiş bir davranış olarak değil de “yaradılış” olarak tanımlayarak, sorumluluğu eşit bir şekilde paylaşmaktan da kurtulmuş olmaktadır. Bu durum, Bozok’un (2018) “Ebeveynlik, Erkeklik ve Çalışma Hayatı Arasında Türkiye’de Babalık” adlı alan araştırmasında elde ettiği bulgularla da örtüşmektedir. Söz konusu çalışmanın bulgularına göre, 0-10 yaş arası çocukları olan babaların %91’i çocukların bakımından sorumlu birincil kişiyi anneleri olarak görmektedir. Babaların kendi sorumlulukları olarak gördükleri şey ise -mevcut toplumsal beklentilerle uyumlu

olarak- para kazanmak, evin ve çocukların geçimini, eğitimini sağlamak olarak ifade bulunmaktadır.

Babaların baba olmanın anneliğe kıyasla daha az sorumluluk taşıdığı yönündeki söylemleri ile annelerin anneliğe ilişkin “sorumlu annelik” söyleminin birbirini pekiştirdiğini söylemek mümkündür. Bu durum hâkim toplumsal cinsiyet söylemleriyle de ilişkilidir. Hangi davranışların ve tutumların erkeklere ve kadınlara uygun olduğuyla ilgili toplumsal beklentiler, ebeveynlikte annelerin “birincil bakım veren” babaların ise “yardımcı” rolünü gönüllü olarak benimsemelerini kolaylaştırıyor ve meşrulaştırıyor.

Bu konudaki açıklamalarda sıklıkla karşımıza çıkan “yaradılış”, “doğa”, “içgüdü”, “anne-çocuk bağı” gibi ifadeler, toplumsal cinsiyet alanında yaygın olan “biyolojik belirlenimcilik”le ilişkilidir. Biyolojik belirlenimciliğe göre, belirli davranışların altında biyolojik/doğal birtakım süreçler vardır ve bu nedenle bu davranışlar değiştiremezdir. Katılımcı babaların kullandığı “sorumlu olmayan/yardımcı babalık” söylemi, işte bu biyolojik belirlenimcilikten güç almaktadır; erkeklerin ve kadınların biyolojilerinin değiştirilemezdir, bu nedenle kadınların ve erkeklerin toplumsal konumları da değiştirilemezdir. Buradan hareketle, babaların ve annelerin rol ve sorumlulukları da -biz istesek bile- tümüyle değiştirilemezdir, sabittir. Bu söylemi kullanan babalar, ebeveynlik görevleri açısından “olması gerektiğini” söylediği eşitliği başaramadığında biyolojiye vurgu yaparak çatışmadan kurtulmuş oluyorlar. “Daha fazlasını yapsam da annesi gibi olamam” ifadesi, bunun tipik bir örneği olarak karşımıza çıkıyor.

Kocatepe’nin (2017) “*Toplumsal Bir Kurgu Olarak Babalık: Annelerin Öz Yaşam Öykülerinde Baba İmgesi*” adlı çalışmasında, annelerin özyaşam öykülerinin babalığa ilişkin yaptıkları tanımlar üzerinde etkili olduğu görülmüştür. Ayrıca, annelerin babaları ile geçmiş yaşantılarının yanı sıra bu yaşantıları ve eşleri ile ilgili anlatılarında öne çıkan babalık tanımlarında toplumda var olan cinsiyetçi yargıların belirleyici olduğu tespit edilmiştir. Anneler, ayrıca, bu anlatılarında ve bu anlatılar vasıtası ile var olan cinsiyetçi yargıları yeniden üretmektedirler. Anneler, öznellik alanlarını kamusal alan ile karşıtlık ilişkisi ile konumlanan ev ve ev işleri içinde sınırlarken, babayı öncelikli olarak “eve ekmek getiren, çocukları ile oyun oynayan,

çocukların dersleri ile ilgilenen, ev işlerinde yardımcı olan” şeklinde tanımlamışlardır. Bu çalışmadaki katılımcıların babalığa ilişkin söylemleriyle, Kocatepe’nin çalışmasındaki sonuçlar benzerlik göstermektedir.

Günümüzde, kadınların eğitim ve iş olanaklarının artması ve ekonomik yönden erkeklere bağımlı olarak yaşamak zorunda kalmamaları ile birlikte, evin geçiminin baba tarafından sağlandığı geleneksel aile yapısından iki ebeveynin de çalıştığı modern çekirdek aileye geçişin giderek hızlandığı ve bunun sonucunda da aile içindeki bireylerin rol ve sorumluluklarının ve bunlara ilişkin söylemlerin değişmeye başladığı görülmektedir. Bu çerçevede, özellikle yeni dönem ailelerde, baskın söylemlere dayalı annelik-babalık biçimleri ile modern/güncel annelik-babalık biçimlerinin bir arada işlenmesi mümkün olmaktadır/olabilir.

Daha önce aktarılan Kuzucu (2011) ile Ünal ve Kök’ün (2015) çalışmaları babaların babalığa ilişkin algılarının nasıl değiştiğini incelemiştir. Buna göre, babaların çocuk bakımına katılımlarının eskiye oranla artsa da katılımı olumsuz etkileyen geleneksel cinsiyet rollerinin halen varlığını sürdürdüğü; babaların değişen baba rolünü benimseme konusundaki istekliliklerine rağmen annelerin eşlerinden baskın baba rolünü benimsemelerini ve baskın baba rolünün beraberinde getirdiği sorumlulukları yerine getirmelerini beklemeye devam ettiği görülmüştür. Bu bulgular, bu çalışmaya katılan babaların “yardımcı babalık” söylemi ile de örtüşmektedir.

Sonuç olarak, bu araştırmadan elde edilen bulgular kapsamında, yeni ebeveyn olan anne ve babaların anneliğe ve babalığa ilişkin açıklamalarında, aileye ilişkin baskın/ataerkil söylemlerin halen önemli bir yer tuttuğunu, diğer yandan bunların güncel/eşitlikçi söylemlerle iç içe geçtiğini (ya da geçmeye başladığını) söylemek mümkündür. Hem anneler hem de babalar ebeveynlik görevlerinin paylaşılması gerektiğini ifade ediyor olmakla birlikte, bu paylaşımda esas görevin “doğası itibarıyla” annede olduğu şeklindeki söylemin halen geçerliliğini koruduğu da önemli bir sonuç olarak karşımıza çıkmaktadır.

Çalışmanın sınırlılıklarına bakacak olursak; bu çalışmada 12 görüşmenin 4’ü 2 evli çiftle yapılmıştır. Görüşmelere bakıldığında, çiftlerin kadın-erkek olmak ve ebeveynlik rollerinin dağılımındaki işbirliği konularında birbirini tamamlayıcı

söylemleri olduğu görülmüştür. Örneğin; ‘anne olmanın zorluğu’ ve ‘baba olmanın zor olmayışı’ veyahut annelerin ev içi işlerle birlikte çocuğun tüm bakımını da üstlenme, babaların ise ev dışı sorumluluklarda faal olma yönündeki söylemleri gibi. Bununla birlikte, ebeveynlik görevlerinin dağılımı ile ilgili olarak kadın ve erkek arasında eşitsizliğin doğal/olağan olduğu yönündeki ifadeler, çift olanlarda da bireysel katılımcılarda da benzer şekilde görülmüştür.

Son olarak, bu araştırmanın görüşmelerini yaptığım dönemde hamile oluşum, katılımcı annelerin çalışmaya katılımlarını etkilemiş, benzerlik ve sosyal arzulanırlık etkilerini arttırmış olabilir. Katılımcı babalar için ise böyle bir etkinin olmuş olabileceğine dair bir izlenim edinilmemiştir.

KAYNAKLAR

Akçınar, B. (2017). Türkiye’de İlgili Babalık ve Belirleyicileri. İstanbul: AÇEV Yayınları.

Arkonaç, S. A. (2001). Sosyal Psikoloji. Alfa Basım Yayın. İstanbul.

Arkonaç, S. A. (2008). Psikolojide İnsan Modelleri ve Yerel İnsan Modelimiz, Nobel Yayın Dağıtım, İstanbul.

Arkonaç, S. A. (2017). Psikolojide Söz ve Anlam Analizi. Niteliksel Duruş. Hiper Yayın, İstanbul..

Atış, F. (2010). Ebelik-Hemşirelik 1.ve 4. sınıf öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumlarının belirlenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Çukurova Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Adana.

Badinter Elisabeth (1992). *Annelik Sevgisi*, çev. Kamuran Çelik, Afa Yayınları, İstanbul.

Bahr, S. J. (1990). Family Research. Lexington Books, New York: An Imprint of Macmillan.

Barnett, R.C. and Baruch, G.K. (1988). Correlates of Fathers Participation in Family Work. In P. Bronstein & C.P Cowan (Eds.), *Fatherhood Today: Men’s Changing role in The Family* (pp, 66-78). New York: Wiley

Basow, J. (1992). Gender Stereotypes and Roles. Belmont, CA:Wadsworth Publishing Company.

Bayraktar, S. (2011), Makbul Anneler Müstakbel Vatandaşlar. Ankara: Ayizi Yayıncılık.

Beauvoir Simone de (1993). Kadın “İkinci Cins” Evlilik Çağı, çev. Bertan Onaran,

Payel Yayınevi, İstanbul, 1993.

Behavior Simone de (2000). Official Journal of the Human Behavior and Evolution Society 2000; 21(2):79-95.

Biddle (1986). “Recent Developments In Role Theory” Ann. Rev. Sociol. 12:67-92

Bozok, Mehmet (2018). “Ebeveynlik, erkeklik ve çalışma hayatı arasında Türkiye’de babalık” AÇEV Anne Çocuk Eğitim Vakfı Yayınları, İstanbul

Burç, P. Ezgi (2015) “Popüler Kültür Ve Annelik: Anneliğin Farklı Görünümleri” Hacettepe Üniversitesi Sosyolojik Araştırmalar E Dergisi, İstanbul.

Coltrane, S. (1995). The Future of Fatherhood: Social, Demographic and Economic Influence on Men’s Family Involvement. (Ed. W. Marsiglio, Fatherhood Contemporary Theory, Research and Social Policy. Thousand Oaks, California Sage.

Connell, R. W. (2000). *The men and the boys*. Berkeley, Calif: University of California.

Connell, R. W. ve Messerschmidt, J. W. (2005). Hegemonic masculinity: Rethinking the concept. *Gender & Society*, 19 (6), 829-859.

Coward, Rosalind, *Şu Hain Kalplerimiz*, çev. Aksu Bora – Asuman Emre, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1995

Craig F, Isacco A, Wendy D. Bartloc men’s health and fatherhood in the Urban Midwestern United States International. Journal of Men’s Health 2010; 9(3):161-174.

Çalışır, Hüsniye (2003). “İlk Kez Anne Olan Kadınların Annelik Rolü Başarımlarını Etkileyen Etmenlerin İncelenmesi” Ege Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı Programı, Doktora Tez, İzmir.

Dursun, Şerife ve Bıçakçı, Müdriye (2015). Bir-Üç Yaş Arası Bebeğe Sahip Annelerin Annelik Becerilerinde Öz Yeterliliklerinin İncelenmesi. Hacettepe Üniversitesi Sağlık

Bilimleri Fakültesi Dergisi, 06-24.

Deutch, A. Lussier F., Servis R. (1993). Husbands at Home. Predictors of Paternal Participation in Childcare and Housework. *Journal of Personality and Social Psychology*, 65(6), 1154-1116

Elçi, Elçin (2010). Kadın Olmanın Anlamının Kadınların Söylemindeki İnşası ve Bu İnşayı Yaparken Kullanılan Dilsel Kaynaklar. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, psikoloji Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Elçik, Gülnur, Toplumsal Cinsiyet Tartışmaları (Feryal Saygılıgil). Dipnot Yayınları, Ankara 2016,.s:192

Eren, İ. Tijen (2007) Postpartum Depresyon Prevalansı ve Sosyodemografik Risk Faktörleri, T.C. Sağlık Bakanlığı Haydarpaşa Numune Eğitim ve Araştırma Hastanesi Aile Hekimliği, Uzmanlık Tezi, İstanbul.

Erdoğan, Türkan (2008). Nancy Chodorow'un Düşüncesinde Toplumsal Cinsiyet Organizasyonunun Merkezi Unsuru Olarak Annelik, Aile ve Toplum Yıl: 10 Cilt: 4 Sayı: 14 Nisan-Mayıs-Haziran 2008 ISSN: 1303-0256

Evans, C. (1997). Turkish Fathers' Attitudes to and Involvement in Their Fathering Role: A Low Socio-Economic Sample. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul.

Feldman, S.S., Nash, S.C. and Aschenbrenner, B.C. (1983). Antecedents of Fathering. *Child Development*, 54, 1628-1363.

Gittins Diana (1985). Aile Sorgulanıyor, çev. Yaprak Zihnioğlu, Pencere Yayınları, İstanbul

Güler, D. Sevimli (2016). "Annelerin Algıladıkları Sosyal Destek ve Annelik Deneyimleri Arasındaki İlişki" Sakarya Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya.

Güngörmüş Özkardeş, O., ve Arkonaç, S. (1998). İki farklı eğitim düzeyinde baba olma algısı. *Marmara üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*,10, 253-263.

Hançerlioğlu, Orhan, *Felsefe Ansiklopedisi: Kavramlar ve Akımlar*, C. 1, Remzi, İstanbul 2000.

Haralambos M., *Sociology Themes And Perspectives*, University Tutorial Press, Bungay, Suffolk 1984.

Hemstrom O. Is marriage dissolution linked to differences in mortality risks for men and women? *Journal of Marriage Family* 1996; 58:366- 378

Haynes S, Eaker E, Feinleib M. Spouse behaviour and coronary heart disease in men: prospective results from the Framingham heart study. Concordance of risk factors and the relationship of psychosocial status to coronary incidence. *American Journal of Epidemiology* 1983; 118:1- 22

Hibbard JH, Pope CR. Quality of social roles as predictors of morbidity and mortality. *Social Science & Medicine* 1993; 36:217-225

Hunter, L. M., Hatch, A. and Johnson, A. (2004). Cross national gender variation in environmental behaviour. *Social Science Quarterly*, 85(3): 677-692.

Işık, Sefer Yetkin (2016). Küresel Kültürel Değişim Ve ‘Yeni’ Annelik: Ankara Kamil Ocak Mahallesi Örneği, *Eğitim Bilim Toplum Dergisi*, İstanbul.

İlkkaracan, İpek (1998). Kentli Kadınlar ve Çalışma Yaşamı, (Der. BERKTAY, A), 75 Yılda Kadınlar ve Erkekler, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul

İrem, Tijen (2007). “Postpartum Depresyon Prevalansı ve Sosyodemografik Risk Faktörleri” T.C. Sağlık Bakanlığı Haydarpaşa Numune Eğitim ve Araştırma Hastanesi Aile Hekimliği, İstanbul

Kağıtçıbaşı Çiğdem, Ataca Bilge(1975,2003) Çocuğun Değeri ve Aile Değişimi; Otuz Yıllık Bir Portre, Sosyoloji Dergisi Yıl 2017 Sayı 35: 77- 101

Kara, Bülent; Çakmaklı, Pınar; Nacak, Emel ve Türeci, Filiz (2001). AÇS-AP Eğitim Merkezi, Cilt 10 Sayı 9, İstanbul.

Kazak, (2009). “Anneliğin Siyasal Alandaki İnşası, Türkiye’ De Annelik Ve Siyaset: “Makbul” Anneler ve “Sözde” Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antropoloji Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

Kılıçgün, Müge (2015). Çocuk Haklarına Yönelik Ebeveyn Tutumları ile Ebeveynlik Rollerinde İlişki. Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi, 06-24.

Kimmel, Michael S. (1996). Manhood in America: A cultural history. New York: Free.

Kocatepe, Büşra (2017). “ Toplumsal Bir Kurgu Olarak Babalık: Annelerin Öz Yaşam Öykülerinde Baba İmgesi” Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Bil. Ens. İlköğretim Anabilim Dalı Okul Öncesi Öğretmenliği Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Bolu

Kotler P, Wingard DL. The effect of occupational, marital, and parental roles on mortality: the Alameda County Study. American Journal of Public Health 1989; 79:607-612.

Koyun Ayşe ve Demir Şengül (2013). Fetüsün Cinsiyetinin annelik rolüne ve Gebeliğe İlişkin Düşüncelere Etkisi. Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi / 2013;2(4)

Kuzawa LG, Muller MN, McDade TW, Feranil AB. Fatherhood, pairbonding and testosterone in the Philippines. Hormones Behavior 2009; 56(4):429-435.

Kuzucu, Yaşar (2011). Değişen Babalık Rolü ve Çocuk Gelişimine Etkisi, Türk psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 4 (35) 79-91.

Liebert, R. M., Wicks-Nelson, R. Ve Kail, R. (1986). *Developmental Psychology*. Englewood Cliffs, NJ:Prentice-Hall.

Navaro, L. (2007). *Tapınağın Öbür Yüzü – Bağlılık ve Bağımlılık Üzerine*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Parker, I. (2005) *Qualitative Psychology: Introducing Radical Research*, Buckingham, Open University Press.

Potter J. And Wetherel, M. (1995). *Discourse Analysis, Retkinking Methods in Psychology*, (Ed. J. Smith, R. Hare, L. Van Langenhove), London, Sage.

Reisberg, D. (1997). *Cognition: Exploring The Science Of The Mind*, New York, Norton.

Sancar (2013)'ın "Televizyon Dramalarında Annelik Temsilinin İzleyici Tarafından Alınlanması: Adımı Feriha Koydum" İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Radyo Tv Sinema Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Santrock, J.W. (1983). *Life Span Development USA*: C. Brown Publishers.

Seçer, Z., Çeliköz, N., Yasa, S. (2007). Bazı kişisel özelliklerine göre okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden çocukların babalarının babalığa yönelik tutumları. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 18, 425-438.

Stone, A. (2015). *Feminist Felsefeye Giriş*, (Y.Cingöz ve B. Tanrısever, Çev.). Otonom Yayınları, İstanbul.

Storey AE, Walsh CJ, Quinton RL, Wynne-Edwards KE. Hormonal correlates of paternal responsiveness in new and expectant fathers. *Evolution and Human*

Şahin, Hakan ve Demiriz Serap (2014). Beş Altı Yaşında Çocuğu Olan Babaların, Babalık Rolünü Algılamaları İle Aile Katılım Çalışmalarını Gerçekleştirmeleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *TSA Dergisi*, Yıl:18 S1, Nisan.

Şen, Şerife ve Boyraz, Elif (2017). Annelik Rolü Ve Çocuk İçin Tüketime Yansımaları: Kadınların Ebeveynlik Tutumları Ve Hedonik Tüketim Eğilimi Üzerine Bir Araştırma. KSÜ Sosyal Bilimler Dergisi Cilt:14 Sayı:2.

Taner, Selda (2014)'in "Planlanmamış Gebeliklerin Doğum Sonrası Erken Dönemdeki Annelik Davranışına Etkisi" Adnan Menderes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Hemşirelik Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Aydın.

Taşkın, N. Ve Erkan S. (2009). The Influence of Father Education Programs on The Levels of Father Involvement With Children: An experimental Study. Hacette University Journal of Education, 37: 136-148.

Telli, Ayberk Asena ve Özkan Hava (2016). 3-6 yaş grubu çocuğu olan babaların babalık rolü algısı ve etkileyen faktörlerin belirlenmesi. *İzmir Dr. Behçet Uz Çocuk Hast. Dergisi* 2016; 6(2):127-134 doi:10.5222/buchd.2016.127

Tezel, Fatma Şahin (2007). Sosyal Değişim Sürecinde Değişen Baba Rolü,

Tezel Şahin, F. ve Özbey, S. (2007). Aile eğitim programlarına baba katılımının önemi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 18(1), 39-48.

Türkdoğan, Özlem (2013) ANA AKIM MEDYADA ANNELİK MİTİ, Kadın Araştırmaları Dergisi Yıl: 2013/2, Sayı: 13, Sf. 35-59

Uğurlu Elif Gizem, Türkiye’de Ulusal Televizyon Kanallarında Yayınlanan Reklamlarda Annelik Rolünün Sunumu, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir 2003.

Ünal, Fatma ve Kök E. Ela (2015). 0-6 Yaş çocuğu olan ebeveynlerin babalık rolüne ilişkin görüşleri. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, Volume: 1(4), 2015

Türkdoğan, Özlem (2013). Ana Akım Medyada Annelik Miti, Kadın Araştırmaları

Dergisi, Yıl: 2013/2, Sayı: 13, Sf. 35-59

Verbrugge LM. Marital status and health. Journal of Marriage and Family 1979; 41(2):267-285

Welldon, E. (2001). Anne: Melek Mi, Yosma Mı? – Anneliğin İdealleştirilmesi Ve Alçaltılması. Çev. Semra Kunt Akbaş & Can Kurultay. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Winnicott Donald W.(2000) Oyun ve Gerçeklik, Çev. Saffet Murat Tura Metis Yayıncılık

Yıldırım, E. (2009). “Toplumsal Değişme Sürecinde Aile”. Eds. Kadir Canatan, & Ergun Yıldırım. Aile Sosyolojisi, 149-171. İstanbul: Açılım Kitap.

Zeybekoğlu, Özge (2013). Günümüzde Erkeklerin Gözünden Babalık Ve Aile Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Ana Bilim Dalı Doktora Tezi Antalya,

Zeyneloğlu, S. (2008). Ankara’da Hemşirelik Öğrenimi Gören Üniversite Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutumları, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü (Doktora Tezi), Ankara.

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

ADI VE SOYADI: Meltem Arakelyan

DOĞUM YERİ VE TARİHİ: Bingöl/08.08.1984

MEDENİ HALİ: Evli

E-MAIL: weltewrn@gmail.com

EĞİTİM BİLGİLERİ

LİSE: Bingöl Kız Meslek Lisesi

Başlama Tarihi/ Mezuniyet Tarihi: 1998/2001

LİSANS I: Gazi Üniversitesi/ Mesleki Eğitim Fakültesi Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Öğretmenliği

Başlama Tarihi/ Mezuniyet tarihi: 2001/2005

İŞ TECRÜBESİ

Kurum Adı: Başak Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi

Sektör-Bölüm-Pozisyon: Uzman Eğitimci

Başlama Tarihi: 2009

Ayrılma Tarihi: 2018

Kurum Adı: Şifa Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi

Sektör-Bölüm-Pozisyon: Uzman Eğitimci

Başlama Tarihi: 2006

Ayrılma Tarihi: 2009

Kurum Adı: Gözbebeği Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi

Sektör-Bölüm-Pozisyon: Öğretmen

Başlama Tarihi: 2005

Ayrılma Tarihi: 2006